

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Διπλωματική Εργασία
ΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ:
ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΕΚΠΙΟΝΗΣΗ
ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ ΣΑΚΑΒΕΛΗ
ΑΜ:265

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Μαυρομούστακου Ήβη-Αγγελική, Καθηγήτρια Π.Κ (Επιβλέπουσα)
Ξενάκης Δημήτριος, Επίκουρος Καθηγητής Π.Κ
Παπαδάκης Νικόλαος, Καθηγητής Π.Κ.

Ρέθυμνο, 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	σελ.6-7
Εισαγωγή	σελ.8
Μεθοδολογία	σελ.9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1.1 Εισαγωγή -Έννοια Μετανάστευσης	σελ.10-13
1.2 Ορισμοί σχετικοί με το μεταναστευτικό ζήτημα	σελ.14-16
1.3 Αναδρομή στην διεθνή μετανάστευση	σελ.17

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1 Βασικά αίτια μετανάστευσης	σελ.18-22
2.2 Οικονομικές Επιπτώσεις στη χώρα αποστολής-προέλευσης	σελ.22-23
2.3 Οικονομικές Επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής	σελ.23-25
2.4 Οι κοινωνικο-πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης	σελ.25-26
2.5 Οι επιπτώσεις για τον ίδιο το μετανάστη	σελ.26-28
2.6 Οι επιπτώσεις για τη χώρα προέλευσης	σελ.28-29
2.7 Οι επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής	σελ.30-32
2.8 Οι πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης	σελ.32-33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα	σελ.34-35
3.2 Η άλλη πλευρά του νομίσματος	σελ.35-36

3.3 Η νέα μετανάστευση	σελ.36-37
3.4 Η ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης	σελ.37-40
3.5 Τα αίτια της νέας μετανάστευσης	σελ.41-43
3.6 Οι επιδράσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα	σελ.43-45
3.7 Οι προσδοκίες των μεταναστών.....	σελ.45-47
3.8 Η σύνθεση του προφίλ του μετανάστη	σελ.47-60
3.9 Η Συνθήκη του Σένγκεν	σελ.60-62
3.10 Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	σελ.62-63

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

4.1 Νόμιμη και παράνομη μετανάστευση.....	σελ.64-65
4.2 Μεταναστευτική Πολιτική.....	σελ.65-66
4.3 Πολιτική των χωρών υποδοχής	σελ.66-69
4.4 Πολιτική επιλεκτικής εισροής μεταναστών.....	σελ.69-71
4.5 Πολιτική ενσωμάτωσης	σελ.71-74
4.6 Πρότυπα / Στρατηγικές Ενσωμάτωσης	σελ.74
4.7 Στοιχεία διεθνούς μεταναστευτικού δικαίου	σελ.75-81
4.8 Η νομοθεσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση	σελ.81
4.9 Οι σημαντικότερες διεθνείς συμβάσεις	σελ.81-83
4.10 Οι κυριότερες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης	σελ.84
4.11 Οι σημαντικότερες συνθήκες στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου.....	σελ.85-87
4.12 Η ελληνική νομοθεσία.....	σελ.88-105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ Ο ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

5.1 Ποιος είναι ο Συνήγορος του Πολίτη	σελ.106-108
5.2 Ο Συνήγορος του Πολίτη και οι δράσεις του	σελ.108-109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6.1 Συμπεράσματα	σελ.110-112
6.2 Βιβλιογραφία	σελ.113-114
6.3 Δικτυογραφία	σελ.114

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Συνολική θεώρηση της έρευνας	σελ.115
Πρότυπο Ερωτηματολόγιο	σελ.116-118
Ανάλυση δείγματος ερωτηματολογίου	σελ.119
Ανάλυση Αποτελεσμάτων	σελ.119-120
ΓΡΑΦΗΜΑ 1,2	σελ.121
ΓΡΑΦΗΜΑ 3,4	σελ.122
ΓΡΑΦΗΜΑ 5,6	σελ.123
ΓΡΑΦΗΜΑ 7,8	σελ.124
ΓΡΑΦΗΜΑ 9, 10 ^A	σελ.125
ΓΡΑΦΗΜΑ 10 ^B	σελ.126

« Μία ξενιτιά η πατρίδα σου, σαν έρωτα που τον ζητάς μόνον για να τον χάσεις».

Luis Cruz Azaceta, " The Journey", Allen Memorial Art Museum

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση του φαινομένου της μετανάστευσης, κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο, χωρίς όμως την παράλειψη του πρακτικού-πραγματικού επιπέδου.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, ένα φαινόμενο πολυδιάστατο, που προβληματίζει και προβληματίζει γενεές. Ένα φαινόμενο που παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο και με το οποίο, έρχονται αντιμέτωπες καθημερινά όλες οι κοινωνίες, καθώς και η διεθνής πολιτική σκηνή.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην ανάλυση του φαινομένου της μετανάστευσης, των αιτιών που την προκαλούν, των επιπτώσεων τόσο για τον ίδιο τον μετανάστη, όσο και για τις χώρες προέλευσης και υποδοχής. Επιπλέον, αναλύει το πώς η Ελλάδα επηρεάστηκε στην πορεία των χρόνων από την μετανάστευση και τους νόμους που διέπουν αυτό το φαινόμενο.

Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο ξεκινά με μία εισαγωγή στο τι είναι η μετανάστευση, καθώς επίσης δίνονται ορισμένοι από τους πιο εύστοχους ορισμούς, που έχουν καταγραφεί από μελετητές του χώρου, τόσο για το τι είναι η μετανάστευση, όσο και για το μεταναστευτικό ζήτημα γενικά. Τέλος, γίνεται μία ιστορική αναδρομή στη διεθνή μετανάστευση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα αίτια που προκαλούν την μετανάστευση, πράγμα που θεωρείται άκρως απαραίτητο για την κατανόηση αυτού του φαινομένου. Η αναφορά συνεχίζεται με τις επιπτώσεις που προκαλεί η μετανάστευση σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο, τόσο στη χώρα προέλευσης, όσο και στη χώρα υποδοχής, καθώς και πως επηρεάζει το φαινόμενο τον ίδιο τον μετανάστη.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται το μεταναστευτικό φαινόμενο από το 1990, χρονολογία κατά την οποία η Ελλάδα από χώρα προέλευσης μεταναστών μετατρέπεται σε χώρα υποδοχής τους. Επιπλέον, γίνεται αναφορά, στα χαρακτηριστικά της νέας μετανάστευσης και τα αίτια της, καθώς και στην ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης, ποιο είναι το προφίλ του μετανάστη και οι προσδοκίες για τη ζωή τους. Τέλος, αναλύεται η συνθήκη του Σένγκεν και ποια η δράση της στη μετανάστευση και η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο φαινόμενο της μετανάστευσης.

Από την παρούσα έρευνα δεν θα μπορούσε να λείπει το νομικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται το φαινόμενο της μετανάστευσης. Στο τέταρτο κεφάλαιο λοιπόν, αναλύεται η μεταναστευτική πολιτική και το διεθνές μεταναστευτικό δίκαιο. Επιπλέον, αποδίδονται η βασικότερες διεθνείς συμβάσεις και οι σημαντικότερες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και οι Συνθήκες που καθόρισαν την εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου.

Τέλος, παρουσιάζεται η ελληνική νομοθεσία, οι νόμοι που ίσχυαν και που τροποποιήθηκαν μέσα στη πορεία των χρόνων, φτάνοντας στο σήμερα και στους δύο πιο βασικούς νόμους που ισχύουν στην Ελλάδα.

Στο επόμενο κεφάλαιο θεωρήθηκε σημαντικό να γίνει μνεία στο Συνήγορο του πολίτη, τον συνήγορο των δικαιωμάτων του ανθρώπου και σε κάποιες από τις σημαντικότερες δράσεις του πάνω στο φαινόμενο της μετανάστευσης.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας μελέτης παρατίθενται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη της εργασίας, όπως επίσης διατυπώνεται και μία άποψη το να αντιμετωπίσουμε την μετανάστευση πιο σοβαρά και ίσως με ένα διαφορετικό τρόπο, μία διαφορετική σκέψη.

Κλείνοντας την εργασία, παρατίθεται ένα παράρτημα που σκοπό είχε την ικανοποίηση της προσωπικής ανάγκης για επικοινωνία με τους ίδιους τους μετανάστες. Αυτό έγινε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου και των ειδικών γραφημάτων, που οδήγησαν σε κάποια προσωπικά συμπεράσματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετανάστευση, μία λέξη που καθημερινά συνδέεται με περισσότερες έννοιες, με περισσότερες εικόνες. Ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο θα προβληματίζει το μυαλό και τις ψυχές των ανθρώπων για πάντα και αυτό γιατί, κάποιοι από αυτούς είναι άνθρωποι που το έχουν βιώσει και κάποιοι άλλοι σκέφτονται να το ζήσουν, για ένα καλύτερο αύριο, για μια καλύτερη ζωή.

Οι έννοιες, οι αιτίες, τα αποτελέσματα, οι νόμοι, που σχετίζονται με την μετανάστευση και πάνω από όλα, οι άνθρωποι που το βίωσαν ή το βιώνουν, αποτέλεσαν λόγους να ερευνηθεί αυτό το φαινόμενο, να κατανοηθεί και να ολοκληρωθεί η μελέτη.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί ένα ευρύ πεδίο μελέτης και συζητήσεων. Για την ανάλυση και κατανόηση του φαινομένου αυτού θεωρήθηκε σκόπιμο να δοθεί βαρύτητα στην παρούσα εργασία, σε παραμέτρους που κρίθηκαν ότι παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση μιας γενικής θεωρητικής προσέγγισης του φαινομένου της μετανάστευσης εστιάζοντας στα αίτια που την προκαλούν και στις επιπτώσεις της, καθώς και σε κάποιες σημαντικές πτυχές που καθορίζουν τη αντιμετώπιση του ελληνικού κράτους και της ελληνικής νομοθεσίας σε αυτό το φαινόμενο.

Εν κατακλείδι, η άμεση επαφή με τους μετανάστες, για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου και για την πληροφόρηση από εκείνους για το πώς βιώνουν οι ίδιοι την πραγματικότητά τους, οδήγησε στη δημιουργία ενός παραρτήματος και ορισμένων στατιστικών αποτελεσμάτων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στο μεταναστευτικό φαινόμενο, τόσο σε θεωρητικό πλαίσιο, αναλύοντας τις έννοιες, τους νόμους, την μεταναστευτική κατάσταση στην Ελλάδα, όσο και σε πρακτικό – πραγματικό επίπεδο, αφού μέσω του ερωτηματολογίου και της διαπροσωπικής συνέντευξης με τους μετανάστες, καταλήγει σε βάσιμες αλλά και πολύ χρήσιμες πληροφορίες.

Η μέθοδος που επιλέχτηκε για τη συγγραφή αυτής της εργασίας είναι κυρίως η βιβλιογραφική έρευνα, η οποία έχει σκοπό να παραθέσει αναλυτικά στοιχεία και θεωρίες που έχουν γραφτεί από μελετητές του χώρου, σχετικά με το θέμα της μετανάστευσης.

Επίσης, ένα μέρος της μελέτης στηρίχτηκε σε προσωπικές συνεντεύξεις με ανθρώπους που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα τους και μένουν μόνιμα στην Ελλάδα, έχοντας σκοπό τη βελτίωση της ζωής τους και της οικονομική τους κατάσταση. Οι προσωπικές αυτές συνεντεύξεις και κάλυψαν την προσωπική ανάγκη για επαφή με τους μετανάστες και έδωσαν κίνητρο και ώθηση να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1.1 Εισαγωγή - Έννοια Μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης κινητικότητας και ιστορίας. Οι άνθρωποι πάντοτε μετανάστευαν σε αναζήτηση νέων συνθηκών διαβίωσης, γι' αυτό και ως θέμα ήταν πάντοτε αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού. Ιδιαίτερος στη σύγχρονη εποχή, αυτή της παγκοσμιοποίησης, έχει βρεθεί στο επίκεντρο συζητήσεων, αναλύσεων, πολιτικών σχεδιασμών, αλλά και επιστημονικών ερευνών και μελετών.

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο. Η πολυπλοκότητά του οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα φαινόμενο εγγενές της ανθρώπινης εξέλιξης, της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού και συνεπώς αφορά πολλούς τομείς, όπως αυτόν της πολιτικής, της οικονομίας, της κοινωνιολογίας αλλά και της κοινωνιογλωσσολογίας και της ψυχολογίας. Η διασαφήνιση ορισμένων βασικών εννοιών οι οποίες το περιβάλλουν και το χαρακτηρίζουν θα βοηθήσει στην βέλτιστη ερμηνεία και κατανόησή του.

Ένας από τους γενικότερους ορισμούς που δίδεται στη λέξη Μετανάστευση (*immigration*), τόσο κατά τις κοινωνικές επιστήμες όσο και κατά το Διεθνές Δίκαιο, είναι η μετακίνηση ανθρώπων σε μία χώρα της οποίας δεν έχουν την ιθαγένεια, προκειμένου να εγκατασταθούν εκεί, ιδιαίτερα ως μόνιμοι κάτοικοι ή μελλοντικοί πολίτες της χώρας.

Το να δοθεί όμως, ορισμός στη μετανάστευση αποτελεί ένα δύσκολο ζήτημα, καθώς επηρεάζεται από διάφορους ιδεολογικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες καθώς και θεωρητικές προϋποθέσεις. Μιλάμε για ένα δυναμικό φαινόμενο που μεταβάλλεται συνεχώς, προκαλώντας αλλαγές τόσο στις χώρες υποδοχής, όσο και στις χώρες προέλευσης.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης απέκτησε ιδιαίτερη σημασία στον 20^ο αιώνα, προκαλώντας αναταραχή σε παγιωμένες ισορροπίες, στις οποίες στηριζόταν το πρότυπο του ομοιογενούς εθνικού κράτους. Ωστόσο, μεταναστευτικές κινήσεις παρατηρούνται από την αρχή της ιστορίας των λαών και λαμβάνουν χώρα από μικρές σε μεγαλύτερες περιοχές, από επαρχιακές σε αστικές και από φτωχές σε πλουσιότερες.

Το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής ορίζει τη μετανάστευση ως τη «φυσική μετάβαση ατόμων και ομάδων από μια κοινωνία σε κάποια άλλη ή τη μεταφορά ανθρώπινου και εργατικού δυναμικού από μία περιοχή σε κάποια άλλη». Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται αντιληπτό ότι η γεωγραφική κινητικότητα αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό της μετανάστευσης, αλλά το τι ορίζουμε κάθε φορά σαν «μετανάστευση» εξαρτάται από τις εκάστοτε κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες.¹ Στο **φαινόμενο της μετανάστευσης** έχουν δοθεί κατά καιρούς διαφορετικοί **ορισμοί** από πολλούς επιστήμονες.

Σύμφωνα με τον Τσαούση, μετανάστευση είναι η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχή ροή προσώπων από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες.

Κατά τον διάσημο Γάλλο Sanvy, μετανάστευση σημαίνει κάθε μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων, εκτός βέβαια των στρατιωτικών μονάδων, ανεξάρτητα από τους λόγους και τα κίνητρα που την προκάλεσαν.

Ο κοινωνιολόγος Eisenstadt ορίζει την μετανάστευση ως φυσική μετάβαση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μία κοινωνία σε μία άλλη. Η μετάβαση αυτή συνήθως συνεπάγεται την εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος και την εγκατάσταση σε ένα διαφορετικό.

Ο οικονομολόγος Bohning δίνει τον οικονομικό ορισμό της μετανάστευσης λέγοντας ότι, η μετανάστευση συνεπάγεται της μετακίνησης του συντελεστή παραγωγή εργασίας από την περιοχή αναχώρησης στην περιοχή αύξησης.

Ο Καβουριάδης επηρεαζόμενος από τη μαρξιστική σκέψη, ορίζει ως μετανάστευση την μετακίνηση του προλεταριάτου από τη μια περιοχή σε μία άλλη, με σκοπό τη διάθεση του μόνου εμπορεύματος που κατέχει, της εργατικής δύναμης.

Οι κοινωνιολόγοι Castles και Kosack αναφέρουν ότι ο όρος μετανάστευση σημαίνει κυρίως μεταφορά ενός πολύτιμου οικονομικού μέσου, της ανθρώπινης εργατικής δύναμης από τις φτωχίες στις πλούσιες χώρες.

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας ορίζει ως μετανάστευση κάθε μετακίνηση μιας ορισμένης διάρκειας στο εξωτερικό, εκτός βέβαια των τουριστικών ταξιδιών και κάνει τη διάκριση ανάμεσα σε μόνιμους και προσωρινώς μεταναστεύοντες. Μόνιμοι μετανάστες χαρακτηρίζονται εκείνοι, που ενώ έχουν μόνιμη διαμονή στην Ελλάδα, μεταβαίνουν για να εγκατασταθούν στο εξωτερικό για το χρονικό διάστημα του ενός έτους. Οι προσωρινοί μετανάστες έχουν μόνιμη διαμονή στην Ελλάδα και μεταβαίνουν στο εξωτερικό είτε για να εργασθούν, είτε ως ναυτικοί και για χρονικό διάστημα μικρότερο του έτους.¹

Σύμφωνα με την Αγγελική Κοιλιάρη² με τον όρο μετανάστευση δεν εννοούμε μόνο την αλλαγή του τόπου κατοικίας και εργασίας, αλλά μία πολυσύνθετη διαδικασία η οποία συνδέεται με παραμέτρους που επηρεάζουν:

- ❖ τα ίδια τα άτομα, τους προσανατολισμούς τους, τον τρόπο συμπεριφοράς τους και τον κοινωνικό τους περίγυρο,
- ❖ τις ομάδες, στις οποίες ανήκαν ή ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν οι μετακινούμενοι και τις ομάδες τις οποίες συναντούν και με τις οποίες θα συναλλάγουν στη χώρα υποδοχής,
- ❖ την κοινωνία υποδοχής,
- ❖ τις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας προέλευσης.

Οι διακρίσεις της μετανάστευσης έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς προσδιορίζουν την εργασιακή, εισοδηματική, ασφαλιστική, συνταξιοδοτική κατάσταση των μεταναστών και τη θέση τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής. Η μετανάστευση διακρίνεται σε εσωτερική (μετακίνηση εντός χώρας) και εξωτερική (μετακίνηση από χώρα σε χώρα), σε εκούσια (εθελοντική –«ελεύθερη επιλογή του ατόμου») και ακούσια (αναγκαστική), σε πρωτογενή (κατάληψη ακατοίκητων περιοχών) και δευτερογενή (επαφή με τον εγχώριο πληθυσμό και κοινωνική προσαρμογή), σε πλήρη και ατελή (αφορά κυρίως τους αιτούντες πολιτικού ασύλου που τελούν υπό διεθνή επιτήρηση έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία με την οποία θα γίνουν δεκτοί στη χώρα υποδοχής), σε συντηρητική (διατήρηση του υφιστάμενου τρόπου ζωής) και σε βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη³. Ο Βοτjας εστιάζοντας στη μεταβλητότητα του φαινομένου, διακρίνει τη μετανάστευση με βάση τους «παράγοντες προσέλκυσης» (pull) και «απώθησης» (push). Στον 21ο αιώνα οι «παράγοντες προσέλκυσης» καθόρισαν τον μεταναστευτικό χαρακτήρα. Οι χώρες υποδοχής επέλεξαν τους μετανάστες βάσει των αναγκών τους σε εργατικό δυναμικό.

Έτσι, η μεταναστευτική πολιτική βασίστηκε σε «συμβάσεις εργασίας» και διακρατικές συμφωνίες. Σήμερα όμως, μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, τη δημογραφική έκρηξη και την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, δημιουργούνται «παράγοντες απώθησης», που καθορίζουν την πορεία της μετανάστευσης.⁴

²Κοιλιάρη Α. , (1997),*Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη*

³ UNESCO-Ελληνική Παιδεία Α.Ε , (1972),*Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών*, τόμος 2, σελ 554

^{1, 4} Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2005), *Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης .Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα*, σελ 8, 9

1.2 Ορισμοί σχετικοί με το μεταναστευτικό ζήτημα

Μετανάστευση: Η μόνιμη ή προσωπική μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου.

Μετανάστης: Πρόσωπο, το οποίο μετακινείται σε δεδομένο χρόνο από ένα συγκεκριμένο μέρος της γης σε άλλο, κατά κανόνα, όχι κάτω από ιδανικές συνθήκες. Σήμερα, όταν μιλάμε για μετανάστες εννοούμε κυρίως τους οικονομικούς μετανάστες.⁵

Αλλοδαπός: Το φυσικό πρόσωπό που δεν έχει την ιθαγένεια της χώρας όπου ζει. Ενώ η ιθαγένεια αποτελεί τη βάση της διάκρισης μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού, η εθνικότητα, δηλαδή ο πραγματικός δεσμός ενός φυσικού προσώπου και ενός έθνους, αποτελεί τη βάση της διάκρισης μεταξύ ομογενούς και αλλογενούς. Έτσι ημεδαπός μπορεί να είναι και κάποιος αλλογενής.⁶

Αφομοίωση: Είναι η διαδικασία με την οποία κάποιος ή κάτι γίνεται όσο το δυνατόν «περισσότερο όμοιος» ή «όμοιος» με κάποιον ή με κάτι άλλο. Στην Κοινωνιολογία ο όρος προσδιορίζει τη διαδικασία με την οποία ένα άτομο ή μια ομάδα ενσωματώνεται σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, προσλαμβάνοντας τα πρότυπα συμπεριφοράς, τις αξίες, τον τρόπο ζωής κλπ. της κοινωνίας αυτής.⁷

Δημόσιο αγαθό: Αγαθό που παρέχει το Δημόσιο στα άτομα και τις ομάδες χωρίς άμεση πληρωμή και το οποίο μπορεί να ικανοποιήσει ταυτόχρονα και εξίσου μια ανάγκη πολλών ή και όλων των μελών μιας κοινωνίας, χωρίς η ικανοποίηση του ενός να μειώνει την ικανοποίηση του άλλου. Το δημόσιο αγαθό έχει βασικά γνωρίσματα. Πρώτον, είναι αδύνατο να εφαρμοστεί σε αυτό η αρχή του αποκλεισμού και δεύτερον, η κατανάλωση του είναι αδιαίρετη.⁸

Κοινωνική ανισότητα: Κοινωνικό φαινόμενο που θεμελιώνεται όχι τόσο στα φυσικά και βιολογικά χαρακτηριστικά των μελών μιας κοινωνίας, αλλά κυρίως στα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά γνωρίσματα και στους διαμορφωμένους κοινωνικούς παράγοντες στη βάση των οποίων διαφοροποιούνται οι κοινωνικές θέσεις των ατόμων. Στις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες, η άνιση απολαβή του πλούτου, της κοινωνικής δύναμης, του γοήτρου, της μόρφωσης κλπ., δημιουργεί και τις άνισες ευκαιρίες και δυνατότητες που έχουν τα άτομα να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση.⁹

Ενσωμάτωση: Ο όρος αυτός σύμφωνα με τον E. Durkheim χρησιμοποιείται με δύο κυρίως σημασίες: η πρώτη, την οποία την υιοθετούν και οι κλασσικοί αμερικανοί

ανθρωπολόγοι, αναφέρεται στην ενσωμάτωση της κοινωνίας, δηλαδή στη διαδικασία σύστασης και διατήρησης της κοινωνίας στο σύνολό της και η δεύτερη, αναφέρεται στην ενσωμάτωση του ατόμου στην κοινωνία, δηλαδή στις σχέσεις του ατόμου με την κοινωνία, όπου η ενσωμάτωση δείχνει την ένταση αυτής της θετικής και μοναδικής σχέσης μεταξύ ατόμου και κοινωνίας.¹⁰

Κοινωνική ένταξη: 1) η απόδοση της θέσης σε ένα άτομο ή μια κατηγορία πληθυσμού στα πλαίσια της οργάνωσης (δομής και διαστρωμάτωσης) ενός κοινωνικού συνόλου, 2) η αποδοχή από ένα άτομο η μια κατηγορία πληθυσμού της θέσης που του/της αποδίδεται στα πλαίσια της οργάνωσης (δομής και στρωμάτωσης) ενός κοινωνικού συνόλου.¹¹

Κοινωνική πρόνοια: Πλέγμα κοινωνικών προγραμμάτων που χρησιμοποιούνται από το κράτος και αποσκοπούν στην παροχή δωρεάν βοήθειας, σε χρήμα ή σε είδος, σε ομάδες ατόμων που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες της ζωής.¹²

Κοινωνική συνοχή: Η σύνδεση και η συναρμογή των επιμέρους ατόμων αλλά και των επιμέρους στοιχείων της κοινωνίας σε ένα ισχυρό ενιαίο σύνολο. Η κοινωνική συνοχή εκδηλώνεται μέσα από ενοποιητικές κοινωνικές λειτουργίες από τη συνείδηση της ζωής του «Εγώ» με τον «Άλλο» και από την ταύτιση των ατόμων με άλλα άτομα ή ομάδες. Η κοινωνικοποίηση, η συλλογική συνείδηση και ο κοινωνικός έλεγχος αποτελούν μέρη του ιστού της κοινωνικής συνοχής.¹³

Κοινωνικός αποκλεισμός: Η διαδικασία μέσα από την οποία οι προνομιακές ομάδες προσπαθούν να αυξήσουν τα πλεονεκτήματα της κατάστασης τους μονοπωλώντας τις πηγές και περιορίζοντας την πρόσβαση και την απασχόληση, αποκλείοντας τις άλλες «διαφορετικές» ομάδες.¹⁴

Πολιτικές ένταξης: Στοχευμένες ενέργειες που έχουν χαρακτήρα θετικό και τείνουν να δημιουργήσουν τις νόμιμες και τυπικές προϋποθέσεις σύγκλισης των μεταναστευτικών πληθυσμών με τους πολίτες μιας κοινωνίας.¹⁵

Πολιτισμικός ρατσισμός: Διακρίσεις που γίνονται στην καθημερινή ζωή και που χωρίς να είναι θεσμικά έγκυρες υπάρχουν ως γνωρίσματα της πολιτισμικής παράδοσης μιας κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας.¹⁶

Προκατάληψη: Η δυσμενής, αρνητική στάση απέναντι σε μία ομάδα ή μεμονωμένα άτομα-μέλη της. Στις κοινωνικές επιστήμες χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά σε σχέση με τις εθνικές ομάδες και τις μειονότητες.¹⁷

Ρατσισμός: Ο καθορισμός των ενεργειών, των στάσεων ή της πολιτικής με βάση τις πεποιθήσεις σχετικά με τα φυλετικά χαρακτηριστικά.¹⁸

Στερεότυπο: Αναφέρεται στις πεποιθήσεις για τάξεις ατόμων, ομάδων ή αντικειμένων, οι οποίες είναι προκατασκευασμένες, δηλαδή δεν προκύπτουν από μια νωπή εκτίμηση του κάθε φαινομένου, αλλά από τις μηχανικές, «ρουτινιέρικες» συνήθειες κρίσεως και προσδοκίας.¹⁹

⁵ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), *Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου*

⁶ Παπαζιώπη-Πασιά Ζ., (2003), *Δίκαιο Ιθαγένειας*

⁷ Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης, (1992), *Λεξικό του Ανθρώπου*, σελ.136

^{8, 9} Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης, (1992), *Λεξικό του Ανθρώπου*, σελ. 214-215

¹⁰ Παπαδοπούλου Δ., Μπάγκας Χρ., (2003), *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*

¹¹ Τσαούσης Δ., (1989), *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας, Κοινωνιολογική και Ανθρωπολογική Βιβλιοθήκη*, σελ.83-84

^{12, 13} Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης, (1992), *Λεξικό του Ανθρώπου, Gutenderg*, σελ.217-218

¹⁴ Jary D. & Jary J., (2006), *Λεξικό όρων Κοινωνιολογίας*, σελ.964

¹⁵ Schnapper 1992, σελ.29, Βλαχάδη Μαρία (2009), *Μετανάστευση-Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα*, σελ. 24

¹⁶ Γκοτόβος Αθανάσιος Ε., (1996), *Ρατσισμός-κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής*, σελ.64

¹⁷ Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης, (1992), *Λεξικό του Ανθρώπου, Gutenderg*, σελ.326

¹⁸ Abercrombie, Hill & Turner, (1991), Βλαχάδη Μαρία (2009), *Μετανάστευση-Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα*, σελ. 312/σελ. 24

¹⁹ UNESCO-Ελληνική Παιδεία Α.Ε, (1972), *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, τόμος 3*, σελ.832

1.3 Αναδρομή στην διεθνή μετανάστευση

Η μετανάστευση είναι ένα παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο, που εκδηλώνεται διαχρονικά. Από τον 15^ο αιώνα, οι γεωγραφικές εξερευνήσεις και η τεχνολογική ανάπτυξη έκαναν δυνατή τη μετανάστευση για μεγαλύτερους αριθμούς πληθυσμών σε μεγαλύτερες αποστάσεις. Τον 19^ο αιώνα, πολυπληθής ροή μεταναστών παρατηρήθηκε από την Ευρώπη προς την Αμερική. Ιδιαίτερα μετά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς οι ευρωπαϊκές χώρες βρίσκονταν σε οικονομική κρίση, παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση της μετανάστευσης προς τις Η.Π.Α. που δεν είχαν θιγεί άμεσα από τις παγκόσμιες συρράξεις.

Οι Η.Π.Α. επιδιώκοντας να σταματήσουν την εισροή μεταναστών, προχώρησαν στην εφαρμογή αυστηρών ελέγχων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα από το 1992, οι μετανάστες να στραφούν σε άλλες χώρες, όπως την Αυστραλία, τον Καναδά κ.α. Η μετανάστευση πληθυσμών προς την Ευρώπη ξεκινά ουσιαστικά με την απελευθέρωση των αποικιών των ευρωπαϊκών χωρών. Τις δεκαετίες του '60 και του '70 παρατηρήθηκε μαζική μετανάστευση πληθυσμών από τον ευρωπαϊκό νότο στον ευρωπαϊκό βορρά. Ο αυξανόμενος ρυθμός ανάπτυξης των δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών μετά την επούλωση των πληγών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αφού οδήγησε στην απορρόφηση όλου του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού, διαμόρφωσε συνθήκες υπερβάλλουσας ζήτησης εργασίας. Έτσι, οι ισχυρές ευρωπαϊκές οικονομίες στράφηκαν σε αλλοδαπό εργατικό δυναμικό.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 και τις αρχές του '90 μεγάλος αριθμός μεταναστών μετακινήθηκε στις χώρες της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης, λόγω της κατάρρευσης των ανατολικών κομμουνιστών καθεστώτων, μεταξύ άλλων χωρών και στην Ελλάδα.²⁰

Την περίοδο 2000-2001, 18,7 εκατομμύρια μετανάστες ήταν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2004 υπολογίζονται ότι 34 έως 47 εκατομμύρια στο σύνολο των 455 εκατομμυρίων ατόμων στην Ευρώπη είναι μετανάστες.²¹

^{20, 21} Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2005), Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης .Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα, σελ 7 / σελ. 19 – 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

2.1 Βασικά αίτια μετανάστευσης:

Η ανάλυση των αιτιών που προκαλούν και εντείνουν τη μετανάστευση, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση της διαδικασίας του φαινομένου. Στο νέο διεθνές οικονομικό σκηνικό που δημιουργήσε η παγκοσμιοποίηση, με χαρακτηριστικά του τη μεγαλύτερη οικονομική ανισότητα και την ανισότητα σε ευκαιρίες απασχόλησης, οι προσδοκίες για ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης, οδηγούν ολοένα και περισσότερα άτομα ή και οικογένειες στο δρόμο της μετανάστευσης.

Τα αίτια της μετανάστευσης ποικίλουν για κάθε άτομο που αποφασίζει να φύγει από τη χώρα του και να μετακινηθεί σε μία άλλη. Οι λόγοι για τους οποίους ένας άνθρωπος θα μεταναστεύσει εξαρτώνται από τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα του.

Πολλές είναι οι περιπτώσεις που ομάδες ατόμων οδηγούνται στην εγκατάλειψη της πατρίδας τους λόγω της πολιτικής κατάστασης. Η δικτατορία ή οι πολεμικές συγκρούσεις είναι καταλυτικοί παράγοντες που οδηγούν στη μετανάστευση.

Άλλοι βασικοί παράγοντες αποδημίας και κυρίως από τις χώρες της Ν. Ευρώπης και του Τρίτου Κόσμου, είναι η φτώχεια, η πείνα, οι φυσικές καταστροφές, το μικρό εισόδημα και η ανεργία που αφορά ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι η κυβερνήσεις κάποιων χωρών προέλευσης ενθάρρυναν τη μεταναστευτική κίνηση, όπως σε αρκετές ασιατικές χώρες, από τα μέσα της δεκαετίας του '70, με σκοπό την απόκτηση εσόδων σε συνάλλαγμα.

Στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, τα άτομα προκειμένου να ικανοποιήσουν τις καταναλωτικές τους ανάγκες και γνωρίζοντας ότι αυτό δεν είναι εφικτό λόγω των χαμηλών μισθών που έχουν, δέχονται δουλείες σε ξένες χώρες, ελπίζοντας σε ένα καλύτερο μέλλον όταν θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Τα αίτια μπορεί να είναι οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά. Οι κυριότερες αιτίες μετανάστευσης είναι η φτώχεια, το χαμηλό εισόδημα και η ανεργία που χαρακτηρίζουν τις χώρες αποστολής.

Ο γεωγράφος Ravenstein υπήρξε από τους πρώτους επιστήμονες που ανέλυσαν το φαινόμενο της μετανάστευσης, διατυπώνοντας αρχές που σχετίζονταν με προβλήματα υπερπληθυσμού, δυσμενή νομικά πλαίσια, υψηλές φορολογίες και αρνητικό κοινωνικό περιβάλλον. Οι παραπάνω αρχές αποτελούν αιτίες μετανάστευσης με σημαντικότερο κίνητρο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.²²

Σύμφωνα με του Smith και Hicks, η μετανάστευση εξηγείται από τη συνεχή προσπάθεια των ατόμων για βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου.

Μία ακόμα αιτία μετανάστευσης είναι οι ανάγκες ορισμένων κρατών για ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Η διεθνοποίηση της αγοράς έχει οδηγήσει στη σύναψη διακρατικών συμφωνιών για τη μετακίνηση ειδικευμένων εργαζομένων.

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση είναι το ύψος των μισθών, ο «χρόνος αναζήτησης εργασίας», η γεωγραφική απόσταση μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των υποψήφιων μεταναστών, το άνοιγμα των οικονομιών, ο διεθνής οικονομικός ανταγωνισμός κ.α.²³

Ο Ο.Η.Ε. επισημαίνει ότι ένας παράγοντας που ευνοεί τη μετανάστευση είναι η πληθυσμιακή έκρηξη, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Δεδομένου ότι ο μισθός είναι εκείνο το στοιχείο που κατεξοχήν προσδιορίζει το επίπεδο διαβίωσης, η τάση του ανθρώπου για μεγιστοποίηση της ικανοποίησης και βελτίωσης των συνθηκών ζωής, τους οδηγεί σε μετακινήσεις πληθυσμών από χώρες με χαμηλούς μισθούς, προς χώρες με υψηλούς μισθούς.²⁴

Οι έντονες δημογραφικές πιέσεις σε συνδυασμό με τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αίτια οδηγούν στη λύση της φυγής.

Η οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής σε συνδυασμό με το βραδύτερο ρυθμό δημογραφικής αύξησης, σήμανε την ταχύτατη απορρόφηση των ανέργων και τη ζήτηση εργατικού δυναμικού.

^{22,23}Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2005), Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα, σελ.12-15

²⁴Ναζάκης Χ, Χλέτσος Μ, (2001), Μετανάστες και μετανάστευση: Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές

Πέρα από αυτούς τους παράγοντες, υπάρχουν και άλλες αιτίες που οδηγούν τα άτομα να μεταναστεύσουν προς κάποια συγκεκριμένη χώρα.

- ❖ Η γεωγραφική απόσταση που όσο μικρότερη είναι, τόσο ευκολότερη καθιστά τη μετακίνηση.
- ❖ Οι ιστορικές σχέσεις μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας αποστολής. Σημαντικό είναι ότι αυτές οι σχέσεις είναι στενότερες σε περιπτώσεις μετανάστευσης από τέως αποικία προς την τέως μητρόπολη.
- ❖ Η αλυσιδωτή μετανάστευση, όπου μία ομάδα μεταναστών εγκαθίσταται σε μία χώρα και ακολουθούν προς αυτή άλλοι ομοεθνείς.

Τα σπουδαιότερα από αυτά τα μεταναστευτικά ρεύματα και οι συνακόλουθες αιτίες τους μπορούν μόνο αδρά να αναφερθούν εδώ. Σχηματικά αναφέρεται η διάκριση σε μετανάστευση από ανατολή σε δύση και από νότο σε βορρά. Υπάρχουν επίσης και οι ενδοευρωπαϊκές/ενδοκοινοτικές μετακινήσεις. Στην πρώτη περίπτωση εντάσσεται το κύμα που προήλθε από την αποαποικιοποίηση, αλλά και αυτό που οφείλεται σε πολιτικές διώξεις και, πιο πρόσφατα, στην καθεστωτική αλλαγή των ανατολικοευρωπαϊκών χωρών. Τα αίτια των εν λόγω μετακινήσεων είναι οικονομικά (οικονομική μετανάστευση), πολιτικά (π.χ. διώξεις αυταρχικών καθεστώτων) και πολιτιστικά. Στην δεύτερη περίπτωση (“νότου- βορρά”) τα αίτια είναι κυρίως οικονομικά (π.χ. η ανεργία, η φτώχεια και η πείνα της Αφρικανικής Ηπείρου) ενώ στην τρίτη περίπτωση, ισχύουν οι ίδιες αιτίες, τουλάχιστον πριν την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βασικότερη αιτία της μετανάστευσης πρέπει να αναζητηθεί στην διαφορά οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής ανάπτυξης ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές μητροπόλεις και στις χώρες της “περιφέρειας”, σ’ ένα αιώνα που χαρακτηρίστηκε από συνεχή διεθνοποίηση, τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και διάδοση ιδεολογιών χειραφέτησης, με αποτέλεσμα τις πολλαπλές κινητοποιήσεις των πληθυσμών.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την μετανάστευση και γενικότερα ωθούν τους πολίτες να μεταναστεύουν σχετίζονται τόσο με ευρύτερους οικονομικο-κοινωνικούς παράγοντες, όσο και με παράγοντες που σχετίζονται με το προφίλ της περιοχής και με τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων που μετακινούνται. Για παράδειγμα οι εισοδηματικές διαφορές μεταξύ χώρας-προορισμού και χώρας προέλευσης επηρεάζουν θετικά τη μετανάστευση. Όσο αυξάνεται η διαφορά ανάμεσα στους μισθούς στη χώρα-προορισμού και στη χώρα προέλευσης, τόσο αυξάνεται η

μετανάστευση. Η γεωγραφική απόσταση ανάμεσα στη χώρα-προορισμού και στη χώρα προέλευσης επηρεάζει εξίσου τη μετανάστευση. Όσο μειώνεται αυτή η απόσταση, αυξάνονται οι πιθανότητες των ατόμων για μετανάστευση.

Σύμφωνα με τον Schwarz (1973) υπάρχει μία αρνητική σχέση ανάμεσα στην απόσταση και στην πιθανότητα ενός ατόμου να μεταναστεύσει. Εκτός όμως, από τη διαφορά των μισθών ως σημαντικό παράγοντα της μετανάστευσης, ο Stiglitz (1974) πρόσθεσε και τον παράγοντα «χρόνος αναζήτησης εργασίας». Όσο επιμηκύνεται ο χρόνος αναζήτησης εργασίας στην χώρα προορισμού, τόσο μειώνεται η πιθανότητα για μετανάστευση.

Σύμφωνα με τον Borjas (1996) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων επηρεάζουν τη μετανάστευση. Για παράδειγμα, η μετανάστευση είναι περισσότερο διαδομένη στους νέους και στους πιο μορφωμένους. Το άνοιγμα των οικονομιών και γενικότερα ο διεθνής ανταγωνισμός μπορεί να επηρεάσει τη μετανάστευση. Κατά κανόνα η μετανάστευση διευκολύνεται στα πλαίσια ενός περισσότερο ανοικτού διεθνούς συστήματος, στο βαθμό που οι πλουσιότερες χώρες μπορούν να αναζητούν εξειδικευμένη εργασία από τις φτωχότερες χώρες. Βέβαια η διεθνοποίηση της οικονομίας προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό και την παραγωγική διάρθρωση των οικονομιών και ως εκ τούτου και το ύψος και το είδος της μετανάστευσης. Σαν αποτέλεσμα αυτών των παραγόντων οι πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης, ιδίως αυτές του “πλούσιου Βορρά”, απέκτησαν, ιδίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αξιοσημείωτες μεταναστευτικές μειονότητες, που έφταναν μέχρι και το 10% του εθνικού πληθυσμού. Η Γερμανία, Βρετανία, Ολλανδία, Γαλλία και το Βέλγιο, ήταν από τις πρώτες ευρωπαϊκές χώρες που έγιναν “χώρες υποδοχής”. Πάντως το άνοιγμα στους “ξένους”, που οφειλόταν στις διεθνείς ανακατατάξεις, δεν θα υλοποιείτο, αν οι χώρες αυτές δεν είχαν τη σχετική βούληση, υπαγορευμένη, τις περισσότερες φορές, από οικονομικές σκοπιμότητες (π.χ. στην φάση της ανασυγκρότησης των κατεστραμμένων από τον πόλεμο οικονομιών, οπότε υπήρχε ανάγκη για φτηνή εργατική δύναμη), ή οφειλόμενη υποχρέωση, που πρέπει να αναζητηθεί στο αποικιοκρατικό παρελθόν ή και στο δημοκρατικό παρόν. Αξιοσημείωτες μεταναστευτικές μειονότητες απέκτησαν αργότερα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ιδίως όταν αναπτύχθηκαν περισσότερο και ενσωματώθηκαν στη ζώνη της Ε.Ε. Έτσι, οι χώρες της νότιας Ευρώπης, που κάποτε ήταν “χώρες αποστολής”, μετατράπηκαν σε “χώρες υποδοχής”, συναντώντας με τη σειρά τους τις δυνάμεις και τους προβληματισμούς που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το μεταναστευτικό φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι συνέπεια πολλών παραγόντων, όπως οι περιφερειακοί και τοπικοί πόλεμοι, η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, η παγκοσμιοποίηση, η κυριαρχία της οικονομίας της αγοράς και άλλα.

Στην περίπτωση της Ελλάδας οι παράγοντες που επηρέασαν τη μετανάστευση προς αυτή τη χώρα είναι η γεωγραφική της θέση, η σχετική αντικειμενική αδυναμία αξιόπιστου ελέγχου των συνόρων, εξαιτίας της μορφολογίας του εδάφους, το μεγάλο μέγεθος της παραοικονομίας, εκεί οι μετανάστες μπορούν να απασχοληθούν ευκολότερα και γρηγορότερα απ' ό τι στην επίσημη οικονομία και τέλος η δομή της ελληνικής οικονομίας, που σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας στηρίζεται στην εργασία.

Σε αυτό το σημείο μετά την αναφορά των βασικών αιτιών που οδηγούν στη μετανάστευση, θα ήταν καλό να γίνει και αναφορά στις επιπτώσεις που έχει η μετανάστευση τόσο στη χώρα αποστολής, όσο και στη χώρα της υποδοχής.

2.2 Οικονομικές Επιπτώσεις στη χώρα αποστολής-προέλευσης

Ξεκινώντας, την καταγραφή των οικονομικών επιπτώσεων της μετανάστευσης για τη χώρα προέλευσης διαπιστώνουμε ότι η κύρια αρνητική επίδραση της μετανάστευσης στην χώρα προέλευσης είναι η μείωση του εγχώριου εργατικού δυναμικού. Πολλοί μελετητές έχουν ασχοληθεί με αυτό το θέμα και ειδικότερα με μια πολύ σημαντική πτυχή του, που είναι η απώλεια εξειδικευμένου προσωπικού, που χρειάζεται για την παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη της χώρα προέλευσης.

Ειδικότερα, η επίπτωση της μείωσης του εργατικού δυναμικού στην ανάπτυξη της χώρας προέλευσης, εξαρτάται από τον βαθμό εξειδίκευσης του. Όσο μεγαλύτερη εξειδίκευση υπάρχει στο εργατικό δυναμικό που μεταναστεύει τόσο μεγαλύτερες είναι οι αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας, εξαιτίας της μείωσης στον τομέα της δημιουργικότητας και της καινοτομίας. Μια άλλη αρνητική συνέπεια για τη χώρα προέλευσης, αναφορικά με την άσκηση αποτελεσματικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι η απώλεια τρεχόντων και μελλοντικών εσόδων από την φορολογία, καθώς με την εκροή εργατικού δυναμικού μειώνεται ο αριθμός των ατόμων που μπορεί να φορολογηθεί. Επιπλέον, δεν υπάρχει ανταποδοτικότητα στις δαπάνες με τις οποίες η χώρα προέλευσης χρηματοδότησε την εκπαίδευση και την κατάρτιση του εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

Όσον αφορά τις θετικές συνέπειες που προκαλούνται από την μετανάστευση στην οικονομία της χώρας προέλευσης διαπιστώνουμε τα εξής: Η μείωση της προσφοράς εργασίας που προκαλείται από την εκροή εργατικού δυναμικού θα οδηγήσει σε αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης καθώς και σε αύξηση των μισθών. Επιπρόσθετα, οι μετανάστες στην χώρα υποδοχής, αποτελούν πηγές γνώσεων και δεξιοτήτων που μέσω των δικτύων διασποράς μεταβιβάζονται στην χώρα προέλευσης. Σημαντικά είναι και τα οφέλη από τον επαναπατρισμό των μεταναστών, καθώς η επιστροφή τους συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας με την εφαρμογή των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν στην χώρα υποδοχής. Επίσης, σημαντικές είναι οι θετικές οικονομικές επιπτώσεις που έχουν στην χώρα προέλευσης, τα εμβάσματα που αποστέλλονται από τους μετανάστες του εξωτερικού. Ειδικότερα, τα εμβάσματα βελτιώνουν το εθνικό εισόδημα, συμβάλλουν στη αύξηση των αποταμιεύσεων και των επενδύσεων και χρηματοδοτούν τις εισαγωγές με ισχυρότερο νόμισμα σε σχέση με το εγχώριο, βελτιώνοντας έτσι το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας προέλευσης.

2.3 Οικονομικές Επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής

Σχετικά με τις οικονομικές συνέπειες στην χώρα υποδοχής είναι αξιοσημείωτο ότι η χώρα «εφοδιάζεται» με ανειδίκευτο ή ειδικευμένο εργατικό δυναμικό για την εκπαίδευση του οποίου δεν έχει ξοδέψει πόρους. Επίσης, η είσοδος χαμηλόμισθου εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής, το οποίο σε ένα βαθμό απασχολείται στις λεγόμενες «οριακές» επιχειρήσεις είναι θετικό, καθώς οι επιχειρήσεις αυτές επιβιώνουν. Η ενδυνάμωση των μικρών επιχειρήσεων οφείλεται στην μείωση του κόστους παραγωγής, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μείωση των τιμών των παραγόμενων προϊόντων και να διατηρείται η ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η επιβίωση αυτών των παραγωγικών μονάδων, με τον παραπάνω τρόπο, έχει διπλά αποτελέσματα. Από την μια δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και από την άλλη οδηγεί στον μη εκσυγχρονισμό της οικονομίας και την στασιμότητα της τεχνολογικής προόδου.

Αρκετά συχνά, εκφράζεται η αντίληψη ότι οι μετανάστες ευθύνονται για την αύξηση της ανεργίας, καθώς λόγω των χαμηλών μισθών αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας, οι οποίες μπορούν να καλυφθούν από τους γηγενείς. Ωστόσο, η παραπάνω αντίληψη καταρρίπτεται από έρευνες οι οποίες αποδεικνύουν ότι οι αλλοδαποί καλύπτουν κυρίως κενά της παραγωγικής διαδικασίας. Αυτό γίνεται εμφανές από το γεγονός ότι οι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας τις οποίες απορρίπτουν οι ημεδαποί λόγω των κακών συνθηκών εργασίας, των χαμηλών μισθών και του χαμηλού γοήτρου. Με την κάλυψη των κενών της

παραγωγικής διαδικασίας επιτυγχάνεται αύξηση της παραγωγής, αύξηση των επενδυτικών ευκαιριών, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και όλα αυτά συντελούν τελικά στη μείωση της ανεργίας. Αναφορικά με τις επιπτώσεις επί των μισθών, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι σε περίπτωση που αυξάνεται ο αριθμός των εργαζομένων σε έναν τομέα (αύξηση της προσφοράς εργασίας) -με δεδομένες τις υπάρχουσες απασχολήσεις- (ζήτηση για εργασία) ο μισθός συμπιέζεται προς τα κάτω. Υπάρχει, δηλαδή, επιδείνωση του μισθού των ντόπιων εργαζομένων όταν οι μετανάστες καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας στον ίδιο κλάδο παραγωγής και με το ίδιο περίπου επίπεδο εκπαίδευσης (π.χ. στον κλάδο της οικοδομής η παρουσία των μεταναστών ασκεί πίεση για μικρότερους μισθούς των ήδη εργαζομένων στον κλάδο, είτε αυτοί είναι μετανάστες είτε είναι ντόπιοι). Θα ήταν λάθος ωστόσο, να υποστηρίξουμε ότι η παρουσία των μεταναστών προκαλεί μια γενική πτώση των μισθών σε μια χώρα. Αυτό μπορούμε εύκολα να το αντιληφθούμε εάν εξετάσουμε τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες επιπτώσεις της παρουσίας τους στη χώρα υποδοχής. Οι εργοδότες που απασχολούν φθηνή εργασία επωφελούνται καθώς βλέπουν την κερδοφορία τους να αυξάνει. Η υψηλή κερδοφορία προσελκύει πρόσθετους επιχειρηματίες, οι οποίοι δημιουργούν περισσότερες ευκαιρίες σε αυτούς που ψάχνουν εργασία. Για παράδειγμα, η προσφορά φθηνής εργασίας ενθαρρύνει έναν μάγειρα να ανοίξει το δικό του εστιατόριο.

Στη συνέχεια επωφελούνται και οι καταναλωτές οι οποίοι μπορούν να καταναλώνουν περισσότερα και φθηνότερα προϊόντα προερχόμενα από «φθηνή εργασία». Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η αύξηση της συνολικής ζήτησης στην οικονομία καθώς, όλες οι παραπάνω ομάδες του πληθυσμού δαπανούν χρήματα για αγαθά και υπηρεσίες και δημιουργούν επιπλέον ευκαιρίες ή υψηλότερους μισθούς σε κλάδους της παραγωγής. Επομένως, οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στο ύψος του μισθού δεν είναι συνολικά αρνητικές. Διάφορες εκτιμήσεις για την αγορά εργασίας των ΗΠΑ έχουν δείξει ότι μόνο περί το ένα τρίτο της πτώσης του σχετικού μισθού θα μπορούσε να αποδοθεί στη μετανάστευση. Σημαντικό, επίσης, είναι ότι το χαμηλό κόστος παραγωγής οδηγεί σε συγκράτηση ή ακόμα και μείωση των τιμών των προϊόντων, με αποτέλεσμα την συγκράτηση των πληθωριστικών τάσεων. Επιπλέον, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν αυξάνεται από την απασχόληση των μεταναστών σε περιοχές και κλάδους που είναι σε κρίση, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Όμως, εκτός από εργατικό δυναμικό οι μετανάστες είναι και καταναλωτές. Παρόλο που ένα μέρος του εισοδήματός τους καταλήγει μέσω εμβασμάτων σε ξένες οικονομίες, ένα μέρος χρησιμοποιείται για την κάλυψη βασικών αναγκών. Αποτελούν, λοιπόν, μέρος της ενεργής ζήτησης προϊόντων, εφόσον ένα μέρος του εισοδήματός παραμένει στη χώρα υποδοχής για την κάλυψη των εξόδων στέγασης, διατροφής και ένδυσης.

Οι μετανάστες συχνά χρησιμοποιούν, κατοικίες οι οποίες έχουν «απαξιωθεί» από τους γηγενείς και μεταχειρισμένα καταναλωτικά αγαθά, δίνοντας νέα αξία σε κάτι που ήδη έχει κάνει το κύκλο του στην οικονομία της χώρας υποδοχής. Πολιτικοί και ψηφοφόροι εκφράζουν συχνά τις ανησυχίες τους για την επίπτωση της μετανάστευσης στους φόρους και στις δημόσιες δαπάνες. Οι μετανάστες όπως και κάθε άλλος πολίτης από τη μια πληρώνουν φόρους και από την άλλη, συμβάλλουν στην αύξηση της ζήτησης δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών, από την εκπαίδευση και τους δρόμους μέχρι τις υπηρεσίες πρόνοιας και αστυνόμευσης. Το επιχείρημα όλων εκείνων που πιστεύουν ότι οι μετανάστες ασκούν αρνητική επίδραση στα δημόσια οικονομικά είναι ότι οι τελευταίοι λαμβάνουν κατά μέσο όρο σχετικά χαμηλούς μισθούς ή δουλεύουν στην παραοικονομία και κατά συνέπεια πληρώνουν χαμηλούς έως μηδενικούς φόρους, παρόλο που απολαμβάνουν τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες. Επομένως, απομυζούν από τον κυβερνητικό προϋπολογισμό.

Όμως, υπάρχουν και άλλες μελέτες που καταλήγουν σε αντίθετα συμπεράσματα. Πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στη δημόσια οικονομία της χώρας υποδοχής είναι συνολικά θετικές. Το επιχείρημα σε αυτήν την περίπτωση είναι ότι συνήθως οι φόροι που καταβάλλονται από τους μετανάστες υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Αυτό πιθανότατα σχετίζεται με το γεγονός ότι ενώ τυπικά δικαιούνται των ίδιων παροχών, τις απολαμβάνουν σπανιότερα (ίσως γιατί οι μετανάστες είναι συνήθως νέοι) ή ελάχιστα (εάν είναι παράνομοι). Θα πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι τα διαφορετικά αποτελέσματα που βρίσκουν οι μελέτες οφείλονται στο γεγονός ότι οι υπολογισμοί βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε αυθαίρετες υποθέσεις σχετικά με το κόστος παροχής δημοσίων αγαθών σε ένα επιπλέον κάτοικο.

2.4 Οι κοινωνικο-πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης:

Η μετανάστευση πέρα από τις ποικίλες και σημαντικές επιπτώσεις που έχει στον οικονομικό τομέα, παρουσιάζει σημαντικές επιδράσεις και στο κοινωνικό-πολιτισμικό επίπεδο, τόσο για τους ίδιους τους μετανάστες και τις οικογένειές τους, όσο και για τις χώρες προέλευσης και υποδοχής μεταναστών. Καθώς τα μεταναστευτικά καθεστώτα διαφέρουν από χώρα σε χώρα, είναι αυτά που, ως ένα βαθμό, καθορίζουν την έκταση και τη φύση της επίδρασης της μετανάστευσης. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί φαίνεται πως η επίδραση που έχει η μετανάστευση στις κοινωνίες επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων. Εξ αυτών εννέα είναι οι πιο σημαντικοί:

- ❖ ο πρώτος αφορά τους νόμους και τους κανονισμούς που αφορούν τη μετανάστευση και την ενσωμάτωση των μεταναστών σε κάθε χώρα υποδοχής. Οι νόμοι και οι κανονισμοί (διεθνείς, ευρωπαϊκοί, εθνικοί, τοπικοί, περιφερειακοί) είναι αυτοί που καθορίζουν το νομοθετικό πλαίσιο των μεταναστευτικών καθεστώτων σε κάθε χώρα
- ❖ ο δεύτερος σχετίζεται με την πρόσβαση των μεταναστών στην αγορά εργασίας
- ❖ ο τρίτος αφορά το κράτος πρόνοιας γενικά
- ❖ ο τέταρτος αφορά τη στέγαση
- ❖ ο πέμπτος τη πρόσβαση στο σύστημα υγείας
- ❖ ο έκτος την εκπαίδευση και την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής
- ❖ ο έβδομος τα πολιτικά δικαιώματα (εκλογικά δικαιώματα, υπηκοότητα κ. α)
- ❖ ο όγδοος παράγοντας συνδέεται με την ενθάρρυνση της «ενσωμάτωσης» των μεταναστών στη χώρα υποδοχής και
- ❖ ο ένατος αφορά τις διακρίσεις και τον αποκλεισμό των διαφόρων ομάδων μεταναστών στις χώρες υποδοχής.

Κατά βάση θα λέγαμε, ότι οι κοινωνικές και πολιτικές επιπτώσεις της μετανάστευσης συσχετίζονται άμεσα με τον βαθμό «ενσωμάτωσης» και «αφομοίωσης» των ξένων από την κοινωνία και το αντίθετο, δηλαδή το βαθμό που οι ξένοι μπορούν να αφομοιώσουν τις κοινωνικές συνήθειες των ντόπιων, αφού στις περιπτώσεις που αυτό δεν καθίσταται δυνατό δημιουργούνται συνθήκες κοινωνικής περιθωριοποίησης. Κάποιοι ξένοι μπορούν να προσαρμοστούν και να αφομοιωθούν πιο εύκολα από άλλους, και αυτό έχει να κάνει κυρίως με τη χώρα ή περιοχή προέλευσης. Στο μέρος της εργασίας που ακολουθεί θα εξετάσουμε τις κοινωνικό-πολιτισμικές συνέπειες τόσο για τους ίδιους τους μετανάστες και τις οικογένειές τους, όσο και για τις χώρες προέλευσης και υποδοχής αυτών.

2.5 Οι επιπτώσεις για τον ίδιο το μετανάστη:

Ξεκινώντας την αναζήτηση των συνεπειών της μετανάστευσης για τον ίδιο τον μετανάστη, θα λέγαμε ότι συνδέονται άμεσα:

- ❖ με την οικονομική και κοινωνική θέση του στην χώρα προέλευσης και στη χώρα υποδοχής

- ❖ την ικανότητα και τη διάθεση προσαρμογής καθώς και
- ❖ την στάση, την πολιτική και την αντιμετώπιση των μεταναστών από τη χώρα υποδοχής.

Η θέση του μετανάστη στη χώρα υποδοχής έχει πρωτεύουσα σημασία για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στον ίδιο. Η θέση που θα έχει σε αυτήν σε συνδυασμό με τις προκαταλήψεις του για τη νέα χώρα και τον λαό της, δημιουργεί συχνά δυσκολίες σε επίπεδο προσαρμογής. Στην ουσία, η πολιτιστική προσαρμογή του μετανάστη εμπεριέχει μεγάλο ψυχολογικό κόστος και πολλά κοινωνικά προβλήματα, η ένταση των οποίων ποικίλει αναλόγως το χρόνο της μετανάστευσης, τις επικρατούσες συνθήκες και την οικογενειακή κατάσταση του στη χώρα υποδοχής.

Βασικοί ανασταλτικοί παράγοντες στη προσαρμογή του μετανάστη στη χώρα υποδοχής είναι:

- ❖ η έλλειψη μόρφωσης που εμποδίζει την εκμάθηση της ξένης γλώσσας και κατά συνέπεια την επικοινωνία
- ❖ η αποστέρηση από την οικογένεια ή τον κοινωνικό περίγυρο και
- ❖ η διαφορετική κοινωνική – πολιτισμική πραγματικότητα που καλείται να αντιμετωπίσει.

Έτσι, συχνά παρατηρείται το φαινόμενο της αντίστασης, όσον αφορά ζητήματα προσαρμογής στη νέα κοινωνία, γεγονός που οφείλεται σε βαθύτερους ψυχολογικούς ή κοινωνικούς λόγους που δεν γίνονται πάντα κατανοητοί, ενώ δεν εντοπίζεται καμία προσπάθεια κρατικής ή ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ώστε να ξεπεραστούν χωρίς προβλήματα. Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι μετανάστες είναι «μια οριακή πολιτισμική κατηγορία, η οποία υφίσταται ένα πολιτισμικό σοκ εντασσόμενη σε μια νέα κοινωνία, σε μια νέα κουλτούρα και ένα νέο τρόπο ζωής». Μια άλλη κατηγορία ερευνητών υποστηρίζει ότι ο μετανάστης, αντί να βρίσκεται μετέωρος μεταξύ δύο πολιτισμών, δημιουργεί και εκφράζει έναν δυναμικό πολιτισμό της μετανάστευσης. Σε αυτό το καινούριο πολιτισμικό πλαίσιο που δημιουργεί η μετανάστευση κυριαρχεί η ανασφάλεια και η προσπάθεια υπέρβασης της. Πέραν όμως των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο μετανάστης και η οικογένεια του στη χώρα υποδοχής, υπάρχουν και αρκετά οφέλη που προκύπτουν από την παραμονή του σε αυτή καθώς, αφενός του δίνεται η ευκαιρία να εργαστεί και να αποκομίσει πιο πολλά χρήματα, καλυτερεύοντας την κοινωνικό – οικονομική του θέση και αφετέρου να αποκτήσει πιο πολλά επαγγελματικά εφόδια, αν ειδικευτεί σε μια συγκεκριμένη εργασία.

Με την μεγαλύτερη οικονομική άνεση εξασφαλίζει έτσι ένα καλύτερο μέλλον στα παιδιά του και βελτιώνεται το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο της οικογένειάς του. Δίνεται επιπλέον, η ελπίδα της επιστροφής στη χώρα προέλευσης για να εργαστεί σαν ειδικευμένος εργάτης σε κάποιο τομέα και να βρεθεί σε καλύτερη μοίρα από εκείνη που ήταν πριν αναχωρήσει. Στο σημείο αυτό δεν θα πρέπει να παραβλέπονται και τα προνόμια που προσφέρει η χώρα υποδοχής μετά την επαγγελματική και κοινωνική του ένταξη σε αυτή από απόψεως πνευματικών, ψυχαγωγικών και πολιτιστικών ερεθισμάτων.

2.6 Οι επιπτώσεις για τη χώρα προέλευσης

Η σκιαγράφηση των επιπτώσεων της μετανάστευσης στη χώρα αποστολής/προέλευσης μεταναστών είναι αρκετά δυσκολότερη από την αντίστοιχη για τη χώρα υποδοχής. Αυτό οφείλεται στο ότι η μετανάστευση αποκτά την πλήρη σημασία της ως κυκλικό φαινόμενο ως προς τις χώρες αυτές. Οι επιπτώσεις της δηλαδή, σε μία φάση του κύκλου πιθανόν να αλλοιώνονται, να απαλύνονται ή να ενισχύονται από τις επιπτώσεις της στην επόμενη. Ως προς τη χώρα προέλευσης, οι επιπτώσεις της μετανάστευσης έχουν έναν κατεξοχήν δυναμικό χαρακτήρα. Έτσι, λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι οι επιπτώσεις της μετανάστευσης για τη χώρα προέλευσης των μεταναστών ποικίλλουν. Σε αρκετές χώρες προέλευσης αναπτύσσεται η πεποίθηση ότι η μετανάστευση θα συμβάλλει στη μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων. Ωστόσο, αυτό δεν αποδεικνύεται πάντα στη πράξη, καθώς σε χώρες όπως το Μεξικό, όπου παρατηρούνται μεγάλα μεταναστευτικά κύματα προς τις ΗΠΑ, η ετήσια αύξηση του πληθυσμού μειώνεται μόνο κατά 1.5-1.8%. Ομοίως, μέτρια είναι η επίδραση της μετανάστευσης στην ανεργία, την υποαπασχόληση και τη μείωση της φτώχειας. Τα προβλήματα ανεργίας στις χώρες προέλευσης μεταναστών μπορεί να έχουν τόσο βαθιές ρίζες που να μην απαλύνονται σχεδόν καθόλου ακόμα και από πολύ μεγάλες μεταναστευτικές ροές (π.χ Σενεγάλη, Κουβέιτ), ενώ τα εμβάσματα και η βελτίωση του μέσου όρου των εισοδημάτων δεν εγγυώνται καλύτερη οικονομική κατάσταση για τον πληθυσμό της χώρας και κατά συνέπεια μείωση των ποσοστών φτώχειας. Επιπροσθέτως, όταν οι μεταναστευτικές ροές περιλαμβάνουν ένα μεγάλο αριθμό ειδικευμένου προσωπικού μπορεί να προκύψουν ζητήματα «διαφυγής επιστημόνων». Ελλοχεύει δηλαδή, ο κίνδυνος να υπάρξει απώλεια κοινωνικής επένδυσης στην εκπαίδευση.

Καίριας σημασίας για τη χώρα αποστολής μεταναστών είναι και οι αρνητικές δημογραφικές επιδράσεις. Η πρώτη (ηλικιακή) έγκειται στην αποδυνάμωση της χώρας από τους νέους των παραγωγικών τάξεων που θεωρούνται απαραίτητοι για την οικονομική της ανάπτυξη.

Οι νέοι ηλικίας από 15 έως 30 περίπου ετών αποφασίζουν συνήθως να μεταναστεύσουν πιο εύκολα συντελώντας έτσι στη μείωση του ποσοστού των γεννήσεων ή των γάμων και στην αύξηση του ποσοστού γήρανσης του πληθυσμού της πατρίδας τους. Όταν δε, η χώρα αποστολής αρχίσει να αναπτύσσεται οικονομικά και βιομηχανικά, η έλλειψη εργατικού δυναμικού των παραγωγικών τάξεων γίνεται εντονότερη. Επίσης, η μείωση του παραγωγικού δυναμικού οδηγεί σε μείωση των ασφαλιστικών εισφορών με αποτέλεσμα να δημιουργείται έλλειμμα στο ασφαλιστικό σύστημα και ευρύτερο πρόβλημα στο σύστημα πρόνοιας της χώρας. Η δεύτερη (γεωγραφική) έγκειται στη πληθυσμιακή ερήμωση ορισμένων περιοχών. Δύο ακόμα αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στη χώρα προέλευσης είναι η ολοένα μεγαλύτερη οικονομική εξάρτηση της χώρας προέλευσης από τη χώρα υποδοχής μεταναστών και οι κοινωνικές εντάσεις που μπορεί να ανακύψουν από τις αυξημένες προσδοκίες των παλιννοστούντων. Συχνά οι παλιννοστούντες αναφέρουν πρακτικές δυσκολίες ένταξης (π.χ σπίτι, δουλειά, σχολείο παιδιών) ή δυσκολίες προσαρμογής σε μια ξένη για αυτούς πραγματικότητα.

Αυτό που πρέπει να σημειωθεί, όμως, είναι ότι οι κύριες δυσκολίες ένταξης που συναντά ο μετανάστης, ο οποίος επιστρέφει (εφόσον βέβαια συναντά τέτοιες δυσκολίες), δεν οφείλονται τόσο στα «ξένα» στοιχεία της κοινωνικό-πολιτισμικής του ταυτότητας όσο σε αυτά που έχει αναπτύξει στην ίδια του τη χώρα. Ο όρος ένταξη χρησιμοποιείται εδώ για να υποδηλώσει μια διαδικασία που μπορεί να είναι παθητική (δηλ. διαδικασία αφομοίωσης του μετανάστη στην υπάρχουσα πραγματικότητα) ή ενεργητική (δηλ. διαδικασία μεταλλαγής της πραγματικότητας με την πρόσληψη των νέων στοιχείων των οποίων ο μετανάστης είναι φορέας). Στις θετικές επιπτώσεις της μετανάστευσης για τη χώρα προέλευσης συγκαταλέγονται η μεταφορά τεχνογνωσίας, η εξύψωση του πολιτιστικού επιπέδου του λαού της μέσα από τα νέα πρότυπα, ήθη, έθιμα και εμπειρίες που μεταφέρουν οι μετανάστες από τις χώρες υποδοχής ως φορείς νέων κοινωνικό-πολιτισμικών στοιχείων αλλά και ως σύνδεσμοι με άλλους πολιτισμούς, η μείωση των κοινωνικών εντάσεων που ενδεχομένως να απειλούν ή και να αποσταθεροποιούν τη χώρα μέσα από τη μείωση του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού (πολιτική πληθυσμιακού dumping) και η εξέλιξη των οικογενειακών δεσμών, καθώς δημιουργούνται νέοι ρόλοι και δεσμοί μεταξύ αυτών που μεταναστεύουν και αυτών που μένουν πίσω (π.χ η αποστολή εμβασμάτων αλλάζει τη σχέση μεταξύ αποστολέα και λήπτη: ο πρώτος κερδίζει πρεστίζ και ο δεύτερος αποκτά οικονομικούς πόρους) .

2.7 Οι επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης για τη χώρα υποδοχής είναι εξίσου σημαντικές με αυτές για τη χώρα προέλευσης. Πριν, όμως αναφερθούμε σε αυτές, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι χώρες υποδοχής με βάση τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τον εαυτό τους διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις χώρες υποδοχής πολιτών, οι οποίοι αναμένεται ότι θα συμβάλλουν στην παραγωγή (π.χ ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία -υπερπόντια μετανάστευση-) και η δεύτερη περιλαμβάνει τις χώρες υποδοχής εργατών οι οποίοι δεν αναμένεται ότι θα αποκτήσουν την ιδιότητα του πολίτη (π.χ χώρες Δυτ. Ευρώπης). Ωστόσο, σύμφωνα με μελέτες, είτε υπερισχύει η μόνιμη εγκατάσταση στη μια περίπτωση είτε η προσωρινή στην άλλη, οι επιπτώσεις είναι οι ίδιες.

Μία από τις πρώτες συνέπειες των μεταναστευτικών ροών για τη χώρα υποδοχής είναι η αλλοίωση που προκαλείται στη δημογραφική εμφάνιση και δομή της. Καθώς, ο πληθυσμός της αυξάνει, αρκετές φορές εντυπωσιακά, αλλάζει και η δομή του από το γεγονός ότι οι μετανάστες, όταν η μετανάστευση δεν γίνεται αποκλειστικά για οικονομικούς λόγους, είναι συνήθως άντρες νεαρής ηλικίας. Σε ορισμένες βέβαια περιπτώσεις αυτή η επίπτωση μπορεί να εκληφθεί και ως θετική. Π.χ στην Ελλάδα η μετανάστευση θεωρείται ότι έχει συμβάλλει ως ένα βαθμό στη μείωση του γηράσκοντα πληθυσμού και στην αναζωογόνηση ερημωμένων περιοχών κυρίως στην επαρχία. Αντιστοίχως, διαταράσσεται η νοοτροπία και η κοινωνική δομή της χώρας υποδοχής. Αυτό οφείλεται στο ότι οι ομάδες μεταναστών μεταφέρουν μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα και τις πεποιθήσεις τους για τα διάφορα κοινωνικά θέματα, όπως είναι η θρησκεία, η παιδεία, η ηθική και οι διάφορες αξίες. Όλες αυτές οι διαφορετικές προσλαμβάνουσες επηρεάζουν την προσαρμογή τους στη νέα πραγματικότητα που καλούνται να αντιμετωπίσουν και κατά συνέπεια την παραμονή τους στη χώρα υποδοχής. Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι εξαιτίας της μετανάστευσης τίθεται σε κίνδυνο η ευρύτερη κοινωνική συνοχή και πολιτική σταθερότητα των χωρών υποδοχής. Οι άμεσες επιπτώσεις της εισροής ξένου πληθυσμού σε μια χώρα είναι η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ μόνιμων κατοίκων και αλλοδαπών, αλλά και η δημιουργία αντιδράσεων και εντάσεων. Οι αντιδράσεις αυτές συχνά καταλήγουν στη δημιουργία ρατσιστικών τάσεων εκ μέρους των μόνιμων κατοίκων, καθώς αρνούνται να αποδεχθούν την παρουσία των μεταναστών στην οικονομία τους ή στη καθημερινή ζωή τους. Πολλές φορές, μάλιστα, οι μετανάστες περιορίζονται σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές, που αποτελούν τα λεγόμενα «γκέτο» (τέτοια συναντάμε π.χ στις ΗΠΑ, στη Γαλλία κλπ) και περιορίζονται μόνο σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας και των γενικότερων δραστηριοτήτων τους στη χώρα υποδοχής.

Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αποτελούν, συνήθως μόνιμη αιτία κοινωνικών αναταράξεων, εξαιτίας των προστριβών, των διαπληκτισμών και των εγκληματικών ενεργειών που προκύπτουν ανάμεσα στις δύο κοινότητες.

Με δεδομένα τα παραπάνω αισθήματα από πλευράς της κοινωνίας της χώρας υποδοχής συχνά γεννιέται η πεποίθηση ότι η μετανάστευση αποτελεί απειλή και για την εθνική ταυτότητα της χώρας. Η εισροή μεγάλου αριθμού μεταναστών σε χώρες, οι οποίες επιθυμούν να διατηρήσουν τις γλωσσικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές παραδόσεις τους, μπορεί εύκολα να εκληφθεί ως απειλή για την πολιτιστική και κοινοτική ταυτότητα του έθνους μέσα από τις μεταβολές της εθνοτικής, πολιτιστικής, γλωσσολογικής και θρησκευτικής σύνθεσης του πληθυσμού. Παράλληλα, γεννά φόβους για απώλεια ελέγχου στα εθνικά σύνορα και διάβρωση της παραδοσιακής εθνικής κυριαρχίας, ενώ εκφράζονται ανησυχίες ότι η σύσταση μιας φυλετικά ομοιογενούς κοινωνίας θα αλλοιωθεί μέσω των διαφυλετικών γάμων. Αυτές, όμως οι αντιλήψεις πολύ εύκολα μπορούν να οδηγήσουν στην ανάδειξη δύο επιπλέον κινδύνων για την κοινωνία των χωρών υποδοχής. Πρώτον, να δημιουργηθούν ανάμεσα στους μετανάστες αισθήματα αντιπάθειας για τη χώρα υποδοχής τα οποία μπορεί να οδηγήσουν στη διατύπωση αιτημάτων που γρήγορα μπορεί να μεταβληθούν σε πολιτικά αιτήματα και στην αναπόδραστη δημιουργία πολιτικών κινήσεων ή και πολιτικών κομμάτων που θα διατυπώνουν τα αιτήματα τους. Δεύτερον, οι μετανάστες μπορεί να μεταφέρουν τις πολιτικές αντιπαραθέσεις της χώρας προέλευσης στη χώρα υποδοχής με δυσμενείς συνέπειες για την δεύτερη. Και στις δύο περιπτώσεις ελλοχεύει ο κίνδυνος της πολιτικής αστάθειας. Τέλος, συχνά, παρουσιάζεται στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης της χώρας υποδοχής μεταναστών ο συσχετισμός ανάμεσα στη μετανάστευση και την αύξηση της εγκληματικότητας και της παρανομίας. Είναι γεγονός ότι πολλοί μετανάστες, τουλάχιστον κατά τον πρώτο καιρό, ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες. Σχετικές έρευνες, όμως, αποδεικνύουν ότι η εγκληματικότητα πρώτης γενιάς μεταναστών ήταν και είναι μειωμένη λόγω της ανασφάλειας και του φόβου που αισθάνονται οι μετανάστες, από μια ενδεχόμενη απέλαση τους από τη χώρα υποδοχής. Αντίθετα, η εγκληματικότητα της δεύτερης γενιάς εμφανίζεται πιο αυξημένη εξαιτίας της ελλιπούς ένταξης και της περιθωριοποίησης.

Γενικά, θα λέγαμε ότι τα στατιστικά στοιχεία αποδεικνύουν ότι υπάρχει συμμετοχή αλλοδαπών σε αρκετά αδικήματα και παράνομες πράξεις, αλλά δεν είναι οι αποκλειστικά υπεύθυνοι για αυτό. Αν και φαίνεται να υπάρχει εμπλοκή μεταναστών σε τέτοιου είδους δραστηριότητες, δεν πρέπει το φαινόμενο να γενικεύεται και να χαρακτηρίζονται ως «εγκληματίες» όλοι οι αλλοδαποί στη χώρα υποδοχής.

Η κοινωνική και πολιτισμική περιθωριοποίηση προσδιορίζονται από το σύστημα, γεγονός που καθιστά σαφές ότι ο βαθμός όλων των παραπάνω επιπτώσεων της μετανάστευσης διαφέρει από χώρα σε χώρα υποδοχής, αναλόγως τις πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών στις κοινωνίες αυτών των χωρών. Με τον όρο ενσωμάτωση αναφερόμαστε στη διαδικασία που χαρακτηρίζει τη δυναμική πορεία προς μια επιθυμητή κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από την απουσία διακρίσεων μεταξύ συγκρίσιμων ομάδων ημεδαπών και αλλοδαπών στη χώρα υποδοχής. Επιτυχής ενσωμάτωση μεταναστών σημαίνει ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας υποδοχής με ταυτόχρονο αλληλοσεβασμό των διαφορετικών πολιτιστικών προτύπων. Όσο πιο επιτυχής είναι οι πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών τόσο λιγότερες είναι και οι αρνητικές επιπτώσεις των μεταναστευτικών ροών για τις χώρες υποδοχής. Είναι σαφές ότι, η μετανάστευση έχει θετικές αλλά και αρνητικές συνέπειες τόσο για τις χώρες προέλευσης όσο και για της χώρες υποδοχής. Ο διαχωρισμός της οικογένειας και η απώλεια εξειδικευμένου προσωπικού αντισταθμίζονται από τις θετικές επιπτώσεις των εμβασμάτων, την απόκτηση νέων προσόντων και τις ευκαιρίες για την ανάπτυξη κοινοτήτων που οι μετανάστες εξασφαλίζουν στις οικογένειες τους. Παρόλο που οι οικονομικές ευκαιρίες και τα κοινωνικά προγράμματα για τους μετανάστες συχνά «εξασθενούν», κυρίως λόγω περικοπών στους προϋπολογισμούς, ιδίως σε πόλεις με υψηλά ποσοστά μεταναστευτικών πληθυσμών, έχει επιτευχθεί ένας βαθμός πολιτισμικής προσαρμογής. Οι μετανάστες έχουν συμβάλει στη δημιουργία πιο ανοιχτών και ανεκτικών κοινωνιών στις χώρες υποδοχής.

2.8 Οι πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Όταν κάνουμε λόγο για τις πολιτισμικές επιπτώσεις της μετανάστευσης αναφερόμαστε κατά κύριο λόγο στην επίδραση που έχει αυτή στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής μεταναστών. Είναι προφανές ότι οι μετανάστες επηρεάζονται από την κουλτούρα της χώρας υποδοχής, καθώς αυτή συνιστά μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πλήρη ενσωμάτωση τους σε αυτή, αλλά και οι ίδιοι επηρεάζουν τους πολίτες και την κουλτούρα αυτών των χωρών. Μία κύρια δυσκολία που ανακύπτει, αναφορικά με την επίδραση της μετανάστευσης στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής, σχετίζεται με το πώς μπορεί να μετρηθεί και να αξιολογηθεί η επίδραση των μεταναστών στα δυναμικά φαινόμενα της κουλτούρας. Η κουλτούρα αναπτύσσεται μέσα από πολύπλοκες διαδικασίες και η επίδραση των μεταναστών σε αυτή δεν μπορεί να υπολογισθεί μόνο βάσει του αριθμού των μεταναστών που εγκαθίστανται στη χώρα υποδοχής, κατά περιόδους.

Άλλο ένα γενικό αναλυτικό πρόβλημα έγκειται στο πώς μπορούμε να διακρίνουμε τις επιδράσεις της μετανάστευσης στη κουλτούρα της κοινωνίας της χώρας υποδοχής από τις ευρύτερες επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης σε αυτήν. Με δεδομένες τις παραπάνω δυσκολίες θα λέγαμε ότι ένας πρώτος τομέας, όπου διακρίνεται η επίδραση της μετανάστευσης στη κοινωνία της χώρας υποδοχής, είναι αυτός της διατροφής/κουζίνας και της κατανάλωσης τροφίμων.

Κανείς μπορεί να συνειδητοποιήσει τις σημαντικές επιδράσεις εάν ανατρέξει στην ευρεία γκάμα «ξενόφερτων» φαγητών, στην αύξηση του αριθμού των «έθνικ» εστιατορίων και στην αλλαγή των διατροφικών συνηθειών των αυτόχθονων πληθυσμών της χώρας υποδοχής. Σημαντική είναι η επίδραση της μετανάστευσης και στον τομέα των αθλημάτων (sports). Αρκετές φορές οι μετανάστες μεταφέρουν αθλητικές παραδόσεις από τις χώρες προέλευσης τους, ως μέρος του κοινωνικού τους κεφαλαίου, οι οποίες εν μέρει μπορεί να ενσωματωθούν στις αθλητικές δραστηριότητες των αυτόχθονων πληθυσμών της χώρας υποδοχής. Επίσης, δεν είναι λίγοι οι μετανάστες που ξεχωρίζουν και παίζουν κεντρικό ρόλο στον επαγγελματικό αθλητισμό (π.χ ποδόσφαιρο, μπάσκετ κλπ) εκπροσωπώντας τις χώρες υποδοχής σε διεθνείς διοργανώσεις και σε παρεμφερείς εκδηλώσεις. Άλλος ένας τομέας που δέχεται σημαντικές επιδράσεις είναι αυτός της μόδας και των τεχνών. Η βιομηχανία της μόδας φαίνεται να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο «έθνικ στυλ» και στις ενδυματολογικές επιδράσεις από διάφορες ομάδες μεταναστών.

Όσον αφορά την τέχνη η επίδραση των μεταναστών είναι έκδηλη σε όλες τις εκφάνσεις της, από τις παραδοσιακές καλλιτεχνικές δραστηριότητες και τις φολκλορικές αναφορές μέχρι την αποκαλούμενη «υψηλή τέχνη». Άλλωστε, πολλές φορές η μετανάστευση και οι εμπειρίες της ενσωμάτωσης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τον κινηματογράφο, το θέατρο, την ποίηση και τη λογοτεχνία. Τέλος, σε πολλές χώρες υποδοχής μεταναστών σημαντικές είναι οι επιδράσεις και στον τομέα της ενημέρωσης. Αυτό φαίνεται μέσα από την κυκλοφορία εντύπων στη γλώσσα των διαφόρων ομάδων μεταναστών και τη παραγωγή προγραμμάτων από τους μετανάστες για τους μετανάστες. Αυτά τα προγράμματα δεν συνδέονται μόνο με αλλαγές ως προς το περιεχόμενο και τα θεματικά πεδία, αλλά περιλαμβάνουν θέματα ζωτικής σημασίας για αυτούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα

Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα αναφέρεται στη συστηματική παράνομη/παράτυπη είσοδο μεγάλου αριθμού μεταναστών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1990 - 2011. Η πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη το 1989, δημιούργησε το πρώτο κύμα οικονομικής μετανάστευσης με προορισμό την Ελλάδα (με μετανάστες κυρίως από την Αλβανία, Βουλγαρία και Ρουμανία) διαμέσου των βόρειων συνόρων και στην συνέχεια προστέθηκαν μετανάστες από χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Κατά τη δεκαετία 2000 - 2010, η Ελλάδα έγινε πόλος έλξης εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών όχι μόνο από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες αλλά από ολόκληρο τον κόσμο με αποτέλεσμα περίπου το 7% του πληθυσμού της χώρας να αποτελείται από μετανάστες από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ελλάδα από την δεκαετία του '90, μετατρέπεται από χώρα προέλευσης σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Η μαζική εισροή μεταναστών έφερε αλλαγές τόσο σε δημογραφικό, όσο σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Νέες και διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, η καθεμιά με τα μοναδικά της πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, εμφανίζονται στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας, με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής.

Η παρουσία των μεταναστών στην Ελλάδα συνέβαλλε στην οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα δημιούργησε νέες ανάγκες σε διάφορους τομείς της κοινωνίας. Οι αλλαγές όμως αυτές, βρήκαν απροετοίμαστους το κράτος και την ελληνική κοινωνία. Η έλλειψη συντονισμένης μεταναστευτικής πολιτικής, οδήγησε τους μετανάστες στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Στον οικονομικό Ευρωπαϊκό χώρο τα τελευταία έτη κυρίαρχος στόχος ήταν η επίτευξη οικονομικής σύγκλισης για τη συμμετοχή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο τελικό στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Η μείωση του πληθωρισμού, των μακροχρόνιων επιτοκίων και των δημοσίων ελλειμμάτων, ως κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ, αποτέλεσαν στην τελευταία διετία τους κύριους στόχους οικονομικής πολιτικής όλων των κρατών-μελών.

Τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής ήταν ενθαρρυντικά, αφού με εξαίρεση την Ελλάδα, όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε κατάφεραν να εκπληρώσουν τα κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ και συνεπώς, όσα από αυτά το επιθυμούσαν, και τη συμμετοχή τους στην πρώτη φάση του ενιαίου νομίσματος.

Η Ελλάδα αν και δεν ικανοποίησε τα κριτήρια σύγκλισης, σημείωσε αξιόλογη πρόοδο κυρίως στην επιτάχυνση του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης και στη μείωση του πληθωρισμού. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π) της χώρας αυξήθηκε σε σταθερές τιμές 2,1%, 2,7% και 3,2% στα έτη 1995,1996 και 1997 αντίστοιχα. Στο τέλος των ίδιων ετών ο πληθωρισμός υποχώρησε αισθητά σε 7,9%, 7,3% και σε 4,7% αντίστοιχα. Η υποτίμηση βέβαια του εθνικού μας νομίσματος στις αρχές του 1998 και η διεθνής χρηματιστηριακή κρίση των τελευταίων μηνών, διέψευσε τις αισιόδοξες κυβερνητικές προβλέψεις για πληθωρισμό 3,2% στο τέλος του έτους 1998. Οι συχνές αποκλίσεις από τους στόχους που κάθε φορά τίθενται, διαμηνύουν, την οικονομική και κοινωνική ρευστότητα που χαρακτηρίζει πλέον το εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο γίγνεσθαι.

3.2 Η άλλη πλευρά του νομίσματος

Στο βωμό των κριτηρίων του Μάαστριχτ και της επιδιωκόμενης οικονομικής ανάπτυξης των τελευταίων ετών κάτι σημαντικό διαφεύγει από τους ασκούντες την οικονομική πολιτική. Η σημερινή Ευρώπη, στραμμένη στην υπόθεση της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης και την επίτευξη της σύγκλισης προς το Ευρώ, πιθανώς παραβλέπει την εκδήλωση κάποιων σοβαρών και κρίσιμων, για την κοινωνική συνοχή φαινομένων.

Η φτώχεια, η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, ο παροξυσμός των εθνικιστικών τάσεων, η έλλειψη κατοικίας και εργασίας, έχουν προκαλέσει τεράστια φθορά στο σχοινί της οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας. Η κοινωνική συνοχή είναι πλέον αμφισβητήσιμη.

Η μεγέθυνση των οικονομικών ανισοτήτων, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί πλέον ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα. Από τη μία πλευρά ο σύγχρονος κόσμος της ανάπτυξης που κατακτά συνεχώς θέσεις και κερδίζει ολοένα και περισσότερα στη διεθνοποιημένη πλήρως πια παγκόσμια οικονομία και από την άλλη η εξαθλίωση και η περιθωριοποίηση πολύ μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού. Στη μία όψη, οι σχετικά υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης και από την άλλη η απόλυτη αίσθηση της απώλειας και της εγκατάλειψης.

Οι ανάγκες του Διεθνούς ανταγωνισμού αλλοίωσαν τα προοδευτικά φορολογικά συστήματα, που χρηματοδοτούσαν σε μεγάλο βαθμό τις δαπάνες του κοινωνικού κράτους, με αποτέλεσμα αυτό να υποχωρήσει και να αρχίσουν οι ανισότητες μεταξύ των κοινωνικών ομάδων να εκφράζονται εμφανέστερα. Ο διεθνής χρηματοπιστωτικός τομέας ενσωματώνει σταδιακά τεράστιες αξίες, πολλαπλάσιες και από αυτές που παράγει μία ολόκληρη χώρα. Το φαινόμενο της φτώχειας και της περιθωριοποίησης διαχέεται σε όλο τον αναπτυγμένο κόσμο της Δύσης, αλλά και στην άλλοτε κοινωνική Ευρώπη.

Στο βαθμό που οι γενικότερες οικονομικές συνθήκες παραμένουν ίδιες και η κοινωνική πολιτική δεν διαθέτει επαρκείς πόρους, τότε οι κοινωνικές ανισότητες, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός θα γίνονται ολοένα και εμφανέστερες, κλονίζοντας την κοινωνική συνοχή και την ιδέα της ορθά και λογικά αναπτυσσόμενης κοινωνίας. Το πρόβλημα επιλογής της κατάλληλης πολιτικής τίθεται έτσι κ αλλιώς. Τελευταία, υπό την πίεση του δημοσιονομικού προβλήματος και της δέσμευσης να μην επιβληθούν νέοι γενικοί φόροι, αναπτύσσεται στο οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης η ιδέα της αναζήτησης ειδικών φόρων που θα στρέφονται προς συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Μια λογική αναδιανομής εισάγεται στην Ελληνική μικροκλίμακα, ενώ σε διεθνές επίπεδο όλο και πληθαίνουν οι φωνές που επισημαίνουν την ανάγκη μιας νέας συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων, εργαζομένων και κράτους. Το θέμα μιας νέας αναδιανεμητικής πολιτικής τίθεται όλο και πιο συχνά. Η πολιτική αυτή στοχεύει σε μεγαλύτερα κέρδη, στην γρήγορη κίνηση κεφαλαίων και εμπορευμάτων και στη μεταφορά πόρων στα θύματα της νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων.

3.3 Η νέα μετανάστευση

Σύμφωνα με τους ερευνητές, το έτος 1974 ήταν σταθμός για το φαινόμενο της μετανάστευσης. Οι οικονομικές δυσχέρειες λόγω της πετρελαϊκής κρίσης, οδήγησαν πολλές χώρες υποδοχής μεταναστών στην εφαρμογή μέτρων για την αναστολή των μεταναστευτικών ρευμάτων. Τότε, ο χαρακτήρας της διεθνούς μετανάστευσης υπέστη μεγάλες μεταβολές έτσι ώστε ο επιστημονικός κόσμος να μιλάει για «νέα μετανάστευση».²⁵

²⁵ *Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2007), Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξη του, σελ.35*

Τα χαρακτηριστικά της νέας μετανάστευσης

- ❖ Παρατηρείται πολυπλοκότητα όσον αφορά της χώρες προέλευσης και υποδοχής. Στο παλιό σχήμα Νότος προς Βορρά προστίθενται νέοι μεταναστευτικοί δρόμοι. Στην Ευρώπη πέρα από της χώρες του Βορρά, μεταναστευτικά ρεύματα κινούνται προς τη νότια Ευρώπη (σε χώρες, όπως η Ισπανία και Ελλάδα).
- ❖ Παρατηρείται μεγάλη ποικιλία σχετικά με τις εθνικότητες των μεταναστών. (Στην Ελλάδα μπορεί η μεγαλύτερη πλειονότητα να είναι αλβανικής εθνικότητας, αλλά στην απογραφή του 2001 υπήρχαν αλλοδαποί από 216 χώρες).
- ❖ Οι περισσότεροι μετανάστες είναι παράνομοι, γεγονός που δεν συμβαίνει μόνο στις νέες χώρες υποδοχής αλλά και στις πιο παραδοσιακές.
- ❖ Στις χώρες της νότιας Ευρώπης δεν υπήρχε μέχρι πρόσφατα κάποιο πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής, γι' αυτό και η πλειοψηφία των μεταναστών είναι χωρίς χαρτιά.
- ❖ Στις χώρες της νότιας Ευρώπης είναι θεμελιώδης ο ρόλος της άτυπης αγοράς εργασίας ή αλλιώς μαύρης εργασίας που εξασκούν μετανάστες. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει τη νομιμοποίηση των μεταναστών, καθώς απαιτούνται αποδεικτικά παροχής εργασίας από τους εργοδότες.
- ❖ Τέλος, η νέα μετανάστευση χαρακτηρίζεται από την έντονη και ολοένα αυξανόμενη γυναικεία μετανάστευση, που προκαλεί σημαντικές αλλαγές τόσο στην οργάνωση εργασίας όσο και στην οργάνωση των νοικοκυριών, παράδειγμα αποτελεί η απασχόληση των μεταναστριών στα νοικοκυριά των κοινωνιών υποδοχής, που ενίσχυσε τη δυνατότητα εισόδου πολλών γηγενών γυναικών στην αγορά εργασίας.

3.4 Η ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης

Μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η Ελλάδα συγκαταλεγόταν στις παραδοσιακές χώρες αποστολής μεταναστών. Από το 1975 όμως, το ισοζύγιο μετανάστευσης, γίνεται θετικό για την Ελλάδα.

Η ιστορία της νεοελληνικής μετανάστευσης, ξεκινάει στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Οι Έλληνες είχαν ως κύριους προορισμούς τον Εύξεινο Πόντο, τα ανατολικά της Μεσογείου, τα νότια της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.²⁶

Την περίοδο 1900-1920, το 8% του πληθυσμού της Ελλάδας μεταναστεύει. Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, το μεγαλύτερο ρεύμα κατευθύνεται προς την Αυστραλία και την Αμερική. Περίπου 25,000 άτομα μετανάστευαν εκείνη την περίοδο για ένα χρόνο προς την «γη της απαγγελίας», τις ΗΠΑ.²⁷

Από το 1941 έως το 1946, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης και του Β' Παγκοσμίου πολέμου, η μετανάστευση των Ελλήνων περιορίζεται. Στα μεταπολεμικά χρόνια η Ελλάδα απώλεσε μεγάλο μέρος του εργατικού της δυναμικού, το οποίο εγκαταστάθηκε σε ανεπτυγμένα κράτη του Βορρά και στις υπερπόντιες χώρες, προσδοκώντας τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.²⁸

Την περίοδο 1955-1975 πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη σε πληθυσμό εξωτερική μετανάστευση, με το 13% του τότε πληθυσμού, δηλαδή 1.200.000 Έλληνες, να μεταναστεύουν. Οι περισσότεροι από αυτούς εγκαταστάθηκαν στην Δ. Γερμανία.

Με τη πτώση της δικτατορίας, τα δεδομένα άλλαξαν. Συγκεκριμένα το 1974, περίπου 148.000 Έλληνες και το 1976 περίπου 58.000 επιστρέφουν στην Ελλάδα από τη Γερμανία.

Στις δεκαετίες του '70 και του '80, έχουμε έλευση μεταναστών από τις Φιλιππίνες που εργάζονται κυρίως ως οικιακές βοηθοί, Πολωνών που εργάζονται κυρίως ως οικοδόμοι, καθώς και Ασιατών και Αφρικανών στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη και γενικότερα στον τομέα της ναυτιλίας. Ακόμα εισροή μεταναστών παρατηρείται από την Αίγυπτο, το Μαρόκο, το Πακιστάν και την Αιθιοπία.

^{26,27,28} Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2005), Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα, σελ.5-6

Το 1990 παρατηρείται σημαντική αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα, λόγω της κατάρρευσης των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Το άνοιγμα των συνόρων στην Αλβανία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, προκάλεσε τεράστιο κύμα μεταναστών, που υπολογίζεται περίπου στο μισό εκατομμύριο παραπάνω από το σύνολο των αλλοδαπών που ζούσαν μέχρι τότε στην Ελλάδα. Η Ελλάδα αποδείχθηκε ότι δεν ήταν έτοιμη να διαχειριστεί αποτελεσματικά τη νέα κατάσταση και προχώρησε στην εφαρμογή πολιτικών που συντηρούσαν την παράνομη μετανάστευση, υπακούοντας στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα.

Η Ελλάδα πλέον αντιμετωπίζεται ως χώρα υποδοχής μεταναστών. Η απογραφή του 2001 κατέγραψε περίπου 800.000 μετανάστες που αντιστοιχούν στο 7,3% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ωστόσο, ο αριθμός αυτός είναι μικρότερος από τον πραγματικό που εκτιμάται ότι μπορεί να ξεπερνά το 1.000.000 μεταναστών.²⁹

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011, 2.037.196 άτομα (ποσοστό 18,8%), δήλωσαν ότι εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα προερχόμενοι από χώρα του εξωτερικού, όπου διέμεναν για τουλάχιστον ένα έτος.

Ομογενείς ήταν, στην πλειονότητά τους, τα άτομα που έως το 1996 έρχονταν στην Ελλάδα για εγκατάσταση, αλλά από το συγκεκριμένο έτος και μετά οι περισσότεροι επίσημοι μετανάστες είναι άτομα με ξένη υπηκοότητα. Αυτό προκύπτει από την απογραφή πληθυσμού- κατοικιών του 2011 και τα στοιχεία για τη μετανάστευση προς τη χώρα μας, τα οποία δημοσιοποίησε η ΕΛΣΤΑΤ.

Ειδικότερα, κατά το τελευταίο έτος πριν από την απογραφή, εγκαταστάθηκαν επίσημως στη χώρα (και απογράφηκαν) 79.554 άτομα, από τα οποία οι 43.341 ήταν άντρες και οι 36.213 γυναίκες.

²⁹ Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, (2004), σελ.5

Με βάση την κατανομή, από την Ευρωπαϊκή Ένωση ήρθαν 42.992 άτομα, από τη λοιπή Ευρώπη 13.780 άτομα, από την Ασία 12.017 άτομα, από την Αφρική 4.159 άτομα, από τη Βόρεια Αμερική 4.026 άτομα, από την Ωκεανία 1.315 άτομα και από την Καραϊβική- Νότια ή Κεντρική Αμερική. Από αυτούς, οι 55.742 εγκαταστάθηκαν σε αστικές περιοχές της χώρας και οι 23.812 σε αγροτικές περιοχές.

Από το σύνολο αυτών που εγκαταστάθηκαν στη χώρα το τελευταίο έτος πριν από την απογραφή, οι 33.751 (ποσοστό 42,4% του συνόλου) είχαν ελληνική υπηκοότητα και οι περισσότεροι ήταν ομογενείς από τη Γερμανία (10.929 άτομα ή 32,4%), τη Βρετανία (4.869 ή 14,4%) και τις ΗΠΑ (3.086 ή 9,1%).

Με ξένη υπηκοότητα ήρθαν 45.803 άτομα (ποσοστό 57,6% του συνόλου). Οι περισσότεροι προήλθαν από την Αλβανία (10.165 άτομα ή 22,2%), τη Βουλγαρία (7.379 ή 16,1%), τη Ρουμανία (3.392 ή 7,4%), το Πακιστάν (2.944 ή 6,4%) και το Αφγανιστάν (2.865 ή 6,3%). Κατά την τελευταία πενταετία πριν από την απογραφή, ήρθαν για εγκατάσταση στην Ελλάδα 128.434 άτομα, από τα οποία, οι 172.055 ήταν άντρες και οι 157.501 ήταν γυναίκες.

Ελληνική υπηκοότητα είχαν 128.434 άτομα (ποσοστό 39% του συνόλου). Από αυτούς, οι περισσότεροι ήταν ομογενείς από τη Γερμανία (42.805 άτομα ή 33,3%), τη Βρετανία (20.022 ή 15,6%) και τις ΗΠΑ (10.516 ή 8,2%).

Με ξένη υπηκοότητα εγκαταστάθηκαν επισήμως στην Ελλάδα 201.122 άτομα (ποσοστό 61%). Οι περισσότεροι προήλθαν από την Αλβανία (64.087 άτομα ή 31,9%), τη Βουλγαρία (26.321 ή 13,1%), τη Ρουμανία (15.288 ή 7,6%), το Πακιστάν (15.086 ή 7,5%) και τη Γεωργία (7.119 ή 3,5%). Σύμφωνα, επίσης, με τα στοιχεία της απογραφής, 2.037.196 άτομα (ποσοστό 18,8%, των μόνιμων κατοίκων) δήλωσαν ότι εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα προερχόμενοι από χώρα εξωτερικού όπου διέμεναν για τουλάχιστον ένα έτος, από τους οποίους ποσοστό 68,8% ήρθαν στην Ελλάδα από το 1990 και μετά.

Τα αντίστοιχα δεδομένα για χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν ως εξής: υψηλά ποσοστά εισροής μεταναστών εμφανίζονται στο Λουξεμβούργο (34,9%) και στην Κύπρο (27,4%). Στην Ιρλανδία, το ποσοστό εισροής είναι 17,8%, στην Πορτογαλία 17,4% και στο Ηνωμένο Βασίλειο 12,6%. Χαμηλά ποσοστά εμφανίζονται στη Ρουμανία 0,7% και στη Σλοβακία 1,9%. Με βάση την απογραφή, ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας ηλικίας ενός έτους και άνω ανήλθε σε 10.712.409 άτομα (5.249.971 άντρες και 5.462.438 γυναίκες). Ενώ, ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας ηλικίας πέντε ετών και άνω, ανήλθε σε 10.279.043 άτομα (5.028.435 άντρες και 5.250.608 γυναίκες). [Εφημερίδα, Η καθημερινή, 2014]

3.5 Τα αίτια της νέας μετανάστευσης

Σύμφωνα με τον King, τα αίτια της «νέας μετανάστευσης» προς τη Νότια Ευρώπη και συνεπώς προς την Ελλάδα είναι τα εξής:

- ❖ Η επίδραση των κατασταλτικών μέτρων στις βορειοευρωπαϊκές χώρες μετά την οικονομική κρίση του 1973-76 για τον περιορισμό μεταναστευτικών ρευμάτων. Τα μέτρα αυτά ως αποτέλεσμα είχαν την επιλογή των χωρών του Νότου από μέρους των μεταναστών, καθώς η είσοδος και η εγκατάσταση φαινόταν ευκολότερη.
- ❖ Η ανοιχτή φύση των οικονομιών, που ευνοείται από τον τουρισμό, το εμπόριο και τη ναυτιλία, τομείς που εκ των πραγμάτων διευκολύνουν την είσοδο επισκεπτών και εργαζομένων.
- ❖ Η γεωγραφία: Η Νότια Ευρώπη και ιδιαίτερα η Ιταλία και η Ελλάδα διαθέτουν μεγάλη ακτογραμμή, πολλά νησιά και ορεινές συνοριακές ζώνες που δυσχεραίνουν πολύ τον αποτελεσματικό έλεγχο των συνόρων.
- ❖ Ο αξιοσημείωτος οικονομικός μετασχηματισμός των χωρών αυτών από τη δεκαετία του 1970.
- ❖ Η ιδιάζουσα φύση της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία βασίζεται στον τριτογενή τομέα και συγκεκριμένα στον τουρισμό και τις προσωπικές υπηρεσίες (π.χ. η οικιακή εργασία). Επίσης, η εποχική απασχόληση σε σημαντικούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (π.χ. η γεωργία, ο τουρισμός, οι κατασκευές κ.α.) οδήγησε στην αυξανόμενη ζήτηση ευέλικτου και μη συνδικαλιζόμενου εργατικού δυναμικού. Οι παρανομικοί μετανάστες ειδικά, είναι ιδανικοί λύση για τους εργοδότες.
- ❖ Η μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης που κάλυπτε τις ανάγκες σε φθινό εργατικό δυναμικό.
- ❖ Η σταδιακή άρνηση των γηγενών να αναλαμβάνουν εργασίες χαμηλού κύρους και χαμηλής αμοιβής.
- ❖ Η κατακόρυφη πτώση του αριθμού γεννήσεων.

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την εισροή μεταναστών στην Ελλάδα είναι πολλοί (μακρο- οικονομικοί, μικρο-οικονομικοί, πολιτικοί, δημογραφικοί κ.α), δεν είναι σταθεροί αλλά διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου και έχουν αιτιώδη σχέση μεταξύ τους.³⁰

Η εισροή των μεταναστών, οφείλεται σε ενδογενείς εξελίξεις. Η μετανάστευση είναι ένας καθοριστικός παράγοντας στο πλαίσιο των αλλαγών που συντελούνται στον εργασιακό χώρο στη χώρα μας.

Κατά την Έμκε-Πουλοπούλου³¹, βασική αιτία προσέλευσης των μεταναστών στην Ελλάδα είναι η κάλυψη των αναγκών της παραοικονομίας. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται, καθώς το 1998 οι περισσότεροι αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτημα για νομιμοποίηση απασχολούνταν στην παραοικονομία, γεγονός που εμπόδιζε και τη νομιμοποίησή τους. Στην Ελλάδα το ποσοστό των άτυπων οικονομικών δραστηριοτήτων είναι υψηλό, κυμαίνεται από 18% έως 30%.

^{30,31} Έμκε-Πουλοπούλου Η. , (2007), Μεταναστευτική Πολιτική, σελ.324/σελ. 251

Η τάση εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα δε φαίνεται να ανακόπτεται στο εγγύς μέλλον. Η χώρα μας θα συνεχίσει να αντιμετωπίζεται ως χώρα υποδοχής και οι παράγοντες προσέλευσης εκτός από τη «εύκολη πρόσβαση» παράνομων μεταναστών, είναι:

- ❖ η συνεχιζόμενη πολιτικοοικονομική αβεβαιότητα στο ευρύτερο βαλκανικό περιβάλλον και ιδιαίτερα η κατάσταση που επικρατεί στις αυτόνομες πλέον, χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας,
- ❖ η εντατικοποίηση των πάσης φύσεως οικονομικών σχέσεων με τις γειτονικές χώρες και
- ❖ το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι το «ευρωπαϊκό αποκούμπι» της περιοχής, καθώς αντιμετωπίζεται ως ενδιάμεση λύση-σταθμός προς την Κεντρική Ευρώπη και την Αμερική και συχνά επιλέγεται ως τόπος εγκατάστασης.

3.6 Οι επιδράσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η μετανάστευση προσφέρει διάφορες ευκαιρίες στην οικονομία και την κοινωνία των χωρών υποδοχής, η αξιοποίηση των οποίων εξαρτάται από τον σχεδιασμό ικανών πολιτικών. Στην ελληνική περίπτωση, οι θετικές επιδράσεις είναι περισσότερες από τις αρνητικές.

Σημαντικότερη μπορεί να θεωρηθεί η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομία από την άποψη της χειρωνακτικής εργασίας, ιδίως ανειδίκευτης, εργασίας με χαμηλό κόστος.

Σύμφωνα με την Έμκε-Πουλοπούλου οι μετανάστες συμβάλλουν θετικά στους εξής τομείς:

- ❖ Στην αύξηση του εθνικού προϊόντος. Οικονομετρικές έρευνες υπολόγισαν ότι το ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ λόγω εργασίας των μεταναστών κυμαίνεται από 0,3% έως 1,5%, ανάλογα με το χρόνο διεξαγωγής και τη μεθοδολογία της έρευνας. Πολλοί κλάδοι (όπως της γεωργίας, της αλιείας και των κατασκευών) εξαρτώνται από τους μετανάστες.
- ❖ Στην αναζωογόνηση της περιφέρειας και της υπαίθρου. Εγκαταλελειμμένες περιοχές και χωριά έχουν πάρει ζωή από την εγκατάσταση των μεταναστών και

των οικογενειών τους. Σημαντικό στοιχείο είναι η επαναλειτουργία σχολείων, εξαιτίας της εγκατάστασης και των γεννήσεων των παιδιών των μεταναστών.

❖ Στην επιβίωση οριακών επιχειρήσεων και κλάδων. Παρατάθηκε η βιωσιμότητα των βιοτεχνιών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του τριτογενή τομέα χάρη στη διάθεση των μεταναστών να κάνουν χαμηλού κύρους, βαριές, επικίνδυνες και ανθυγιεινές εργασίες με χαμηλά μεροκάματα.

❖ Στη βελτίωση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών φορέων. Χάρη στους μετανάστες το έλλειμμα στον κλάδο σύνταξης του ΙΚΑ μετατράπηκε σε πλεόνασμα. Σύμφωνα με έρευνες η ένταξη των αλλοδαπών στο ασφαλιστικό σύστημα είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της αναλογίας εργαζομένων και συνταξιούχων.

❖ Στην αποταμίευση. Η αυξημένη προσφορά προϊόντων από την εργασία των μεταναστών και η περιορισμένη ζήτηση εκ μέρους τους επηρεάζουν ευνοϊκά τη συνολική αποταμίευση. Από το 1998 και οι «μη κανονικοί μετανάστες» έχουν το δικαίωμα να καταθέτουν σε ελληνικές τράπεζες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι μετανάστες αποταμιεύουν ένα σημαντικό ποσοστό του εισοδήματός τους και συχνά οι αποταμιεύσεις τους κατευθύνονται σε επενδύσεις στην Ελλάδα.

❖ Στην αύξηση της μέσης ροπής για κατανάλωση. Οι μετανάστες εκτός από εργαζόμενοι είναι και καταναλωτές που συμβάλλουν στην επέκταση της αγοράς.

❖ Στην αύξηση των κερδών. Ορισμένοι επιχειρηματίες και εργοδότες λόγω των χαμηλών μισθών και της άρνησης καταβολής ασφαλιστικών εισφορών στους «μη κανονικούς» μετανάστες, αυξάνουν τα κέρδη τους και τους οδηγούν στον αποκλεισμό.

❖ Στη μείωση του πληθωρισμού. Εφόσον, μέρος των εισοδημάτων των μεταναστών διαρρέει στις χώρες προέλευσης, η εσωτερική ζήτηση περιορίζεται με συνέπεια η αυξανόμενη προσφορά προϊόντων να εξαναγκάσει σε σταθεροποίηση ή μείωση ή μικρότερη αύξηση τιμών.

Υπάρχουν φυσικά και κάποιες αρνητικές συνέπειες στην οικονομία, όπως:

- ❖ Η ενίσχυση της παραοικονομίας με τη συνακόλουθη εισφοροδιαφυγή και φοροδιαφυγή
- ❖ Ο αθέμιτος ανταγωνισμός για τις επιχειρήσεις που δεν απασχολούν αλλοδαπούς
- ❖ Η αναβολή ή η ματαίωση του εκσυγχρονισμού επιχειρήσεων, καθώς το κόστος εργασίας αποτελεί δικαιολογία για μη εκσυγχρονισμό και αδράνεια.

Πέρα από την οικονομική επίδραση, η μετανάστευση επηρεάζει την Ελλάδα και σε άλλα επίπεδα. Παρατηρούνται αλλαγές στις ανθρώπινες και εργασιακές σχέσεις, στο αξιακό σύστημα, στην πολιτική κ.α.

Συμπερασματικά, οι επιδράσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι θετικές. Οι μετανάστες συμβάλλουν ενεργητικά στην οικονομία χωρίς όμως να έχουν το σεβασμό που τους αξίζει τόσο από την ελληνική πολιτεία όσο και από την ελληνική κοινωνία γενικότερα.

3.7 Οι προσδοκίες των μεταναστών

Έρευνες που έχουν διεξαχθεί στην Ελλάδα σχετικά με τις προσδοκίες των μεταναστών είναι περιορισμένες. Η πιο πρόσφατη είναι αυτή του ΙΜΕΠΟ που πραγματοποιήθηκε το 2007, στα πλαίσια της μελέτης «Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξη του». Ακόμα μια σχετική μελέτη έγινε από τον Κασιμάτη και τον Ψημένο το 2003, στα πλαίσια του προγράμματος APASIS (χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση), η οποία όμως ασχολήθηκε μόνο με την περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών.

Οι μετανάστες έρχονται στην Ελλάδα για να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης τους τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Κάποιες προσδοκίες γεννιούνται από την αρχή της μεταναστευτικής διαδικασίας και κάποιες στην εξέλιξη της. Οι λόγοι μετανάστευσης προσδιορίζουν και τις προσδοκίες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Οι προσδοκίες μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες, στις οικονομικές προσδοκίες και στις κοινωνικο-πολιτικές. Από τη μια πλευρά όταν μιλάμε για οικονομικές προσδοκίες αναφερόμαστε στην ανεύρεση εργασίας, βελτίωση του οικονομικού και γενικότερα του βιοτικού επιπέδου, ανοδική εργασιακή κινητικότητα, εξοικονόμηση πόρων για επενδύσεις στη χώρα προέλευσης, αποστολή εμβασμάτων κ.α. Από την άλλη οι κοινωνικο-

πολιτικές προσδοκίες έχουν να κάνουν με τη χειραφέτηση, διαβίωση σε συνθήκες ασφαλείας και προστασίας των δικαιωμάτων τους, δυνατότητα έκφρασης, διεύρυνση των κοινωνικών σχέσεων κ.α.³²

Στην Έρευνα του ΙΜΕΠΟ, οι Αλβανοί μετανάστες φαίνεται να προσδοκούν την εύρεση μιας δουλειάς σε μια χώρα κοντά στην Αλβανία όπως η Ελλάδα, ώστε να είναι εύκολη η επιστροφή σε περίπτωση αλλαγής σχεδίων, καθώς και για να έχουν την δυνατότητα να επισκέπτονται τους συγγενείς τους. Όσοι εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα από το 1997 και μετά είχαν ρεαλιστικές προσδοκίες, καθώς συγγενικά πρόσωπα που ήταν ήδη στην Ελλάδα τους πληροφόρησαν και τους βοήθησαν στο πρώτο στάδιο της εγκατάστασης τους. Η μετανάστευση για την εξασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος για τα παιδιά τους αναφέρθηκε ως ο βασικότερος παράγοντας οικογενειακής μετακίνησης.

Οι προσδοκίες μεταναστών από αραβικές χώρες ποικίλουν και εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες, όπως φύλο, ηλικία κ.α. Οι προσδοκίες τους για βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου υπερτερούν. Συγκεκριμένα στην περίπτωση των ερωτηθέντων από το Ιράκ είναι η αναζήτηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος. Σε κάποιες περιπτώσεις γυναικών από την Αραβία προσδοκία τους ήταν ένας καλός γάμος. Σε άλλες περιπτώσεις η Ελλάδα ήταν ενδιάμεσος ή τυχαίος προορισμός πριν ή μετά την απόπειρα μετανάστευσης σε άλλη χώρα.³³

Σχετικά με τους ερωτηθέντες στην έρευνα του ΙΜΕΠΟ³⁴ από τις χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και δευτερεύοντος οι σπουδές ικανοποιητικού επιπέδου και μια ανάλογη των σπουδών επαγγελματική πορεία, είναι οι ευσεβείς πόθοι τους.

Συχνή όμως είναι η διάψευση των προσδοκιών:

«Περίμενα τη ζωή εδώ ωραία, ωραίος λαός. όμως πολλή ταλαιπωρία» (άνδρας από την Αίγυπτο, 19 ετών)

«Χάλια. Δέκα χρόνια τρέχω να φτιάξω τα χαρτιά μου για να βγάλω άδεια παραμονής και άλλα πολλά προβλήματα» (άνδρας από Συρία, 37 ετών)

«Στόχος μου ήταν η μόνιμη εγκατάσταση, αλλά η ζωή είναι ακόμα πιο δύσκολη, η γλώσσα, οι άνθρωποι, η δουλειά. Δεν υπάρχει ασφάλεια» (άνδρας από Ουκρανία, 50 ετών)

«Ήταν δύσκολο να πιστέψουμε ότι δεν μας περιμένει κανένας» (γυναίκα από Γεωργία, 33 ετών)³⁵

32, 33,34,35 *Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2007), Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξή του, σελ.56-63*

Από τις παραπάνω μαρτυρίες γίνεται αντιληπτό ότι η διάψευση των προσδοκιών σχετίζεται με την εργασία και τη γραφειοκρατία. Άλλες δυσκολίες για την ομαλή τους ένταξη είναι η γλώσσα, η νοοτροπία και ο τρόπος ζωής των γηγενών.

3.8 Η σύνθεση του προφίλ του μετανάστη

Για την απεικόνιση και ανάλυση των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών που συνθέτουν το προφίλ του μετανάστη στην Ελλάδα, θα χρησιμοποιηθούν κατά βάση τα δεδομένα της απογραφής του πληθυσμού του 2001 από την ΕΣΥΕ.

Τα χαρακτηριστικά που θα αναλυθούν είναι ο πληθυσμός, οι εθνικότητες, η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, η σύνθεση του νοικοκυριού, οι λόγοι εγκατάστασης, ο χρόνος παραμονής στη χώρας μας, το μορφωτικό επίπεδο, η απασχόληση, η θέση στο επάγγελμα, η μερική απασχόληση, η ανεργία, η γεωγραφική διάσταση, η κοινωνική ασφάλιση και ιατρική περίθαλψη και η εγκληματικότητα.

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού της ΕΣΥΕ το 2001, ο αριθμός των αλλοδαπών που μετείχε στη διαδικασία αυτή ήταν 762.191 άτομα εκ των οποίων 690.000 ήταν υπήκοοι τρίτων χωρών, όχι όμως ομογενείς. Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ήταν 10.394.097 άτομα, επομένως οι αλλοδαποί αποτελούσαν σχεδόν το 7% του γενικού πληθυσμού. Ο αριθμός βέβαια των αλλοδαπών ήταν ενδεικτικός, αφού η απεικόνιση του πραγματικού αριθμού ήταν αδύνατη, μιας και το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης εξακολουθεί να υφίσταται.

Τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε εξαιτίας της γρήγορης αύξησης των αλλοδαπών, η οποία αντιστάθμισε τη μείωση του ελληνικού πληθυσμού.

Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι μετανάστες στην Ελλάδα εκτιμώνται σε 1.070.000 το 2007. Η μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το «Δημογραφικό Μέλλον της Ευρώπης» προβλέπει ότι οι μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς θα φθάσουν στα 2.049.000 το 2030 και τα 2.750.000 το 2050.

Το 55,6% του συνόλου των αλλοδαπών αποτελείται από Αλβανούς μετανάστες που υπερτερούν κατά πολύ των υπολοίπων. Ακολουθούν οι Βούλγαροι (4,7%), οι Γεωργιανοί (2,9%) και οι Ρουμάνοι (2,9%). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ε.Ε, η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών που ξεπερνά το

50% του συνόλου των αλλοδαπών³⁶. Στην Ελλάδα ζουν αλλοδαποί προερχόμενοι συνολικά από 216 χώρες του κόσμου.³⁷

Η αναλογία των δύο φύλων στις διάφορες εθνικότητες δεν είναι σταθερή. Σε ορισμένες υπάρχει μια σχετική ισορροπία, ενώ σε άλλες εθνικότητες έχουμε μεγάλες διαφοροποιήσεις. Οι ασιατικές χώρες, όπως το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές και η Ινδία έχουν σχεδόν μόνο ανδρικό πληθυσμό και οι αραβικές χώρες όπως η Αίγυπτος και η Συρία έχουν ποσοστό ανδρικού πληθυσμού της τάξης του 80%. Αντίθετα χώρες όπως οι Φιλιππίνες, η Ουκρανία και η Μολδαβία έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού της τάξης του 70%. Στις υπόλοιπες εθνότητες δεν υπάρχουν μεγάλα χάσματα αναλογικά με τα δύο φύλα. Η Αλβανία και η Ρουμανία έχουν ποσοστό ανδρών περίπου 60%. Οι άλλες εθνικότητες (Βουλγαρία, Γεωργία κ.α) έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού που κυμαίνεται μεταξύ 50% και 60% του συνολικού πληθυσμού.

Τα δεδομένα δείχνουν ότι η δομή του πληθυσμού των αλλοδαπών και των Ελλήνων κατά ηλικία διαφέρουν. Γύρω στο 80% των αλλοδαπών βρίσκεται σε εργάσιμη ηλικία (15-64), ποσοστό που όσον αφορά τον ελληνικό πληθυσμό βρίσκεται στο 68%. Στην ηλικιακή ομάδα των 60-69 ετών το 3,2% είναι αλλοδαποί έναντι του 12% των Ελλήνων. Ακόμα, στον αλλοδαπό πληθυσμό το ποσοστό των παιδιών παρορσιάζεται μεγαλύτερο σε σχέση με τον ελληνικό.

³⁶Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2004), Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής ένωσης ,σελ.6

³⁷Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2007), Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξή του, σελ.36

Ο κύριος λόγος εγκατάστασης των αλλοδαπών μπορεί να είναι ένδειξη των προθέσεων των μεταναστών για το χρονικό διάστημα που σκοπεύουν να μείνουν στην Ελλάδα³⁸. Ως έγκυρη βάση δεδομένων θα χρησιμοποιηθούν τα στατιστικά δεδομένα της απογραφής του 2001.

Στην περίπτωση των προερχόμενων ατόμων από τις Η.Π.Α, τον Καναδά και την Αυστραλία έχουμε πολλούς Έλληνες μετανάστες, οι οποίοι αφού απέκτησαν την ιθαγένεια της χώρας υποδοχής επέστρεψαν στην Ελλάδα. Αυτό φαίνεται και από το σχετικά υψηλό ποσοστό αυτών που δήλωσαν ως κύριο λόγο της εγκατάστασης στην Ελλάδα τον «επαναπατρισμό- παλιννόστηση». Το ποσοστό αυτό, ενώ στο σύνολο των αλλοδαπών της Ελλάδας είναι 6,8% στην παραπάνω ομάδα φτάνει το 23,9%. Αντιστοίχως, τα ποσοστά αυτών που δήλωσαν ως κύριο λόγο εγκατάστασης στη χώρα μας την εργασία είναι πολύ χαμηλότερα, σχεδόν στο ήμισυ, σε σχέση με τους υπόλοιπους μετανάστες.³⁹

Όσον αφορά τα στοιχεία των μεταναστών που προέρχονται από τις τρίτες χώρες παρατηρείται ότι ο κύριος λόγος εγκατάστασης, με διαφορά, είναι η εργασία. Τα ποσοστά αυτά είναι συντριπτικά, κυρίως σε ό, τι αφορά τους μετανάστες από ασιατικές χώρες (Μπαγκλαντές 94,2%, Πακιστάν 92,7%, Ινδία 91,7%, Φιλιππίνες 81,4%).

Τα στοιχεία της απογραφής του 2001, δείχνουν ότι το 13% των αλλοδαπών αναφέρουν ως λόγο εγκατάστασης, την οικογενειακή επανένωση. Από αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό είναι Αλβανοί μετανάστες.

³⁸ *Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2005), Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα, σελ.4*

³⁹ *Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2007), Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξή του, σελ.40*

Όσον αφορά τα στοιχεία των μεταναστών που προέρχονται από τις τρίτες χώρες παρατηρείται ότι ο κύριος λόγος εγκατάστασης, με διαφορά, είναι η εργασία. Τα ποσοστά αυτά είναι συντριπτικά, κυρίως σε ό, τι αφορά τους μετανάστες από ασιατικές χώρες (Μπαγκλαντές 94,2%, Πακιστάν 92,7%, Ινδία 91,7%, Φιλιππίνες 81,4%).

Τα στοιχεία της απογραφής του 2001, δείχνουν ότι το 13% των αλλοδαπών αναφέρουν ως λόγο εγκατάστασης, την οικογενειακή επανένωση. Από αυτούς το μεγαλύτερο ποσοστό είναι Αλβανοί μετανάστες.

Τα στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών βάσει της έκδοσης αδειών παραμονής το 2004 διαφοροποιούνται από εκείνα της απογραφής του 2001, γεγονός που έχει σχέση με τις ιδιαιτερότητες που αφορούν τη διαδικασία νομιμοποίησης και την ενδεχόμενη συγκριτική ευχέρεια ή δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν κάποιες ομάδες του αλλοδαπού πληθυσμού, π.χ κάποιες γυναίκες δεν εκδίδουν αυτόνομη άδεια παραμονής ή εντάσσονται στις διατάξεις περί οικογενειακής συνένωσης⁴¹.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από τις άδειες παραμονής του 2004, η εργασία αποτελεί τον κύριο λόγο εγκατάστασης σε ποσοστό 80%. Ένα άλλο στοιχείο που διαφοροποιείται από τα δεδομένα της απογραφής του 2001 είναι από το σύνολο όσων αλλοδαπών δήλωσαν ως κύριο λόγο εγκατάστασης την οικογενειακή συνένωση, το 82% είναι Αλβανοί.

Σχετικά με την οικογενειακή τους κατάσταση, το 60% των αλλοδαπών που εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα για εργασία, ζει οικογενειακά. Σε αυτούς ανήκουν το 73% των γυναικών και το 50% των ανδρών μεταναστών, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001.

⁴⁰Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε), (2005), Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της κατάστασης-εκπαίδευσης, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης.

Τα στοιχεία της έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την Καβουνίδη το 2000 για λογαριασμό του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε. είναι άξια αναφοράς. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Οι άνδρες είναι σε πολύ μεγάλο ποσοστό άγαμοι από ότι οι γυναίκες. Το γεγονός όμως αυτό δεν συνεπάγεται ότι οι γυναίκες είναι έγγαμες σε μεγαλύτερο από ότι οι άνδρες. Η διαφορά βρίσκεται στο ότι σε σχέση με τους άντρες, οι γυναίκες είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό διαζευγμένες και χήρες. Συγκεκριμένα, το 39% των ανδρών του δείγματος δήλωσε ανύπανδρο και μόνο το 20% των γυναικών. Τα ποσοστά των παντρεμένων ανδρών και γυναικών είναι 58% και 55% αντίστοιχα⁴¹.

Οι Αλβανίδες και οι Φιλιππινέζες εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά έγγαμης οικογενειακής κατάστασης με 77% και 71% αντίστοιχα. Το 30% των γυναικών από τη Βουλγαρία, το 29% από την Ουκρανία, το 27% από την Πολωνία και το 26% από τη Γεωργία δήλωσαν διαζευγμένες. Στους άνδρες παρατηρείται λιγότερη διαφοροποίηση ανά υπηκοότητα, Τα μεγαλύτερα ποσοστά άγαμων εντοπίζονται σε άνδρες μη Ευρωπαίους. όπως Αιγύπτιους, Πακιστανούς και Ινδούς.

Το 51,4% των μεταναστών της έρευνας δήλωσαν ότι έχουν παιδιά. Το 23% έχει ένα παιδί, το 19,9% δύο παιδιά, το 5,5% τρία παιδιά και το 2,1% τέσσερα ή περισσότερα. Ως προς τον τόπο διαμονής του/της συζύγου το 79% των έγγαμων μεταναστών βρίσκεται στην Ελλάδα. Παρατηρούνται όμως μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις υπηκοότητες. Στην Ελλάδα μαζί με τον/την σύζυγο βρίσκονται το 945 των έγγαμων Αλβανών, το 90% των Πολωνών και το 80% των Γεωργιανών, αλλά μόνο το 22% των Πακιστανών.

⁴¹ Καβουνίδη Τ., (2004), Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, σελ.86

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, τόσο στο σύνολο όσο και για τους πολίτες Ε.Ε, η αναλογία των νοικοκυριών με περισσότερα από πέντε πρόσωπα είναι χαμηλή, 9% και 5%. Για τους μετανάστες από χώρες εκτός της Ε.Ε το ποσοστό είναι 15%, ενώ ο αριθμός των νοικοκυριών με πέντε πρόσωπα είναι επίσης μεγαλύτερος. Σχετικά με τις ηλικίες των μελών των νοικοκυριών δείχνουν ότι στα πολύ μεγάλα νοικοκυριά κυριαρχούν άτομα ηλικίας 20-40 ετών, ενώ στα νοικοκυριά πέντε προσώπων οι ηλικίες είναι από 10-50. Από τα στοιχεία δεν προκύπτει αν τα μεγάλα νοικοκυριά είναι οικογένειες με νέους γονείς και παιδιά, ή αν περιλαμβάνονται και νοικοκυριά με πρόσωπα εκτός οικογενείας.

Από την έρευνα του «Παρατηρητηρίου Απασχόλησης, Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε» προκύπτει ότι το 7% των μεταναστών μένει με τους εργοδότες τους(πρόκειται κυρίως για οικιακούς/ες βοηθούς). Από τους μετανάστες που δεν διαμένουν με τους εργοδότες τους, το 74% συγκατοικεί αποκλειστικά με συγγενείς και το 13% με μη συγγενείς. Το 10% μένουν μόνοι τους, δηλαδή σε μονομελή νοικοκυριά, ενώ το 3% μένουν σε νοικοκυριά όπου συνυπάρχουν συγγενείς και μη συγγενείς.

Τα στοιχεία της απογραφής του 2001, δείχνουν ότι το 40% των αλλοδαπών, την περίοδο της απογραφής κατοικούσε ήδη στην Ελλάδα για περισσότερο από 5 χρόνια. Σχεδόν οι μισοί κατοικούσαν από 1 έως 5 χρόνια. Αυτό το γεγονός καταδεικνύει την αποτυχία της μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς κράτησε μεγάλο αριθμό εργαζομένων μεταναστών εκτός καταγραφής, αλλά και σε καθεστώς παράνομης διαμονής στη χώρα κατά τη δεκαετία του 1990. Ο χρόνος παραμονής διαφοροποιείται μεταξύ αλλοδαπών διαφορετικής υπηκοότητας. Σχεδόν 48% των Αλβανών έμεινε πάνω από 5 έτη, ενώ μόνο το 23% των Βούλγαρων περιλαμβάνεται στην ίδια κατηγορία.

Το Υπουργείο Εσωτερικών δίνει μια ανάλυση της διάρκειας των αδειών παραμονής της περιόδου 2003-2004. Παρατηρείται ότι το 92% είναι για περισσότερο από ένα με δύο χρόνια. Το 5,4% είναι για λιγότερο από ένα χρόνο και πρόκειται για εποχιακούς εργάτες (6-9 μήνες) και άδειες προσωρινής επανένωσης οικογενειών (3 μήνες). Το 3% των κατόχων αδειών επωφελούνται από το καθεστώς της Ε.Ε για τα μέλη των οικογενειών της Ε.Ε, με πενταετείς άδειες. Μόνο το 0,1% έχουν άδειες αορίστου χρόνου⁴². Το 55,5% των μεταναστών δηλώνει ότι σκοπεύει να μείνει μόνιμα στην Ελλάδα.

⁴²Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2004), Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής ένωσης, σελ. 15

Το 87, 4% των αλλοδαπών έχει αποκτήσει πτυχίο τριτάξιας Μέσης Εκπαίδευσης ως ανώτερο πτυχίο, έναντι 85% που αντιστοιχεί στο σύνολο του πληθυσμού της Ελλάδας. Αναλογικά οι διαφορές ανάμεσα στους αλλοδαπούς και το σύνολο του πληθυσμού - Έλληνες και αλλοδαποί- που έχουν ανώτατο πτυχίο είναι 8,5% και 7,4% αντίστοιχα⁴³.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο παρουσιάζουν οι πολίτες χωρών της Ε.Ε, της Κύπρου, των Η.Π.Α και των περισσότερων χωρών του πρώην Σοβιετικού μπλοκ και το χαμηλότερο οι Αλβανοί και άλλες ομάδες προερχόμενες από την Ασία (εκτός των Φιλιππίνων).

Στην απογραφή του 2001, 413.000 δήλωσαν ότι έχουν έρθει στην Ελλάδα για να δουλέψουν. Τα στοιχεία για την απασχόληση αναφέρουν ότι από τους 4.102.091 απασχολούμενους, οι 391.674 είναι αλλοδαποί. Πρόκειται δηλαδή για το 9,5% του συνολικού εργατικού δυναμικού εκ των οποίων 226.301 κατάγονται από την Αλβανία.

Ο συνολικός αριθμός των μισθωτών το 2001 ήταν 2.678.226 άτομα εκ των οποίων 348.455 είναι αλλοδαποί. Το ποσοστό αλλοδαπών μισθωτών αντιπροσωπεύει δηλαδή το 13% του συνόλου.

Σχετικά με το είδος της απασχόλησης, φαίνεται ότι οι μετανάστες στη χώρα μας ακολουθούν στερεότυπα, που καθορίζονται από την εθνικότητα και το φύλο. Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής, η κυριότερη απασχόληση των ανδρών αλλοδαπών είναι τα οικοδομικά έργα. Ακολουθούν η γεωργία, η βιομηχανία και ο τουρισμός. Οι Βούλγαροι και οι Ινδοί παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό απασχόλησης στη γεωργία, οι Πακιστανοί και οι Μπαγκλαντέςιοι στη βιομηχανία, οι Πολωνοί, οι Γεωργιανοί και οι Αλβανοί στα οικοδομικά έργα.

⁴³ *Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2005), Αναλογία και επιδόσεις των αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία του Νομού Θεσσαλονίκης, σελ.49-50*

Οι αλλοδαπές γυναίκες που εργάζονται (120.903) αποτελούν το 30,9% του συνόλου, ενώ το ποσοστό των Ελληνίδων απασχολούμενων (1.384.164) κυμαινόταν στο 37,3%⁴⁴. Και εδώ έχουμε μαζική παρουσία του αλβανικού στοιχείου. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες εθνότητες με σημαντική παρουσία, όπως η Βουλγάρες, οι Ουκρανές, οι Γεωργιανές, οι Ρουμάνες, οι Ρωσίδες και οι Φιλιππινέζες. Ο τομέας της απασχόλησης που επικρατεί σε όλες τις εθνικότητες είναι η κατηγορία «λοιπές υπηρεσίες», που σχεδόν σε όλες τις εθνικότητες ξεπερνά το 50%, με εξαίρεση τις Ρουμάνες και τις Βουλγάρες στις οποίες υπερτερούν οι τομείς της γεωργίας και του τουρισμού.⁴⁵

Τα στοιχεία που προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού του 2001, είναι διαφοροποιημένα. Η Ε.Ε.Δ φαίνεται να υποτιμά τον αριθμό των αλλοδαπών, με μόνο 159.328 άτομα κατά το 2000. Επίσης θεωρεί ότι το 60% των αλλοδαπών ήταν την περίοδο εκείνοι μισθωτοί έναντι 65% που ήταν στην απογραφή του 2001. Ο λόγος απασχολούμενων είναι σύμφωνα με την Ε.Ε.Δ 51,4% (391.674/762.191) για τους αλλοδαπούς, 36,5% για τους Έλληνες (3.170.417/10.171.906) και 37,5% για το σύνολο του πληθυσμού (Έλληνες και αλλοδαποί).⁴⁶

Ο παραπάνω λόγος μας δείχνει ότι ο ενεργός πληθυσμός πρέπει να πληρώνει για να συντηρήσει τους υπολοίπους. Έτσι το οικονομικό βάρος για του Έλληνες προσεγγίζει το ένα τρίτο, ενώ ανέρχεται στο ένα δεύτερο για τους αλλοδαπούς. Το γεγονός αυτό σχετίζεται με τη διαφορετική ηλικιακή δομή των Ελλήνων και των αλλοδαπών.

Σχετικά με το ποσοστό απασχόλησης στις εργάσιμες ηλικίες 15-64 ετών παρατηρείται ότι το 64,4% (391.674/608.416) απασχολείται των αλλοδαπών απασχολείται. Το αντίστοιχο ποσοστό των Ελλήνων είναι 54,6%(3.710.417/6.793.242). Το συνολικό ποσοστό απασχόλησης είναι 55,4%.

^{44,46}Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε), (2005), Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της κατάστασης-εκπαίδευσης, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης., σελ.51-52

⁴⁵Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2004), Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής ένωσης, σελ 17

Η απογραφή του 2001 δεν περιέχει στατιστικά δεδομένα σχετικά με τη μερική απασχόληση και η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού υποτιμά τον αριθμό των απασχολούμενων και δε βοηθά στην προσέγγιση της μερικής απασχόλησης των μεταναστών. Για το λόγο αυτό η βάση είναι τα διαθέσιμα στοιχεία του ΙΚΑ για το έτος 2003, που συγκρίνει το μέσο όρο ημερών εργασίας των Ελλήνων με αυτό της μεγαλύτερης πληθυσμιακά ομάδας αλλοδαπών, των Αλβανών.

Αν θεωρήσουμε ότι το σύνολο του εργατικού δυναμικού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 ήταν 413.267 άτομα. Από αυτά 391.674 ήταν απασχολούμενοι και 21.267 άνεργοι, εκ των οποίων οι 18.855 ζητούσαν εργασία για πρώτη φορά. Το ποσοστό ανεργίας των αλλοδαπών αντιστοιχεί το 2001 στο 5,22%. Παρατηρείται ότι οι αλλοδαποί χαρακτηρίζονται από χαμηλό ποσοστό ανεργίας, καθώς το ποσοστό ανεργίας των Ελλήνων είναι 10,4%⁴⁷. Αυτό ίσως συμβαίνει γιατί οι Μετανάστες είναι διατεθειμένοι να δεχτούν όρους εργασίας δυσμενέστερους από εκείνους που συνηθίζουν να αποδέχονται οι αυτόχθονοι.

Η θέση στο επάγγελμα διαχωρίζει τους απασχολούμενους σε εργοδότες, αυτοαπασχολούμενους, μισθωτούς και συμβοηθούντα μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού.⁴⁸

Το 88,97% των αλλοδαπών είναι μισθωτοί, ενώ μόνο το 62,8% των Ελλήνων απασχολούμενων είναι στην ίδια κατηγορία. Μόλις το 6,5% των αλλοδαπών είναι αυτοαπασχολούμενοι. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο το 4,6% των αλλοδαπών γυναικών είναι συμβοηθούντα μη αμειβόμενα μέλη νοικοκυριού, ενώ το 11,7% των Ελληνίδων περιλαμβάνονται στην ίδια κατηγορία.

Όπως προαναφέρθηκε οι αλλοδαποί απασχολούνται κυρίως σε κλάδους στους οποίους οι συνθήκες εργασίας είναι επιβαρυνμένες. Πολλές περιπτώσεις ατυχημάτων και θανάτων, ανέδειξαν την ανευθυνότητα των εργοδοτών, οι οποίοι δεν τηρούν τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας, με σκοπό να μην επιβαρυνθούν τα κέρδη τους. Τα συνήθη θύματα είναι μετανάστες, καθώς για να επιβιώσουν δέχονται να εργάζονται σε οποιοδήποτε συνθήκες και δεν είναι ενημερωμένοι για τα δικαιώματά τους, που κατοχυρώνονται από την εργατική νομοθεσία.

^{47,48} Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε), (2005), *Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της κατάστασης-εκπαίδευσης, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης.*, σελ.53-54

Τα ατυχήματα αυτά πολλές φορές δεν γίνονται γνωστά. ένα ποσοστό μεταναστών απασχολούνται στην παραοικονομία και είναι ανασφάλιστοι. Σε ενδεχόμενο ατύχημα παραμένουν «ξεκρέμαστοι», αποκλεισμένοι από το δικαίωμα στη δωρεάν ιατρική περίθαλψη.

Η συχνότητα εργατικών ατυχημάτων στους μετανάστες είναι σχεδόν διπλάσια από ότι η συχνότητα για τους Έλληνες. Στοιχεία ανά οικονομικό κλάδο και ανά επάγγελμα δεν υπάρχουν. Ένας παράγοντας όμως, που από τα στοιχεία φαίνεται να συνδέεται με τη συχνότητα των ατυχημάτων είναι το καθεστώς απασχόλησης. Οι μισθωτοί έχουν συχνότερα ατυχήματα σε σύγκριση με τους αυτοαπασχολούμενους και τα συμβοηθούντα μη αμειβόμενα μέλη⁴⁹.

Στο ΤΕΒΕ από τους 551.413 άμεσους ασφαλισμένους μόνο οι 9.705 (1,7%) του συνόλου είναι αλλοδαποί, εκ των οποίων 3.453 είναι γυναίκες. Η πλειοψηφία των εγγεγραμμένων αλλοδαπών, όπως και στο ΙΚΑ, με ποσοστό 73% είναι μεταξύ 20 και 40 ετών. Οι αλλοδαποί εγγεγραμμένοι στο ΤΕΒΕ προέρχονται: 3.307 άτομα από την Αλβανία, 625 από τη Μ. Βρετανία, 390 από τη Γερμανία, 372 από την Κύπρο, 346 από τη Βουλγαρία, 339 από την Ιταλία και 300 άτομα από τη Συρία.

Ο αριθμός των ασφαλισμένων αλλοδαπών στον ΟΓΑ είναι 44.689, εκ των οποίων 36.562(81,8% είναι άνδρες και 8.127 (18,2%) γυναίκες.⁵⁰

Οι αλβανοί αποτελούν το 79% των ασφαλισμένων. Αν συμπεριλάβουμε τους Βούλγαρους και τους Ρουμάνους το ποσοστό αυξάνεται στο 91%. Το 72,2% των αλλοδαπών ασφαλισμένων στον ΟΓΑ είναι κάτω των 40 ετών.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των νόμιμων μεταναστών (346.000), σύμφωνα με τα στοιχεία του 2003 είναι ασφαλισμένα στο ΙΚΑ. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν αύξηση των ασφαλισμένων αλλοδαπών στο ΙΚΑ το 2002-2003 με εξαίρεση τους Ρώσους. Η μεγαλύτερη αριθμητική αύξηση αφορά τους Αλβανούς. Επιπλέον παρατηρείται ότι οι Ινδοί και οι Πακιστανοί ασφαλισμένοι έχουν αυξηθεί σημαντικά.⁵¹

^{49,50} Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε), (2005), *Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της κατάστασης-εκπαίδευσης, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης.*, σελ.80/σελ.66

⁵¹ Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2004), *Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής ένωσης*, σελ.18

Στα οικοδομικά έργα είναι ασφαλισμένοι 110.000 αλλοδαποί για το 2003 και στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και τα εστιατόρια 43.000. Σημαντική καταγράφεται η παρουσία των αλλοδαπών εργαζομένων στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο, στη βιομηχανία τροφίμων, στα μεταλλικά προϊόντα, στις κατασκευές και σε διάφορες άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ο μοναδικός τομέας απασχόλησης στον οποίο οι αλλοδαποί υπερτερούν αριθμητικά των Ελλήνων είναι αυτός της οικιακής απασχόλησης. Απουσία των αλλοδαπών παρατηρείται στον χρηματοοικονομικό και κρατικό τομέα, αν και στον δεύτερο υπάρχει ένα πολύ μικρό ποσοστό απασχολούμενων στην παιδεία και την κοινωνική πρόνοια.

Συνολικά οι άνδρες αλλοδαποί στο ΙΚΑ, το 2003 ήταν 231.731. Σχεδόν το 50% των ανδρών μεταναστών είναι ασφαλισμένο στον τομέα των οικοδομικών κατασκευών. Ακολουθεί το λιανικό εμπόριο (6%), το χονδρικό εμπόριο (7%) και η βιομηχανία τροφίμων (4%).

Το 10% των εισφορών του ΙΚΑ προέρχεται από τους νόμιμους μετανάστες, όμως σε συνάρτηση με τις αποδοχές τους οι αλλοδαποί πληρώνουν το 41%, ενώ οι Έλληνες το 37%. Η σύγκριση των στοιχείων της απογραφής του 2001 των αδειών παραμονής και του ΙΚΑ δίνει τη δυνατότητα για την εξαγωγή των παρακάτω συμπερασμάτων. Έχοντας υπόψη τις πιθανότητες για μερική απασχόληση και μερική ασφάλιση με τους άλλους φορείς, τα στοιχεία του ΙΚΑ προσομοιάζουν με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, με εξαίρεση τον μικρό αριθμό των ασφαλιζόμενων αλλοδαπών γυναικών στην οικιακή απασχόληση που δεν συμφωνεί με τα στοιχεία της απογραφής.

Η σύγκριση των στοιχείων του ΙΚΑ με τις άδειες παραμονής του 2003-2004 παρουσιάζει κάποιες αντιφάσεις. Κάποιες εθνικότητες (όπως Ουκρανοί, οι Γεωργιανοί, οι Μολδαβοί και οι Αρμένιοι) έχουν πολύ χαμηλά ποσοστά ασφάλισης στο ΙΚΑ σε σύγκριση με τον αριθμό των αδειών παραμονής τους. Το παραπάνω γεγονός ίσως οφείλεται στο ότι οι εθνικότητες αυτές (πλην των Αρμενίων) παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά γυναικείου πληθυσμού που εργάζεται στην οικιακή απασχόληση και δεν πληρώνει εισφορές στο ΙΚΑ. Υπάρχουν όμως και κάποιες εθνικότητες (Ρώσοι, Πολωνοί, Σύριοι) που εμφανίζουν μεγαλύτερο από τον αναμενόμενο αριθμό ασφαλισμένων. Όσον αφορά τους Ρώσους, πολλοί είναι κάτοχοι αδειών ομογενή. Οι Πολωνοί, ίσως λόγω της ένταξης της χώρας τους στην Ε.Ε μπορούν να παρακάμψουν τη διαδικασία για την παροχή άδειας παραμονής. Ακόμα ένα μεγάλο ποσοστό (40%) Πολωνών και Σύριων παρέχουν ανεξάρτητες υπηρεσίες.

Η μετανάστευση, ένα φαινόμενο με διαχρονική και διατοπική εμβέλεια, που έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων, σε μία προσπάθεια να διερευνηθούν οι κινητήριες δυνάμεις που το προκαλούν. Το φαινόμενο αυτό έχει απασχολήσει τους οικονομολόγους, τους γεωγράφους, ενώ μεταγενέστερα, τα ζητήματα που σχετίζονται με τη μετακίνηση των πληθυσμών, προσέλκυαν το ενδιαφέρον των δημογράφων και των κοινωνιολόγων.⁵²

Οι παραπάνω παρατηρήσεις αφορούν όχι μόνο στο μη νόμιμο πληθυσμό, αλλά στο συνολικό, είτε βρίσκεται νόμιμα είτε παράνομα στη χώρα. Κάπως πληρέστερα είναι τα δεδομένα για τους νόμιμους μετανάστες, αλλά και εκεί υπάρχουν εκκρεμότητες, σφάλματα και ελλείψεις, εφόσον οι υφιστάμενες πηγές συχνά παρουσιάζουν στοιχεία αλληλοσυγκρουόμενα ή αλληλοαναιρούμενα, με αποτέλεσμα την περαιτέρω σύγχυση και ασάφεια.

Πέραν των προβλημάτων που επάγονται από την όχι σαφή εικόνα του αριθμού και των άλλων χαρακτηριστικών των μεταναστών, η παρουσία τους πλέον είναι εμφανής, παρουσία που, όπως υποστηρίζεται, επιβάλλεται από το γεγονός της στασιμότητας της οικονομίας, που οδηγεί ταυτόχρονα στην αύξηση της ανεργίας, αλλά και στη ζήτηση για φθηνή, άρα παράνομη, εργασία (Ρυλμόν,1993). Ακόμη, η παρουσία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, όπως και στις άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, προκαλείται και από τις γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων χρόνων στις χώρες αυτές (King,1997). Οι αλλοδαποί απασχολούνται στις αγροτικές εργασίες και τις οικιακές υπηρεσίες, όπου "εν μέρει" δημιουργείται κάποιος ανταγωνισμός με το εγχώριο εργατικό δυναμικό, αλλά και στην οικοδομή, τις υπηρεσίες και τις βιοτεχνίες, όπου με την απασχόληση τους επηρεάζεται η ανεργία του γηγενούς πληθυσμού (Ρυλμόν,1993). Την ίδια περίοδο η αγορά εργασίας επηρεάζεται από την εισροή ατόμων ελληνικής καταγωγής (Ποντίων και Βορειοηπειρωτών) καθώς και την παλιννόστηση των Ελλήνων που προαναφέραμε, τόσο στο σύνολο της χώρας, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο.

⁵²Πουλοπούλου Ηρα-ΕΚΜΕ. Προβλήματα Μετανάστευσης, Παλιννόστησης., (1986), σελ.111

Παγκοσμίως, περίπου τα 2/3 των μεταναστών προέρχονται από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, με τους μισούς από αυτούς να μεταναστεύουν σε αναπτυγμένες χώρες. Καθώς ο αριθμός των μεταναστών ολοένα και αυξάνεται, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις προσπαθούν να βρουν κοινές λύσεις στις προκλήσεις που προκύπτουν.

Το 1999, οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφώνησαν να δημιουργήσουν αυτό που οι ίδιοι περιέγραψαν ως περιοχή « Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης», προσδίδοντας έτσι νέες εξουσίες στην Ε.Ε σε μια σειρά πολιτικών, συμπεριλαμβανομένης της μετανάστευσης, του πολιτικού ασύλου και των συνοριακών ελέγχων(τρία μέλη κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία και η Δανία, διατήρησαν το δικαίωμα του «επιλέγω για να μη συμμετέχω σε καμία νομοθεσία» σχετικά με τα θέματα αυτά).

Περίπου το 4% του Ευρωπαϊκού πληθυσμού είναι μετανάστες από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι νόμιμοι μετανάστες μετακινούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση για διάφορους λόγους, όπως, η εύρεση εργασίας, για σπουδές, για να συναντήσουν μέλη της οικογένειάς τους ή για να ζητήσουν προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Το 1999, τα μέλη κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν να συντονίσουν τις εθνικές τους πολιτικές σχετικά με την νόμιμη μετανάστευση με σκοπό την δημιουργία ενός και μόνο καθεστώτος για όλους τους μετανάστες που επιθυμούν να εισέλθουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μεμονωμένα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν τον έλεγχο των μεταναστευτικών τους πολιτικών σε θέματα που έχουν σχέση με την άδεια εργασίας και παραμονής και τους αριθμητικούς περιορισμούς στους εργαζομένους ανά κλάδο που μπορούν να μεταναστεύσουν.

Η απόφαση ορισμένων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων να χορηγήσουν αμνηστία σε μέχρι πρότινος παράνομους μετανάστες, δίνοντάς τους με αυτό τον τρόπο το νομικό δικαίωμα να ζουν και να εργάζονται στις χώρες που τους φιλοξενούν, έχει δημιουργήσει ανησυχίες για το κατά πόσο τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν τη ροή των μεταναστών.

Απάντηση σε αυτές τις ανησυχίες αποτελεί ένα υπό διαμόρφωση πληροφοριακό σύστημα, που απαιτεί από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να πληροφορούν την Επιτροπή για οποιεσδήποτε αλλαγές στα θέματα της μετανάστευσης, που μπορούν να επιδρούν σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης.

Από το 2004, Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την ευθύνη για τη θέσπιση νομοθεσίας, στον τομέα αυτό. Νόμοι που σχετίζονται με τη νόμιμη μετανάστευση πρέπει να συμφωνηθούν ομοφώνως στο Συμβούλιο Υπουργών, έτσι μόνο ένα κράτος μέλος μπορεί να ασκήσει βέτο σε οποιαδήποτε πρόταση. Οι νόμοι από τη άλλη πλευρά, που σχετίζονται με την παράνομη μετανάστευση αποφασίζονται με πλειοψηφία από το Συμβούλιο και από την Ευρωπαϊκή Βουλή, η οποία παίρνει τις αποφάσεις στον τομέα αυτό.

Οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να κινούνται ελεύθερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δικαίωμα που αποτελεί τις θεμελιώδεις ελευθερίες που προστατεύονται από τη ιδρυτική Συνθήκη του 1957. Παρόλα αυτά, οι πολίτες υπόκειντο ακόμα σε συνοριακούς ελέγχους, όταν μετακινούνται μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών.

3.9 Η Συνθήκη του Σένγκεν

Στις 14 Ιουνίου 1985 υπεγράφη η Συμφωνία του Σένγκεν στην κωμόπολη Σένγκεν του Λουξεμβούργου ανάμεσα σε πέντε κράτη μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία) και είχε ως στόχο την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, την καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας για όλα τα πρόσωπα, υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν τη Συμφωνία, καθώς και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία. Περαιτέρω, στις 19 Ιουνίου 1990 υπεγράφη εκ νέου στο Σένγκεν η Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν, που συμπλήρωνε και εξειδίκευε την αρχική Συμφωνία. Η εν λόγω συνεργασία κινούνταν σε καθαρά διακυβερνητικό επίπεδο και εκτός του θεσμικού πλαισίου των ΕΚ, μέχρι τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ.

Άλλα κράτη μέλη των ΕΚ και της ΕΕ που μεταγενέστερα υπέγραψαν Πρωτόκολλα και Συμφωνίες προσχώρησης στα δύο ανωτέρω διεθνή κείμενα ήταν η Ιταλία το 1990, η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1991, η Ελλάδα το 1992, η Αυστρία το 1995 και η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία το 1996. Ταυτόχρονα με τις τελευταίες, η Ισλανδία και η Νορβηγία- δύο κράτη τα οποία, αν και δεν ήταν μέλη των ΕΚ, εντούτοις συμμετείχαν προ πολλού (1957) στη Βόρεια Ένωση Διαβατηρίων (γνωστή και ως Σκανδιναβική Ένωση Διαβατηρίων) με τους λοιπούς σκανδιναβούς γείτονές τους- υπέγραψαν ειδική Συμφωνία με τα υπόλοιπα δεκατρία κράτη μέλη της ΕΕ που συμμετείχαν στο κεκτημένο του Σένγκεν προκειμένου να συνδεθούν και αυτά με τη Ζώνη Σένγκεν.

Στην Ελλάδα η Συνθήκη του Σένγκεν, η Σύμβαση Εφαρμογής της Συνθήκης του Σένγκεν, τα Πρωτόκολλα και οι Συμφωνίες προσχώρησης των νέων κρατών (μεταξύ 1990 και 1996) κυρώθηκαν από τη Βουλή των Ελλήνων με το Νόμο 2514/1997.

Η Συμφωνία του Σένγκεν τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου 1995, δημιουργώντας έτσι τη Ζώνη Σένγκεν, που ενσωματώθηκε στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ την 1η Μαΐου 1999, με εξαίρεση την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Έκτοτε το κεκτημένο του Σένγκεν (*Schengen acquis*) εφαρμόζεται και αναπτύσσεται περαιτέρω εντός του θεσμικού και νομικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ισλανδία και η Νορβηγία υπέγραψαν το 1999 ειδική Συμφωνία με το Συμβούλιο της ΕΕ για τη σύνδεσή τους με το κεκτημένο του Σένγκεν.

Κατά την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησής τους στην ΕΕ το 2003, η Τσεχία, η Εσθονία, η Κύπρος, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Σλοβακία προσχώρησαν παράλληλα και στο κεκτημένο του Σένγκεν. Το ίδιο συνέβη και κατά την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας το 2005. Το 2004 υπεγράφη συμφωνία με την Ελβετία και το 2008 πρωτόκολλο με το Λιχτενστάιν για τη σύνδεση και αυτών των κρατών με το κεκτημένο του Σένγκεν, χωρίς τα ίδια να αποτελούν μέλη της ΕΕ. Τέλος, με τη Συνθήκη Προσχώρησής της στην ΕΕ το 2011 η Κροατία ανέλαβε την υποχρέωση να εφαρμόσει και αυτή πλήρως το κεκτημένο του Σένγκεν.

Λειτουργία της Ζώνης Σένγκεν:

Το κύριο χαρακτηριστικό είναι η κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα και η ενίσχυση των ελέγχων στα κοινά εξωτερικά σύνορα. Άλλα χαρακτηριστικά της Συμφωνίας Σένγκεν είναι:

- ❖ Κοινοί κανόνες περί ασύλου
- ❖ Το δικαίωμα της αστυνομίας να καταδιώξει άτομα και έξω από τα σύνορα της χώρας
- ❖ Διαχωρισμός στα αεροδρόμια σε «πτήσεις εντός Σένγκεν» και «πτήσεις εκτός Σένγκεν»
- ❖ Κοινή λίστα χωρών των οποίων οι πολίτες χρειάζονται βίζα
- ❖ Δημιουργία του συστήματος πληροφοριών Σένγκεν, το οποίο επιτρέπει σε αστυνομικά τμήματα να μοιράζονται κοινό τμήμα αρχείων καταζητούμενων και ανεπιθύμητων ανθρώπων, καθώς και κλεμμένων αντικειμένων
- ❖ Κοινές προσπάθειες καταπολέμησης της διακίνησης ναρκωτικών

Οι πολίτες χωρών της Ζώνης Σένγκεν έχουν το δικαίωμα να ταξιδεύουν σε οποιαδήποτε χώρα της Ζώνης χωρίς την επίδειξη ταυτότητας ή διαβατηρίου, αν και συμβουλευτεί να έχουν ένα από τα δύο μαζί τους, αφού μπορεί να τους ζητηθεί να αποδείξουν την ταυτότητά τους, πχ, κατά την επιβίβαση σε αεροσκάφος ή σε έλεγχο της αστυνομίας. Ωστόσο θα χρειαστεί να επιδείξουν την ταυτότητά τους κατά την είσοδό τους στις χώρες της ΕΕ που δεν ανήκουν στη Ζώνη Σένγκεν.

Ένας πολίτης μιας χώρας εκτός Ζώνης Σένγκεν μπορεί να ταξιδέψει σε ένα κράτος μέλος για μια διάρκεια τριών μηνών (90 ημερών), με την προϋπόθεση ότι πληροί τους όρους Σένγκεν, δηλαδή να έχει στην κατοχή του έγκυρο διαβατήριο, θεώρηση εισόδου σύντομης διαμονής, να μπορεί να αποδείξει το σκοπό του ταξιδιού του, να έχει επαρκείς πόρους συντήρησης για την περίοδο παραμονής και για την επιστροφή και να μην είναι καταχωρημένος στο σύστημα πληροφοριών Σένγκεν για την άρνηση εισόδου (δεν πρέπει να θεωρείται επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη ή εθνική ασφάλεια όλων των κρατών Σένγκεν).

Η κατάργηση των συνοριακών ελέγχων μεταξύ των κρατών μελών της Συμφωνίας του Σένγκεν έχει συνοδευτεί από αντισταθμιστικά μέτρα για την ενδυνάμωση των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παρότι τα κράτη μέλη ακόμα αστυνομεύουν τα δικά τους σύνορα, με τα μέτρα αυτά μπορούν και εφαρμόζουν κοινούς κανόνες:

- ❖ στις διαδικασίες για την έκδοση βίζας
- ❖ στους διασυνοριακού ελέγχους
- ❖ στην κατάρτιση κοινής λίστας των χωρών εκείνων που οι πολίτες τους ζητούν βίζα
- ❖ στο συντονισμό της επιτήρησης των συνόρων

3.10 Δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τα τελευταία χρόνια τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν δώσει μεγάλη έμφαση στην ένταξη των μεταναστών στις κοινωνίες τους, τονίζοντας την ανάγκη ενδυνάμωσης της συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Ε.Ε στις πολιτικές ένταξης.

Το 2000, υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση νομοθεσία κατά των διακρίσεων, με σκοπό να περιοριστούν οι ανισότητες σε μία σειρά τομέων, όπως είναι η φυλή και η εθνικότητα (Οδηγία για την Φυλετική Ισότητα και Οδηγία για την Ισότητα στην Απασχόληση). Το Συμβούλιο Υπουργών συμφώνησε επίσης σε 11 Κοινές Βασικές Αρχές για την ένταξη, με στόχο τη δημιουργία ενός πλαισίου μέσω του οποίου τα κράτη μέλη θα μπορούν να θέσουν τις αρχές για την ένταξη των μεταναστών.

Αυτές οι αρχές αναδεικνύουν μεταξύ άλλων τη σημασία της πρόσβασης σε μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας, στην εργασία και στις προσφερόμενες υπηρεσίες στη χώρα υποδοχής.

Πολλοί μετανάστες φτάνουν στα Ευρωπαϊκά σύνορα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, όπως βίζα και άδειες εργασίας. Για να το αντιμετωπίσει αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δημιουργήσει μία στρατηγική με τρία μέρη:

- ❖ αυξημένοι συνοριακοί έλεγχοι για την βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση του προβλήματος.
- ❖ διεξαγωγή συνομιλιών με τις χώρες όπου φτάνουν οι περισσότεροι μετανάστες, ώστε να ενδυναμώσουν τη συνεργασία για τη διαχείριση της μετανάστευσης.
- ❖ ενθάρρυνση ανάπτυξης στις χώρες αποστολής, για να βοηθούν μακροπρόθεσμα να μειώσουν τη συρροή των μεταναστών.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, στις χώρες αποστολής έχουν προσφερθεί κίνητρα, όπως στοχευμένη χρηματοδότηση, ευκαιρίες εκπαίδευσης και αυξημένοι αριθμοί νόμιμης μετανάστευσης ως επιβράβευση και ώθηση για ακόμα καλύτερης αντιμετώπισης της ροής της μετανάστευσης.

Χρησιμοποιούνται επιπλέον, τοπικές συμφωνίες συνεργασίας με ομάδες χωρών, που συμπεριλαμβάνουν την προσφορά ευρωπαϊκής χρηματοδότησης, ώστε να βοηθήσουν τις χώρες διέλευσης να βελτιώσουν τον έλεγχο των συνόρων τους και τα συστήματα παροχής ασύλου, ως μέρος των προσπαθειών προώθησης συνεργασιών που αφορούν τη διαχείριση μετανάστευσης και την ενδυνάμωση της ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί πολιτικές οικονομικής βοήθειας και εμπορίου για να βοηθήσει την ανάπτυξη στις φτωχότερες οικονομικές χώρες, με σκοπό να μειώσει το κίνητρο για μετανάστευση.

Η Ένωση και τα κράτη μέλη παρέχουν συνολική βοήθεια πάνω από τριάντα δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, σχεδόν τα μισά από το σύνολο των χρημάτων που ξοδεύονται για τη βοήθεια των φτωχών χωρών ανά τον κόσμο.

Τα τελευταία χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει χρηματοδοτήσει χιλιάδες προγράμματα, δίνοντας έμφαση, όχι μόνο στην ώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, στην προώθηση της αυτοβοήθειας και στην εξάλειψη της φτώχειας, αλλά επίσης στη βοήθεια θέσπισης δημοκρατικών θεσμών και στην προαγωγή της ειρήνης, της σταθερότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

4.1 Νόμιμη και παράνομη μετανάστευση

Σε αυτό το σημείο, πριν την ανάλυση της μεταναστευτικής πολιτικής θα ήταν σωστό να γίνει μια σύντομη αναφορά στη διαφορά μεταξύ της νόμιμης και παράνομης/παράτυπης μετανάστευσης, καθώς και να σημειωθεί ότι στην παρούσα εργασία το φαινόμενο της μετανάστευσης τοποθετείται αποκλειστικά στη νόμιμη μετανάστευση.

Νόμιμη Μετανάστευση

Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες:

- Όσοι προέρχονται από κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης.
- Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης.

Παράνομη Μετανάστευση

Πρόκειται για αλλοδαπούς, οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξαρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα, οπότε χαρακτηρίζονται «λαθρομετανάστες», είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, , σπουδές, νόμιμη εργασία κτλ.), αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες. Στην σύγχρονη εποχή μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα, η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται, όπου οι χώρες υποδοχής μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητες τους να δεχθούν νόμιμους μετανάστες.

Ιστορικά η λαθρομετανάστευση, σαν κοινωνικό φαινόμενο, συμπίπτει με την εμφάνιση της νομικής υπόστασης του «κράτους» και των συναφών εννοιών της κυριαρχίας των συνόρων των πολιτών, που περιόρισαν και έθεσαν υπό τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας, την ελεύθερη είσοδο και παραμονή εντός των ορίων της κρατικής κυριαρχίας, ξένων προς το κράτος ατόμων ή των ομάδων.

Κοινωνιολογικά η λαθρομετανάστευση αποτελεί μια μη νόμιμη μορφή της λεγόμενης "εξωτερικής" μετανάστευση, δηλαδή της μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από τη χώρα προέλευσης τους προς μία άλλη χώρα-κράτος με εθνολογική οντότητα, κοινωνική δομή και ίδιο πολιτισμό.

Το κύριο αίτιο που προκύπτει το φαινόμενο της μετανάστευσης και κατ' επέκταση της λαθρομετανάστευσης υπήρξε ανέκαθεν, η αναζήτηση καλύτερων "όρων ζωής" που δημιουργεί μία ισχυρότατη δυναμική μετακίνησης ατόμων ή ομάδων από χώρες χαμηλού βιοτικού επιπέδου σε χώρες οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προηγμένες.

4.2 Μεταναστευτική πολιτική

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια των πολιτικών που σχετίζονται με τη μετανάστευση, πρέπει να γίνει σαφής η διάκριση μεταξύ των πολιτικών μετανάστευσης και των μεταναστευτικών πολιτικών. Μεταναστευτικές πολιτικές είναι εκείνες που ασχολούνται με τις επιπτώσεις που επιφέρει η εγκατάσταση μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Όταν δε αυτές στοχεύουν στην αύξηση του επιπέδου συμμετοχής των μεταναστών σε μία κοινωνία, μπορούν να χαρακτηρισθούν και ως πολιτικές ενσωμάτωσης.

Πολιτικές μετανάστευσης, είναι οι πολιτικές με τις οποίες τα κράτη προσπαθούν να ελέγξουν το ποιός μεταναστεύει, για ποίο λόγο και για πόσο χρονικό διάστημα. Ωστόσο μία τέτοια εννοιολογική προσέγγιση όσο αναλυτικά χρήσιμη μπορεί να είναι, δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι οι δύο πολιτικές συνδέονται μεταξύ τους, γιατί ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη ελέγχουν την μετανάστευση, δηλαδή στο ποια μέσα υιοθετούν για αυτό το σκοπό, έχει άμεσο και έμμεσο αντίκτυπο στις πολιτικές ενσωμάτωσης και στα αποτελέσματα που επιφέρουν. Η νύξη αυτό των δύο πεδίων πολιτικής αντιστοιχεί και σε διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις για τη μετανάστευση, που οφείλονται στο διαφορετικό τρόπο δόμησης των εθνικών κρατών, ήτοι στην πολιτική της αφομοίωσης και της πολιτικής ενσωμάτωσης.

Ως μεταναστευτική πολιτική, σύμφωνα με την Schnapper (1992), ορίζεται το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων κοινωνικών πρακτικών – σύμφωνα με δύο αναγκαίους και συμπληρωματικούς άξονες – οι οποίοι:

- ❖ Ρυθμίζουν και ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απασχόληση των μη πολιτών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων για ενθάρρυνση για επιστροφή και για την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης.

- ❖ Αντιμετωπίζουν τους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς στο εθνικό έδαφος. Ο δεύτερος άξονας, δηλαδή, αποτελεί τον άξονα της καθαρής κοινωνικής πολιτικής που διακρίνεται στις επιμέρους εθνικές πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών, είτε αυτές αφορούν την εκπαιδευτική πολιτική, είτε τη στεγαστική πολιτική, είτε τις πολιτικές της κοινωνικής ασφάλισης, υγείας και πρόνοιας, είτε τις πολιτικές απασχόλησης που εφαρμόζονται στους νόμιμους πληθυσμούς οι οποίοι δεν διαθέτουν την εθνικότητα της χώρας στην οποία είναι εγκατεστημένοι.

Ο πρώτος άξονας αντιστοιχεί στην καθαρή «μεταναστευτική πολιτική» μιας χώρας και έχει κυρίως «κατασταλτικό», «αστυνομικό», «αμυντικό» και αρνητικό χαρακτήρα ως προς το περιεχόμενό του. Ο δεύτερος άξονας αντιστοιχεί στις λεγόμενες «πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης» που έχουν χαρακτήρα, φαινομενικά τουλάχιστον, θετικό και τείνουν να δημιουργήσουν τις νομικές και τυπικές προϋποθέσεις σύγκλισης των μεταναστευτικών πληθυσμών με τους πολίτες μιας κοινωνίας.

4.3 Πολιτική των χωρών υποδοχής

Η μετανάστευση έχει προκαλέσει πλήθος συζητήσεων και αντιδράσεων (θετικών και αρνητικών) τόσο στις κοινωνίες υποδοχής, όσο και στις κοινωνίες προέλευσης μεταναστών. Στη πλευρά των θετικών αντιδράσεων βρίσκονται οι πολιτικές που σχετίζονται με μεθόδους και πρακτικές ενθάρρυνσης, ανάδειξης, ορθής διαχείρισης και νομοθετικών πρωτοβουλιών ενίσχυσης της κινητικότητας και της διαφορετικότητας. Στην άλλη πλευρά αντίστοιχα, καταγράφονται αλλαγές στις δημόσιες πολιτικές που αφορούν στον περιορισμό, έλεγχο ή ακόμα και τον πλήρη περιορισμό της μετανάστευσης, φθάνοντας μέχρι και τον κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστευτικών πληθυσμών.

Ωστόσο, όλες αυτές οι αντιδράσεις ερμηνεύονται από ιστορικούς, καθώς και κοινωνιο-οικονομικούς λόγους. Στους ιστορικούς λόγους περιλαμβάνονται οι θέσεις των χωρών σχετικά με τη μετανάστευση, δηλαδή με το αν θεωρούν οι ίδιες ότι ανήκουν στις μεταναστευτικές χώρες ή μη. Οι εργασιακές πολιτικές που αναπτύχθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του '50 και διευκόλυναν τη μετανάστευση και την οικογενειακή επανένωση καθώς και οι πολιτικές χορήγησης ασύλου μετά την κρίση του 1973, εγκαταλείφθηκαν και αντικαταστάθηκαν με αυστηρότερες πολιτικές. Έτσι οι πολιτικές αυτές περιορισμού και ελέγχου συνόρων, οδήγησαν σε νέες μορφές εισόδου μεταναστών που επέτρεψαν την είσοδο σε λαθρεμπόρους και σωματέμπορους. Επιπρόσθετα το διεθνές φαινόμενο της

τρομοκρατία, επέτεινε το θέμα της ασφάλειας των χωρών και αναπόφευκτα συνδέθηκε με τον έλεγχο και τον περιορισμό της εισόδου των μεταναστών.

Αν και αρκετές ευρωπαϊκές χώρες προσπάθησαν να επιλύσουν το ζήτημα της μετανάστευσης ενθαρρύνοντας κατά καιρούς πολιτικές εισαγωγής εργατικού δυναμικού, ως παροδικά φιλοξενούμενους εργάτες, η διαρκής και μόνιμη παραμονή αυτών των μεταναστών δημιούργησε κοινωνίες που σταδιακά μεγάλωναν. Έτσι η αναγκαιότητα δημιουργίας πολιτικών ενσωμάτωσης των μεταναστών κρίθηκε σκόπιμη για κάποιες χώρες από τα μέσα της δεκαετίας του '70, ενώ γενικεύτηκε κατά τη δεκαετία του '90.

Επομένως τρία είναι τα σημαντικά θέματα που σχετίζονται με τη μεταναστευτική πολιτική μιας χώρας υποδοχής: α) Ο έλεγχος των συνόρων στο έθνος - κράτος και η θέσπιση κανόνων που αφορούν την είσοδο και έξοδο, β) η εθνική ασφάλεια και γ) το ζήτημα της ενσωμάτωσης των μεταναστών περιλαμβανομένης και της χορήγησης των πολιτικών δικαιωμάτων (Hammar, 1985; ILO report, 1998). Έτσι για το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και διαχείριση της μετανάστευσης, ως παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο που συνεχίζεται θα ήταν σκόπιμο να εξετάζονται:

- Η σχέση μετανάστευσης και ανάπτυξης με μια προσπάθεια αποτίμησης και ανάδειξης στο εσωτερικό της χώρας της προστιθέμενης αξίας της συμβολής των μεταναστών στην αναπτυξιακή πορεία της.

- Η διεύρυνση του θεσμικού πλαισίου προς την κατεύθυνση της ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων των μεταναστών, της κοινωνικής ασφάλισης, της παιδείας για τη διασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής ένταξης των νομίμως διαμενόντων μεταναστών.

- Η αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης με τη φύλαξη των συνόρων, την προώθηση των διαδικασιών νομιμοποίησης, την εξάλειψη της παράνομης διακίνησης εμπορίας ανθρώπων. Το γεγονός της ανάμειξης μεγάλου αριθμού μεταναστών σε παράνομες δραστηριότητες (εγκληματικότητα του δρόμου) σε συνδυασμό με τα προβλήματα που δημιουργεί η «παράνομη» κατάστασή τους, αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές ανησυχίας για την ασφάλεια των πολιτών.

Γι αυτό κατά γενική ομολογία των ακαδημαϊκών και των φορέων χάραξης πολιτικής, υπάρχει μια τάση οι μετακινήσεις των πληθυσμών να συμπεριλαμβάνονται στα ζητήματα ασφάλειας. Η αντίληψη ότι η διεθνή μετανάστευση είναι απειλή για την ασφάλεια των χωρών, σχετίζεται εν μέρει με την ανησυχία για τις διεθνείς εγκληματικές δραστηριότητες που εκμεταλλεύονται τη λαθραία μετακίνηση ανθρώπων καθώς και με την πρόσφατη τρομοκρατία. Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001 και οι επόμενες τρομοκρατικές ενέργειες

στη Μαδρίτη, Λονδίνο, Μπαλί και αλλού, έχουν οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τα ζητήματα «εθνικής ασφάλειας» προηγούνται σταθερά στην ημερήσια διάταξη των συζητήσεων για τη μεταναστευτική πολιτική.

Όλες οι χώρες προορισμού έχουν αναπτύξει πλέον μηχανισμούς μεταναστευτικού ελέγχου και έχουν κινηθεί προς την τυποποίηση πολιτικών για τους εγκατεστημένους αλλοδαπούς. Μετά την απαγόρευση της μετανάστευσης πριν 25 χρόνια, συμμετέχουν τώρα στον έντονο ανταγωνισμό για τους υψηλά-ειδικευμένους μετανάστες.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει αφιερώσει ιδιαίτερη ενέργεια στην εναρμόνιση των πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) έθεσε την πολιτική της μετανάστευσης, του ασύλου, και της βίζας στον «κοινοτικό» άξονα και ξεκίνησε μια πενταετή περίοδο για να δώσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την πρωτοβουλία σε αυτούς τους τομείς. Το 1999, το Συμβούλιο του Τάμπερε εξουσιοδότησε την ανάπτυξη ενός πλαισίου για μια κοινή πολιτική ασύλου, και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοινώσεις σχετικά με τις κοινές πολιτικές για το άσυλο και τη νόμιμη και παράνομη μετανάστευση. Παρά την προσπάθεια αυτή, το Συμβούλιο έχει εγκρίνει λίγες από τις προτάσεις της Επιτροπής που αφορούν στη μετανάστευση.

Οι άδειες μόνιμης παραμονής, δημιουργούν μια τάξη μεταναστών με δικαιώματα και προνόμια διαφορετικά από εκείνους που έχουν κάρτες προσωρινής εργασίας. Οι ειδικευμένοι μετανάστες μπορούν να ελέγξουν ως ένα βαθμό τους όρους της ένταξής τους περισσότερο από ότι οι ανειδίκευτοι. Οι πρόσφυγες εισέρχονται με διαφορετικούς όρους από εκείνους που ζητούν άσυλο. Επίσης, οι μετανάστες που στρατολογούνται, σε χώρες που προβαίνουν στη στρατολόγηση μεταναστών, όπως η Γερμανία και η Μεγάλη Βρετανία, μπορούν να έχουν πλεονεκτήματα σε αντίθεση με τους υπόλοιπους μετανάστες, καθώς υπάρχει εκ των προτέρων πρόβλεψη για τη διαμονή και την εργασία τους. Μια διαφορετική προσέγγιση για την πολιτική της στρατολόγησης, αναγνωρίζει ύπαρξη διαχωρισμού μεταξύ των μεταναστών, από μέρους των χωρών, σε επιθυμητούς και μη επιθυμητούς μετανάστες.

Υπάρχει ωστόσο μια ισχυρή αλλά ατελής σχέση μεταξύ της ιστορικής εμπειρίας στη μετανάστευση μιας χώρας και των ειδών πολιτικής που αναπτύσσει προς τους μετανάστες. Οι παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών (οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Αυστραλία) χρησιμοποιούν ετήσιες ποσοστώσεις μετανάστευσης και υποστηρίζουν την οικογενειακή επανένωση, τη μόνιμη εγκατάσταση, και τη γρήγορη απόκτηση υπηκοότητας. Οι χώρες με εργάτες-επισκέπτες (Γερμανία, Ελβετία, Αυστρία) προσπαθούν να αποτρέψουν την οικογενειακή επανένωση, είναι σχετικά απρόθυμες στη διασφάλιση ασφαλούς

κατάστασης κατοικίας, και υιοθετούν περιοριστικούς κανόνες πολιτογράφησης. Από την άλλη, προηγούμενοι αποικιακοί μετανάστες σε χώρες όπως η Γαλλία, οι Κάτω Χώρες, και η Μεγάλη Βρετανία λαμβάνουν συχνά την υπηκοότητα κατά την είσοδό τους και έχουν την άδεια σε γενικές γραμμές να φέρνουν τα μέλη των οικογενειών τους, ενώ οι μετανάστες από τις χώρες χωρίς αποικιακούς δεσμούς αντιμετωπίζονται συνήθως λιγότερο ευνοϊκά.

4.4 Πολιτική επιλεκτικής εισροής μεταναστών

Για να μην παρατείνεται το φαινόμενο της συνεχούς εισροής ανειδίκευτων μεταναστών στις χώρες υποδοχής, με τις αντίστοιχες επιπτώσεις στην οικονομία τους, προτείνεται από τους οικονομολόγους η πολιτική της επιλεκτικής μετανάστευσης, ιδιαίτερα για τις ανεπτυγμένες χώρες με καινοτομική επιχειρηματική δραστηριότητα. Η πολιτική αυτή στοχεύει στο να προσελκύσει υψηλά καταρτισμένους εργάτες. Παράλληλα εξασφαλίζει τον έλεγχο και την ομαλότητα στην εισροή μεταναστών σε μια χώρα. Το κατά πόσο όμως μπορούν να γίνουν δεκτοί τέτοιου είδους μετανάστες αποτελεί μια πολιτική επιλογή της χώρας υποδοχής, η οποία μπορεί να αξιολογηθεί με βάση το κόστος και το όφελος που θα επιφέρει στην ίδια τη χώρα.

Ο υπολογισμός του κόστους της μετανάστευσης, προκειμένου να υπολογισθούν τα καθαρά οφέλη της, θα μπορούσε να δώσει στη χώρα υποδοχής τη δυνατότητα αντισταθμιστικού οφέλους, επιβάλλοντας οικονομικές εισφορές στους μετανάστες.

Όπως δηλαδή ένας σύλλογος ζητά από τα μέλη του να πληρώνουν την εγγραφή τους, έτσι και το κράτος μπορεί να ζητά από τα νέα μέλη, που στην προκειμένη περίπτωση είναι οι μετανάστες, να πληρώνουν για αυτήν (Zimmermann, 1999). Στη χώρα μας σήμερα η επιβολή ενός τέτοιου μέτρου σε συνδυασμό με το καταβαλλόμενο για την άδεια διαμονής και εργασίας παράβολο, (€ 150 για κάθε άτομο) και με την έλλειψη πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των μεταναστών, δεν θα επέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η ΕΕ στο πλαίσιο μιας πολιτικής διευκόλυνσης της μεταναστευτικής ροής διερωτάται για τα όρια της πολιτικής για επιλεκτική μετανάστευση. Οι δυσκολίες που προκύπτουν ως προς τον προσδιορισμό των αναγκών της ραγδαία μεταβαλλόμενης αγοράς εργασίας, είναι μεγάλες. Η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής θα πρέπει να λάβει υπόψη τους περιορισμούς που συνδέονται με την οικογενειακή συνιστώσα των μεταναστευτικών ροών και τη χορήγηση κάποιας μορφής ανθρωπιστικής προστασίας. Επίσης θα πρέπει να συνειδητοποιηθεί το γεγονός ότι δεν υπάρχει απλώς έλλειψη εργαζομένων σε τομείς υψηλής ειδίκευσης αλλά και σε τομείς με ελάχιστη ειδίκευση.

Επιπρόσθετα οι καλά αμειβόμενες και υψηλού κύρους θέσεις εργασίας καλύπτονται αφ' ενός από τους γηγενείς, αφετέρου από τους μετανάστες δεύτερης γενιάς που αποφοιτούν από τα σχολεία των αντίστοιχων χωρών υποδοχής και διεκδικούν πλέον τις ίδιες ευκαιρίες απασχόλησης με τους γηγενείς, ή ακόμη και από τους μετανάστες πρώτης γενιάς που έχουν βελτιώσει στο μεταξύ τα επαγγελματικά τους προσόντα.

Για αυτό οι περισσότερες χώρες έχουν εξετάσει τη δυνατότητα ανοίγματος μεταναστευτικών διαύλων για εργασίες χαμηλής εξειδίκευσης. Παράλληλα όμως υπάρχει η πεποίθηση ότι τέτοιου είδους πολιτικές εισόδου αυξάνουν την παράνομη μετανάστευση. Έτσι οι χώρες που επιθυμούν να διατηρήσουν τη μετανάστευση για θέσεις εργασίας χαμηλής εξειδίκευσης, επιλέγουν να διαχειρισθούν τη μετανάστευση μέσω οργανωμένων προγραμμάτων εποχικής μετανάστευσης.

Το πέρασμα σε πιο επιλεκτικές μεταναστευτικές πολιτικές θα ήταν αποτελεσματικότερο εφόσον τα κράτη θα μπορούσαν να προσδιορίσουν σαφέστερα τις μελλοντικές τους ανάγκες σε δεξιότητες και επαγγελματικά προσόντα καθώς και τις ενδεχόμενες ελλείψεις τους σε εργατικό δυναμικό. Στο βαθμό που αυτό δεν είναι δυνατό, οι πολιτικές στον τομέα της μετανάστευσης θα έπρεπε συνεχώς να επιδιώκουν τη διατήρηση μεσοπρόθεσμης σταθερής εισδοχής ξένων εργαζομένων, οι οποίοι θα συνέβαλαν στην εξισορρόπηση της προσφοράς και της ζήτησης.

Αυτού του είδους η μετανάστευση έχει βέβαια οικονομικό όφελος για τη χώρα υποδοχής μόνον εφόσον οι ανάγκες της αγοράς εργασίας είναι πράγματι εποχικές και όχι μόνιμες. Οι χώρες λοιπόν που επιλέγουν αυτού του είδους τη μετανάστευση, οφείλουν να εντοπίσουν τις ανάγκες στην αγορά εργασίας, να δημιουργήσουν επίσημους διαύλους πρόσληψης, να εκδίδουν επαρκή αριθμό θεωρήσεων και να τις επεξεργάζονται άμεσα, να προβλέψουν αποτελεσματικούς τρόπους επιβεβαίωσης της μόνιμης κατοικίας και του καθεστώτος του μετανάστη και να εφαρμόζουν αποτελεσματικότερο έλεγχο των συνόρων τους και των διαδικασιών στο χώρο της εργασίας.

Ένα είδος επιλεκτικής πολιτικής, με πρόσκληση εργατών, εφαρμόστηκε κατά το παρελθόν, μεταξύ χωρών όπως ΗΠΑ με το Μεξικό, Γερμανία με Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία κ.α. επιφέροντας θετικά αποτελέσματα (Zimmermann, 2009).

Σήμερα μια διαφοροποιημένη μορφή επιλεκτικής μετανάστευσης, η κυκλική μετανάστευση, προτείνεται, ως μια πιθανή εναλλακτική που συμβάλλει στην καλύτερη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου, σε επίπεδο ΕΕ. Με την υιοθέτηση σύναψης διακρατικών συμφωνιών, προωθείται η απασχόληση των μεταναστών σε συγκεκριμένα επαγγέλματα. Μάλιστα για το σκοπό αυτό

καταρτίζονται σχετικοί κατάλογοι, σε συνεργασία με τις χώρες αποστολής, οι οποίοι περιλαμβάνουν επαγγέλματα στα οποία παρατηρείται έλλειψη εργατικού δυναμικού στη χώρα υποδοχής. Ορισμένες χώρες της ΕΕ (Γαλλία, Γερμανία, Σουηδία) έχουν ήδη υιοθετήσει αυτή την πολιτική της κυκλικής μετανάστευσης.

Συγκεκριμένα η Γαλλία από το 2006, προωθεί μια νέα γενιά συμφωνιών, στη βάση μιας «ολοκληρωμένης προσέγγισης», μέσα από διακρατικές συμφωνίες, με χώρες όπως ο Αγ. Μαυρίκιος, Τυνησία κ.α. Η πολιτική αυτή στοχεύει στον έλεγχο των εισερχόμενων ρευμάτων και παράλληλα στη λήψη κοινωνικών μέτρων. Ειδικότερα εστιάζει σε πολιτικές που προωθούν την απασχόληση των μεταναστών, λαμβάνοντας μέτρα για την επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με τη νόμιμη παραμονή, όπως κάρτα εποχικού εργαζομένου συνοδευόμενη με ειδική άδεια παραμονής για τρία χρόνια (ένα εξάμηνο κατ' έτος), την επιστροφή στις χώρες αποστολής και για την αλληλέγγυα ανάπτυξη των χωρών.

Η κυκλική μετανάστευση δεν αποτελεί συνολική αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου αλλά συμβάλλει στην ορθολογικότερη διαχείρισή του. Γι αυτό και οι χώρες υποδοχής δεν πρέπει να την αγνοήσουν στη μεταναστευτική τους πολιτική. Η λήψη μέτρων που θα κατοχυρώνουν την ασφάλιση, τη συνταξιοδότηση καθώς και την επιστροφή των μεταναστών στις χώρες αποστολής, διασφαλίζουν τη σωστή λειτουργία της.

Αν και οι εργατικές πολιτικές σε επίπεδο ΕΕ δεν μπορούν να διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους, η στρατηγική αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της κυκλικής μετανάστευσης με την παράλληλη ανάπτυξη ανθρώπινων δικτύων, θα συμβάλλει στην ανάπτυξη των χωρών υποδοχής και αποστολής. Η ΕΕ σε συνεργασία με τον ΟΟΣΑ, έχει επισημάνει ότι οι χώρες υποδοχής θα πρέπει να επιλέγουν προσεκτικά τους μετανάστες που προσκαλούν ή νομιμοποιούν, περιορίζοντας παράλληλα τις ανάγκες τους για εισροή νέων μεταναστών, με στοχευμένες πολιτικές ενθάρρυνσης των γεννήσεων, ενεργούς γήρανσης του πληθυσμού και δημιουργία κινήτρων για λιγότερο ελκυστικές εργασίες.

4.5 Πολιτική ενσωμάτωσης

Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής, αποτελεί μια διαδικασία «αμφίδρομης προσαρμογής» των μεταναστών και της κοινωνίας αντίστοιχα, μέσα από μια αμοιβαία κατανόηση και εκμάθηση – γνωριμία – αποδοχή και σεβασμό αξιών. Η διαδικασία της αμοιβαίας αυτής αποδοχής συντελείται με διαφορετικό τρόπο από χώρα σε χώρα και εξαρτάται από την πολιτική που υιοθετεί η χώρα υποδοχής για την ένταξη των μεταναστών. Έτσι συναντάμε πολιτικές που στοχεύουν στην αφομοίωση των μεταναστών στο πολιτισμικό μοντέλο της χώρας

υποδοχής ως τη μόνη εφικτή επιλογή για ένταξη, καθώς και πολιτικές επιλεκτικής μετανάστευσης που προωθούν την ενσωμάτωση- συμμετοχή των μεταναστών σε τμήματα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας υποδοχής. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στη διαδικασία εγκατάστασης και ενσωμάτωσης των μεταναστών σε μια κοινωνία υποδοχής είναι: το πολιτικό σύστημα της χώρας υποδοχής, τα κοινωνικά δίκτυα των μεταναστών, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μεταναστών και οι συνθήκες κατά τις οποίες λαμβάνει χώρα η μετανάστευση.

Ο τρόπος με τον οποίο τα κράτη ελέγχουν τη μετανάστευση δηλ. στο ποια μέσα υιοθετούν για αυτό το σκοπό, έχει άμεσο και έμμεσο αντίκτυπο στις πολιτικές ενσωμάτωσης και στα αποτελέσματα που επιφέρουν.

Ο κοινωνικός τομέας που στοχεύουν πρωτίστως οι πολιτικές είναι η αγορά εργασίας. Η ενσωμάτωση στο τομέα αυτό καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και την ενσωμάτωση των μεταναστών και στους υπόλοιπους κοινωνικούς τομείς. Γιατί το εισόδημα είναι αυτό που επηρεάζει σημαντικά την κατοικία, την ποιότητα της εκπαίδευσης των παιδιών τους και το γενικότερο επίπεδο ζωής των ίδιων και των παιδιών τους.

Από τη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 γύρω από το ζήτημα της ενσωμάτωσης, έχει προκύψει ότι οι πολιτικές ενσωμάτωσης ξεπερνούν την ιδέα παροχής κατοικίας στους νεοεισερχόμενους πληθυσμούς ώστε να προσαρμοστούν στην κοινωνία υποδοχής και οδηγούνται σε ερωτήματα του κατά πόσο η κοινωνία υποδοχής είναι ουσιαστικά διατεθειμένη να υποστεί μια τέτοια αλλαγή. Με βάση αυτή την παραδοχή, οι βορειοδυτικές χώρες της Ευρώπης (Δανία, Ολλανδία) φαίνεται να προσαρμόζουν τις πολιτικές τους προς την κατεύθυνση διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί ως μια νέο-αφομοιωτική προσέγγιση στην πολιτική ενσωμάτωσης.

Αντίστοιχα οι νοτιοευρωπαϊκές χώρες που έχουν πιο πρόσφατη εμπειρία στη μετανάστευση αλλά ταυτόχρονα μεγάλο αριθμό εισερχομένων μεταναστών, προωθούν πρακτικές και θεσμικά μέτρα που στοχεύουν κυρίως στις νομιμοποιήσεις των πληθυσμών αυτών. Παράλληλα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν δρομολογηθεί πρωτοβουλίες για τη δημιουργία ενός πλαισίου κοινών μεταναστευτικών πολιτικών αλλά και πολιτικών ενσωμάτωσης.

Στην Ελλάδα όπως και στις άλλες νοτιοευρωπαϊκές χώρες, κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90 παρατηρήθηκε μεγάλη εισροή μεταναστών. Το γεγονός αυτό έθεσε επιτακτική την ανάγκη λήψης μέτρων για την ορθή διαχείρισή του. Τα

προηγούμενα χρόνια η πολιτική της χώρας για τη μετανάστευση, εστίασε στους ήδη εγκατεστημένους πληθυσμούς είτε ελληνικής είτε αλλοδαπής καταγωγής.

Σήμερα στο επίκεντρο της πολιτικής βρίσκεται η λήψη κατάλληλων μέτρων για την ενσωμάτωση των πληθυσμών αυτών στην ελληνική κοινωνία καθώς και ο ταυτόχρονος αλλά και αυστηρότερος έλεγχος των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων.

Παράλληλα τέθηκε το θέμα διαχωρισμού λήψης μέτρων μεταξύ των «αλλοδαπών ελληνικής καταγωγής» και «αλλοδαπών ξένης καταγωγής». Καθοριστικό ρόλο σε αυτόν τον διαχωρισμό έπαιξαν η «συγγένεια» και το «αίμα». Έτσι ενθαρρύνθηκε η χορήγηση της ελληνικής υπηκοότητας σε άτομα ελληνικής καταγωγής (με εξαίρεση τους Έλληνες της Αλβανίας), σε αντίθεση με τα άτομα ξένης καταγωγής.

Σημαντικό ρόλο επίσης στη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας αλλά και της αντίληψης για τους ξένους μετανάστες, υπήρξε το γεγονός της παλιννόστησης των «χαμένων πληθυσμών». Έτσι αρχικά η Ελλάδα αντιμετώπισε τους εισερχόμενους μετανάστες ως «παιδιά της». Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη λήψη μέτρων που ενθάρρυναν τον επαναπατρισμό των παλιννοστούντων ομογενών αλλά ταυτόχρονα «ανέχονταν» την είσοδο των υπολοίπων μεταναστευτικών πληθυσμών.

Σήμερα μετά από είκοσι και πλέον χρόνια μεταναστευτικής εμπειρίας επίμαχο ζήτημα της παρούσας πολιτικής αποτελεί η ενσωμάτωση της δεύτερης γενιάς μεταναστών. Το ζήτημα αυτό ακόμα και στις χώρες με μακρά μεταναστευτική εμπειρία, συνεχίζει να δημιουργεί εκπλήξεις. Η ευρωπαϊκή εμπειρία έχει αναδείξει ότι σημαντικοί παράγοντες ενσωμάτωσης της δεύτερης γενιάς αποτελούν το εκπαιδευτικό σύστημα και η πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Ιδιαίτερα στη Γαλλία έχει αποδειχθεί ότι η μειωμένη συμμετοχή των παιδιών της δεύτερης γενιάς στη σχολική διαδικασία και η δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας, έχουν δημιουργήσει γενικότερα προβλήματα ένταξης τους στην κοινωνία υποδοχής.

Οι πολιτικές ενσωμάτωσης μπορούν να είναι επιτυχείς μόνο όταν η μετανάστευση είναι υπό έλεγχο, όταν δηλ. δεν υπάρχει απεριορίστη εγκατάσταση αλλοδαπών. Τότε μόνο μπορούν τα κράτη να αναλάβουν την ευθύνη της εγγύησης ενός ελαχίστου επιπέδου διαβίωσης για αυτούς που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για τον εαυτό τους όχι μόνο ως προς το εισόδημα αλλά και ως προς τη στέγαση, την κατάρτιση και την εκπαίδευση των παιδιών τους, την υγειονομική περίθαλψη.

Επιπρόσθετα η νομιμοποίηση δίνει το δικαίωμα στους μετανάστες να επωφεληθούν από ένα ασφαλές νομικό καθεστώς που τους παρέχει μια σχεδόν ισότιμη

μεταχείριση με τους γηγενείς. Κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να αποκτήσουν την αίσθηση του «ανήκειν» στην ίδια κοινωνία, και αυτό αντανακλάται στη δυνατότητα και την επιθυμία τους για ενσωμάτωση.

4.6 Πρότυπα / Στρατηγικές Ενσωμάτωσης

Όπως έχει προαναφερθεί, τα πρότυπα έχουν άμεση συνάφεια με τις πολιτικές αρχές μιας χώρας σχετικά με τη μετανάστευση. Επειδή ο τρόπος με τον οποίο διατυπώνονται αυτές οι αρχές σε επίπεδο εφαρμογής πολιτικών δεν είναι ποτέ σαφής, προκύπτει το παράδοξο οι πραγματικές πολιτικές σε χώρες με διαφορετικές ιδεολογίες ενσωμάτωσης να μοιάζουν περισσότερο από αυτές που προτείνουν οι γενικές αρχές. Έτσι μπορεί οι διαδικασίες ενσωμάτωσης σε διαφορετικά ευρωπαϊκά κράτη είναι πολύ πιο όμοιες από ό, τι προτείνουν τα διαφορετικά μοντέλα.

Οι πολιτικές ενσωμάτωσης από την άλλη ενδιαφέρονται για περισσότερο αλληλέγγυες κοινωνίες και εστιάζουν στην ανάπτυξη δύο δυναμικών: στον εθνοτικό και φυλετικό διαχωρισμό και στην επιμονή της εθνότητας υπεράνω γενεών που επηρεάζει τις εθνικές ταυτότητες που απαιτεί την αναθεώρηση των συλλογικών αξιών και ιδεών.

Οι μελέτες που συγκρίνουν πόλεις σε διαφορετικές χώρες, δείχνουν ότι οι ομοιότητες στις διαδικασίες ενσωμάτωσης μεταξύ των πόλεων σε διαφορετικά έθνη κράτη μπορεί να είναι μεγαλύτερες από ό,τι μεταξύ των πόλεων στο ίδιο κράτος. Για αυτό σημαντικό ρόλο έχουν οι θεσμικές ρυθμίσεις στις οποίες προβαίνουν τα κράτη προκειμένου να καθορίσουν τις διαδικασίες ενσωμάτωσης.

Τα πρότυπα που ακολουθούν συνήθως οι διάφορες χώρες για να ενσωματώσουν τους εισερχόμενους μετανάστες διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες. Το πρότυπο του διαφορικού αποκλεισμού (differential exclusion), το πρότυπο της αφομοίωσης (assimilation) και το πολυπολιτισμικό ή πλουραλιστικό πρότυπο (multicultural). Η κατηγοριοποίηση αυτή συνδέεται με τους προαναφερόμενους από τον ίδιο, τύπους χορήγησης υπηκοότητας, από τη στιγμή που και τα δύο βασίζονται στην αντίστοιχη σύλληψη της έννοιας του έθνους.

Στα πρώτα δύο πρότυπα στόχο αποτελεί η επιδίωξη της πολιτισμικής ομοιογένειας, είτε με τον αποκλεισμό των μεταναστών, στο πρώτο, από τον πολιτιστικό τομέα είτε με την απαίτηση της αφομοίωσης, στο δεύτερο. Στο τρίτο πρότυπο κυριαρχεί η ιδέα της πολιτισμικής πολυμορφίας –διαφορετικότητας, αλλά ταυτόχρονα απαιτείται οι μετανάστες να αποδέχονται τις αξίες της χώρας υποδοχής.

4.7 Στοιχεία διεθνούς μεταναστευτικού δικαίου

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, καθώς και η ύπαρξη μεταναστών σε όλη την Ευρώπη είναι μια πραγματικότητα που δεν αμφισβητείται από κανέναν.

Το Διεθνές Δίκαιο των μεταναστών, περιέχει ορισμένους εθιμικούς κανόνες αναφορικά με θέματα παραμονής, εισόδου, άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων, απέλασης και εκφράζεται κυρίως από διμερείς, αλλά και πολυμερείς συμβάσεις. Οι πολυμερείς ρυθμίσεις είναι λίγες και περιορίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εγκατάστασης, στη Συνθήκη Ε.Ο.Κ. και στην Συνθήκη περί της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οποσδήποτε τα νομικά κείμενα αναφορικά με το ζήτημα των μεταναστών και αλλοδαπών γενικότερα, σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδίως με την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1948 και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά, Πολιτιστικά Δικαιώματα.

Παρότι η εξέλιξη των δικαιωμάτων των αλλοδαπών μέσα από διεθνείς συμβάσεις δεν υπήρξε εντυπωσιακή, από νομολογιακής πλευράς πρέπει να επισημανθεί η ολοένα και πιο φιλελεύθερη στάση έναντι των αλλοδαπών, των οργάνων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁵³

Δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Είναι γεγονός ότι οι διεθνείς συμβάσεις και οι διεθνείς συνθήκες για την προστασία των δικαιωμάτων των αλλοδαπών που υπογράφηκαν κατά τον 20^ο αιώνα είναι πάρα πολλές και μάλιστα σε αρκετές περιπτώσεις η μία επικαλύπτει την άλλη.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι κάθε άνθρωπος προστατεύεται από τα κείμενα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τα νομικά κείμενα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδίως η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1948, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966 και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, πρέπει να θεωρηθούν η αφετηρία για οποιοδήποτε ορισμό του διεθνούς μεταναστευτικού δικαίου.

Για την καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι Συμβάσεις καθορίζουν το δίκαιο των μεταναστών, ακολουθεί περιληπτική παρουσίαση ορισμένων ζητημάτων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία έχουν άμεση σχέση με αυτό.

⁵³ Ρούκουνας Ε. *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, (1995), σελ.232

Είσοδος και παραμονή

Ελεύθερη κυκλοφορία ατόμων

Η είσοδος και η παραμονή των αλλοδαπών σε μια χώρα, βρίσκεται στην κυρίαρχη αρμοδιότητα του κράτους. Τα τελευταία 50 χρόνια, βέβαια, το Διεθνές Δίκαιο έχει αρχίσει να ελέγχει και συνεπώς να περιορίζει τη διακριτική ευχέρεια των κρατών όχι τόσο στην είσοδο, αλλά στην έξοδο των αλλοδαπών. Επίσης, έχουν πλέον κατοχυρωθεί διεθνώς τα δικαιώματα όλων των προσώπων που βρίσκονται υπό την δικαιοδοσία του κράτους και συνεπώς οι αλλοδαποί, οι οποίοι βρίσκονται σε μια χώρα παράνομα ή νόμιμα, απολαμβάνουν αυτά τα ατομικά δικαιώματα όπως και οι ημεδαποί.

Με εξαίρεση τις διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις, δεν υπάρχει εθιμικός κανόνας που να υποχρεώνει τα κράτη να δέχονται αλλοδαπούς στο έδαφος τους. Η διακίνηση των προσώπων από κράτος σε κράτος γίνεται επειδή εξυπηρετεί ποικίλες ανάγκες σε έναν κόσμο ολοένα και αλληλοεξαρτώμενο. Αντίθετα, κατά το σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο είναι παράνομη η απαγόρευση εισόδου σε πολίτες του ίδιου κράτους. Επιπροσθέτως, για τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ελεύθερη διακίνηση των υπηκόων της στο χώρο της Ενώσεως αποτελεί μια από τις βασικές αρχές της ενοποιησεώς της. Απαγόρευση εισόδου και παραμονής κοινοτικού υπηκόου θα πρέπει να στηρίζεται σε συγκεκριμένους λόγους που ελέγχονται από κοινοτικά όργανα.

Ως προς τους αλλοδαπούς η διακριτική ευχέρεια έχει βέβαια και τα όριά της όπως βέβαια και η αυθαίρετη, χωρίς εύλογη αιτία, γενική απαγόρευση εισόδου και παραμονής, μπορεί να θεωρηθεί ως πράξη μη φιλική και να δημιουργήσει προβλήματα στις διμερείς σχέσεις με τα τρίτα κράτη – μέλη, παρόλο που δεν ελέγχεται δικαστικώς.

Το διαβατήριο

Η διακίνηση των προσώπων από κράτος σε κράτος γίνεται με τη χρήση ενός δημοσίου ταξιδιωτικού εγγράφου, του διαβατηρίου, που εκδίδεται από τις αρχές με σκοπό να υποδηλώσει την ταυτότητα του ατόμου που το χρησιμοποιεί. Το διαβατήριο δεν συνεπάγεται δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας σε όλα τα κράτη. Αποτελεί τεκμήριο της ιθαγένειας και συνιστά επαρκή απόδειξη για την άσκηση της διπλωματικής προστασίας από το κράτος ιθαγένειας του ατόμου. Η έκδοση του

διαβατηρίου αποτελεί πράξη της διοίκησης και υπόκειται στον έλεγχο των διοικητικών δικαστηρίων.

Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να αρνείται διαβατήριο όταν συντρέχουν οι εξής λόγοι:

α) εάν έχει εκδοθεί από μη αναγνωρισμένο κράτος

β) εάν φέρει σφραγίδα εισόδου σε μη αναγνωρισμένο κράτος

γ) κράτος με το οποίο βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση

δ) που δεν πληροί τις συνήθεις ελάχιστες απαιτήσεις ταυτότητας του προσώπου (ονοματεπώνυμο, φωτογραφία κ.ά.). Τα στοιχεία αυτά πρέπει να είναι γραμμένα σε γλώσσα κατανοητή από τις αρχές του κράτους υποδοχής.

Ειδικές διακρατικές συμφωνίες για τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καταργούν τη χρήση διαβατηρίων κατά τη διακίνησή τους στα εδάφη των συμμετεχόντων κρατών.

Το κράτος απαιτεί θεώρηση (visa) του διαβατηρίου, πράγμα που σημαίνει ότι οι αρχές του κράτους υποδοχής έχουν στοιχειώδη γνώση ότι θα το επισκεφθεί ο κάτοχος του διαβατηρίου, τους λόγους επίσκεψης, συναινούν και καθορίζουν τη διάρκεια παραμονής. Η πράξη θεώρησης είναι μετακλητή αλλά στην περίπτωση αυτή πρέπει να αιτιολογείται. Τέλος, με διάφορες συμφωνίες έχει καταργηθεί η θεώρηση διαβατηρίων για βραχείας διάρκειας διακίνηση μεταξύ υπηκόων των συμβαλλόμενων κρατών.

Επαναπροώθηση αλλοδαπού

Ο αλλοδαπός που εισέρχεται παράνομα στο έδαφος του κράτους, παραβιάζει τον ποινικό νόμο και υπόκειται σε επαναπροώθηση. Η επαναπροώθηση είναι μέτρο που λαμβάνεται από τις αστυνομικές αρχές και συνίσταται στην άμεση αποπομπή του παρανόμως εισελθόντος αλλοδαπού προς το κράτος προέλευσής του. Αν, όμως, ο αλλοδαπός προχωρήσει στην υποβολή αίτησης (πολιτικού) ασύλου, τότε αναστέλλεται η εκτέλεση επαναπροώθησης, μέχρι να εξετασθεί το αίτημά του.

Τις τελευταίες δεκαετίες τα υπό ανάπτυξη κράτη υποστηρίζουν ενεργά την αρχή της μη επαναπροώθησης. Η επιχειρηματολογία τους βασίζεται κυρίως σε ανθρωπιστικούς λόγους και στον ενδεχόμενο κίνδυνο ο επαναπροωθούμενος

αλλοδαπός να υποστεί βασανισμούς ή και ταπεινωτική μεταχείριση στο κράτος που επαναπροωθείται. Ήδη τα όργανα της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υποστηρίζουν την άποψη ότι είτε νόμιμα είτε παράνομα ο αλλοδαπός δεν επαναπροωθείται και απελαύνεται, εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ότι θα κινδυνεύει να υποστεί βασανισμούς ή ταπεινωτική μεταχείριση στο άλλο κράτος. Αυτό προβλέπεται άλλωστε από τη Σύμβαση της Γενεύης (1951) περί των προσφύγων και από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων (1984).

Απέλαση Αλλοδαπού

Απέλαση είναι η πράξη διοικήσεως με την οποία διατάσσεται για λόγους δημοσίας τάξεως, ασφάλειας δημοσίων ηθών, η αναχώρηση αλλοδαπού που βρίσκεται νόμιμα ή παράνομα στο έδαφος του κράτους. Με τις νεότερες εξελίξεις του Διεθνές Δικαίου μπορεί να λεχθεί ότι η μαζική απέλαση αλλοδαπών δεν είναι επιτρεπτή. Η διοίκηση έχει πλήρη διακριτική ευχέρεια να αρνηθεί την είσοδο του αλλοδαπού στην χώρα, ενώ για την πράξη απέλασης υπόκειται σε έλεγχο. Ο απελαυνόμενος δικαιούται να γνωρίζει τους λόγους απέλασής του και να επιχειρήσει την ακύρωσή της δι' αντιπροσώπου.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση εγκαταστάσεως του 1955 ορίζει τους λόγους απέλασης, αλλά η έννοια της διοικητικής τάξης και τα χρηστά ήθη καθορίζονται κατά τη Σύμβαση από τα όργανα του κράτους που αποφασίζουν την απέλαση. Όσον αφορά στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έχει ταχθεί υπέρ ενιαίας έννοιας της δημόσια τάξης και συνεπώς η ελεύθερη εκτίμηση από κάθε κράτος περιορίζεται μόνο στους υπηκόους τρίτων κρατών.

Όπως αναφέρει ο Ρούκυνας (1995) μια σύντομη συγκριτική έρευνα των ευρωπαϊκών νομοθεσιών εντοπίζει 6 κύριους λόγους απέλασης αλλοδαπού:

- ❖ παράνομη είσοδο
- ❖ παραβίαση όρων παραμονής ή λήξης της άδειας παραμονής που χορηγήθηκε για ειδικούς λόγους
- ❖ ανάμειξη σε εγκληματικές ενέργειες
- ❖ ανάμειξη σε πολιτικές δραστηριότητες που αντίκειται στη δημόσια τάξη
- ❖ επιβάρυνση του κοινωνικού συνόλου λόγω αλητείας
- ❖ καταδικαστική απόφαση

Δικαίωμα Εξόδου

Απαγόρευση εξόδου σε αλλοδαπούς όπως και σε ημεδαπούς είναι νόμιμη μόνο αν στηρίζεται σε δικαστική απόφαση ή αποτελεί μέτρο ασφαλείας από δικαστική αρχή για τη διαλεύκανση εγκλήματος ή τέλος πραγματοποιείται για την εκπλήρωση φορολογικής ή στρατιωτικής υποχρέωσης.

Δικαιώματα και ελευθερίες αλλοδαπού

Στην εποχή μας και λόγω της έξαρσης του ιμπεριαλιστικού φαινομένου, υποστηρίχθηκε συστηματικά η άποψη ότι «οι αλλοδαποί δικαιούνται ενός ελάχιστου επιπέδου μεταχειρίσεως (International Minimum Standard), οποιαδήποτε και αν ήταν η μεταχείριση που το κράτος επιφύλασσε στους ιδίους αυτού υπηκόους».

Σε κράτη όπου δεν υπάρχει κατοχυρωμένη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά ορίζονται από διάφορες διεθνείς συμβάσεις, η όλη προσπάθεια εξασφάλισης στοιχειώδους προστασίας για τους αλλοδαπούς απέβλεπε στη δημιουργία ειδικού καθεστώτος υπέρ αυτών.⁵⁴

Όπως προκύπτει αυτή τη στιγμή από τα διεθνώς ισχύοντα κείμενα, ο κανόνας οδηγεί στην προς τα πάνω εξομίωση στα ατομικά δικαιώματα, με αποκλίσεις στους τομείς των οικονομικών και των πολιτικών δικαιωμάτων.

Περιορισμοί των δικαιωμάτων των αλλοδαπών

Κατά κανόνα, οι αλλοδαποί δεν έχουν πολιτικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, ο διορισμός στο δημόσιο και η άσκηση καθηκόντων δημοσίων λειτουργιών.

Ο Αντωνίου (1992) αναφέρει ότι περιορισμοί υπάρχουν στον οικονομικό τομέα ως προς τη διακίνηση κεφαλαίων, την αγορά ακινήτων και την εν γένει επαγγελματική δραστηριότητα των αλλοδαπών, για την οποία απαιτείται γενικώς άδεια του κράτους διαμονής. Συνεχώς, όμως, μειώνονται με διεθνείς συμβάσεις και με την εσωτερική νομοθεσία (ΕΛΛΑΣ), οι διαφορές μεταχειρίσεως στα θέματα κοινωνικής ασφάλισης και κατά ένα σημαντικό βαθμό κοινωνικής αντίληψης.

⁵⁴ Αλεξιάδης Σ., (1996), Εγκληματολογία, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, σελ.37

Δίκαιο αλλοδαπών

Η ανάγκη ειρηνικής συνύπαρξης διαφόρων λαών μέσα στα σύνορα του ίδιου του κράτους είναι αυτή που κατά κύριο λόγο οδήγησε διεθνείς οργανισμούς και κυβερνήσεις στο να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν ένα νομικό πλαίσιο προστασίας των μεταναστών σε διεθνές επίπεδο, το Διεθνές Δίκαιο των Αλλοδαπών.⁵⁵

Είναι γεγονός ότι το διεθνές δίκαιο που αφορά τους αλλοδαπούς έχει υποστεί μεταβολές ανάλογα με τις εποχές και τις κοινωνικές συνθήκες. Αλλά ακόμη και σήμερα είμαστε μακριά από την «ισοπολιτεία» που παρείχαν στους ξένους οι αρχαίοι Έλληνες και το *Hospitum Publicum* των Ρωμαίων.⁵⁶

Οι διεθνείς ρυθμίσεις που αφορούν ζητήματα μετανάστευσης διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: ρυθμίσεις γενικής εφαρμογής και ρυθμίσεις αποκλειστικής ισχύος για μετανάστες.⁵⁷

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει διατάξεις για τη μετανάστευση που περιέχονται σε διεθνείς μηχανισμούς προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρόκειται για ρυθμίσεις που εντοπίζονται ενδεικτικά στο Διεθνές Σύμφωνο του Ο.Η.Ε. για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και στις Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας.

^{55,56} Ρούκουνας Ε. *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, (1995), σελ 232

⁵⁷ Αμίτσης Γ., Λαζαρίδη Γ., (2001) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Οι πολιτικές ρυθμίσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει διατάξεις για τη μετανάστευση και τους μετανάστες, οι οποίες περιέχονται σε μηχανισμούς που αφορούν αποκλειστικά το φαινόμενο της μετανάστευσης. Πρόκειται χαρακτηριστικά για τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 περί Νομικού Καθεστώτος των Προσφύγων, τη Διεθνή Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργαζομένων και των οικογενειών τους, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Νομικό καθεστώς των Εργαζομένων Μεταναστών, τη Σύμβαση σχετικά με τη συμμετοχή των μεταναστών στη δημόσια ζωή σε τοπικό επίπεδο και τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας του 1975.

4.8 Η νομοθεσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η κατανόηση και η ορθή ερμηνεία της ελληνικής μεταναστευτικής νομοθεσίας και πολιτικής, χωρίς τη διερεύνηση και τη κριτική εξέταση της συνολικής κατευθυντήριας πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τους τρόπους που υλοποιείται στο επίπεδο της εθνικής νομοθεσίας των άλλων κρατών μελών, είναι αδύνατη.

Από την αρχή της δεκαετίας του 1980, τα όργανα της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχεδίαζαν τη ρύθμιση των σχετικών, με τους μετανάστες αλλά και τους πρόσφυγες, προβλημάτων, ενόψει της πλήρους πολιτικής και οικονομικής ενοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου που καλύπτουν τα κράτη μέλη.

Ο σχεδιασμός αυτός αφορούσε ιδίως άτομα προερχόμενα από τον γνωστό εξω-Ευρωπαϊκό Τρίτο Κόσμο, που επρόκειτο να μεταβληθεί σημαντικά μετά το 1989, έτος της οριστικής κατάρρευσης των χωρών του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού»

Τα δικαιώματα των μεταναστών από τρίτες χώρες, μη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατοχυρώνονται είτε μέσω συμβάσεων μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης, οι οποίες διέπονται είτε από το καθεστώς της αμοιβαιότητας είτε μέσω διεθνών συμβάσεων, στο πλαίσιο της δραστηριότητας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε), της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (Δ.Ο.Ε) και του Συμβουλίου της Ευρώπης.

4.9 Οι σημαντικότερες διεθνείς συμβάσεις

❖ Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου των Ηνωμένων Εθνών (1948), η οποία παρά την αμφισβήτηση της δεσμευτικής νομικής αξίας της, αποτελεί διεθνές κατευθυντήριο πρότυπο εξαιρετικής σημασίας για τα

συμβαλλόμενα κράτη και ρητά αποδέχεται τη σύγχρονη αντίληψη περί κοινωνικής ασφάλειας και εγγυάται τα βασικά δικαιώματα ανεξαρτήτως ιθαγένειας.

Ενδεικτική αναφορά άρθρων της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του ανθρώπου:

ΑΡΘΡΟ 1

Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

ΑΡΘΡΟ 2

Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δεν θα μπορεί ακόμα να γίνεται καμία διάκριση εξαιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξούσια, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

ΑΡΘΡΟ 3

Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

ΑΡΘΡΟ 4

Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής. Η δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

ΑΡΘΡΟ 5

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.

ΑΡΘΡΟ 6

Καθένας, όπου κι αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στη νόμιμη αναγνώριση ως φυσικό πρόσωπο.

- ❖ Η Διεθνής Σύμβαση για την εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων(1969) των Η.Ε, στο άρθρο 5 της οποίας αναφέρεται ότι: «Σύμφωνα με τις θεμελιώδεις υποχρεώσεις που καθορίζονται στο άρθρο 2 αυτής της Συνθήκης, τα κράτη αναλαμβάνουν να απαγορεύσουν και να εξαλείψουν τις φυλετικές διακρίσεις σε όλες τις μορφές τους και να εγγυηθούν το δικαίωμα του καθένα, χωρίς διάκριση ως προς τη φυλή, το χρώμα ή την εθνική προέλευση, στην ισότητα ενώπιον του νόμου, κυρίως ως προς την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του δικαιώματος στην κοινωνική ασφάλεια».⁵⁸
- ❖ Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργατών και των Μελών των Οικογενειών τους (1990). Σύμβαση, η οποία εγγυάται την ίση προστασία των δικαιωμάτων σε όλους τους μετανάστες. Το άρθρο 7 ορίζει ότι τα κράτη αναλαμβάνουν να εξασφαλίσουν σε όλους τους διακινούμενους εργαζομένους και τα μέλη των οικογενειών τους τα δικαιώματα που προβλέπονται στη Συνθήκη, χωρίς οποιουδήποτε είδους διάκριση.
- ❖ Οι Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας (ΔΣΕ) της ΔΟΕ κατοχυρώνουν γενικά ίση προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων, ανεξαρτήτως ιθαγένειας. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η ΔΣΕ σχετικά με την ισότητα μεταχείρισης(1962), που ορίζει ότι κάθε συμβαλλόμενο κράτος υποχρεούται να παράσχει ισότητα μεταχείρισης σε οτιδήποτε αφορά στα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλειας.

⁵⁸Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, σελ.27

4.10 Οι κυριότερες συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

- ❖ Ο αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Εγκατάστασης που παράσχουν προστασία στους νόμιμους μετανάστες των συμβαλλόμενων κρατών κατά την άσκηση των αστικών και ατομικών τους δικαιωμάτων, καθώς και δικαστικές διοικητικές εγγυήσεις για την παραμονή τους στη χώρα εγκατάστασης.
- ❖ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου , βασικό κείμενο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο επίπεδο της Ευρώπης.⁵⁹

Το 1989, έτος κατάρρευσης των κρατών του «υπαρκτού σοσιαλισμού», ο σχεδιασμός της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφοροποιήθηκε και ως προτεραιότητα τέθηκε η εναρμόνιση της νομοθεσίας για την αντιμετώπιση του αναμενόμενου μεταναστευτικού ρεύματος.

⁵⁹ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, σελ.27

4.11 Οι σημαντικότερες συνθήκες στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου

Για να εξετάσουμε την εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου παρουσιάζουμε τις σημαντικότερες συνθήκες από το Maastricht έως σήμερα:

❖ Συνθήκη του Maastricht, 7/2/1992 (ίσχυε από το 1/11/1993)

Η έννοια του Ευρωπαϊκού πολίτη εμφανίζεται θεσμικά στο άρθρο 17 του κειμένου αυτού. {«Είναι πολίτης της Ένωσης όποιο άτομο έχει την υπηκοότητα ενός μέλους-κράτους»}. Επίσης, δίνεται έμφαση στο δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης και εγκατάστασης σε έδαφος οποιουδήποτε κράτους-μέλους, καθώς και στο δικαίωμα ψήφου και εκλογιμότητας στις δημοτικές και ευρωπαϊκές εκλογές στη χώρα διαμονής του μετανάστη. Στο πλαίσιο των λεγόμενων Τριών Πυλώνων υιοθετείται ο κανόνας της ομόφωνης ψήφου σε ότι αφορά τους μετανάστες τρίτων χωρών.

❖ Συνθήκη του Schengen (τελικό κείμενο 19/6/1990, σε ισχύ από 26/3/1995)

Πρόκειται για μια συμφωνία που αφορά τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά εσωτερικά σύνορα μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Το 1985 την υπέγραψαν η Γαλλία, Γερμανία, το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο και η Ολλανδία. Το 1990 υπεγράφη το τελικό κείμενο από τα παραπάνω μέλη και στη συνέχεια από την Ιταλία, Ισπανία, Αυστρία και την Ελλάδα.

Από τις 26 Μαρτίου του 1995 και μετά, που εφαρμόζεται η συνθήκη, η είσοδος των αλλοδαπών ελέγχεται από τα εξωτερικά σύνορα, τα επίγεια, τα θαλάσσια, τα λιμενικά και τα αερολιμενικά και ενισχύεται. Ωστόσο τα εσωτερικά σύνορα δεν καταργούνται, ούτε ο έλεγχος των αλλοδαπών στον οποίο μπορεί να προβεί κάθε κράτος μέσα στο εθνικό του έδαφος.

Επιπλέον, στη συνθήκη περιλαμβάνεται ένα άρθρο το οποίο αφορά θέματα ασφαλείας. Σύμφωνα με αυτό, ένα από τα συμβαλλόμενα κράτη μπορεί να αποφασίσει να θέσει σε ισχύ ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, όταν η δημόσια τάξη ή η ασφάλεια το επιβάλλουν.

Τέλος, η Συνθήκη του Schengen καθιέρωσε τη δικαστική και αστυνομική συνεργασία των κρατών-μελών σχετικά με τον έλεγχο της μεταναστευτικής ροής και γι αυτό το λόγο ιδρύθηκε το Σύστημα Πληροφορίας Schengen. Η συνθήκη αυτή αποτελεί την πρώτη περίπτωση συνεργασίας, μεταξύ κρατών με σκοπό τον έλεγχο της μετανάστευσης και την επιβολή κυρώσεων για την παράνομη είσοδο μεταναστών.

❖ Συνθήκη του Amsterdam (2/10/1997 και σε ισχύ 1/5/1999)

Κύριος στόχος της συνθήκης αυτής είναι να γίνεται επιτρεπτή «η ελεύθερη μετακίνηση και η ζωή με ασφάλεια» μέσα στον Ευρωπαϊκό κόσμο. Η συνθήκη αυτή υπάγεται τη μεταναστευτική πολιτική στην αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεκριμένα θεσπίζει μέτρα για την μετανάστευση στους εξής τομείς:

✚ Προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής και προδιαγραφές διαδικασιών σύμφωνα με τις οποίες τα κράτη-μέλη χορηγούν θεωρήσεις και άδειες μακράς διαρκείας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αποσκοπούν στην επανένωση οικογενειών

✚ Παράνομη μετανάστευση και διανομή, συμπεριλαμβανομένου του επαναπατρισμού ατόμων, που διαμένουν παρανόμως.

✚ Θέσπιση μέτρων που καθορίζουν τα δικαιώματα και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα σε κράτος- μέλος μπορούν να διαμένουν και σε άλλα κράτη-μέλη.

✚ Σταδιακή προώθηση της εναρμόνισης των πολιτικών που αφορούν τη μετανάστευση, τη χορήγηση βίζας και ασύλου μεταξύ των χωρών που την υπέγραψαν. Η συνθήκη αυτή αποτελεί σημαντική πρόοδο σε σχέση με αυτή του Schengen, ιδίως σε ό, τι αφορά την κοινοτική πολιτική στο θέμα της διαδικασίας χορήγησης βίζας.

❖ Συμβούλιο του Tampere, 15-16 Οκτωβρίου 1999

Στο Συμβούλιο αυτό, θεμελιώνονται οι προτάσεις για κοινό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τους υπηκόους τρίτων χωρών που είχε ορίσει η Συνθήκη του Amsterdam. Οι στόχοι που τέθηκαν αφορούσαν:

✚ Τη δημιουργία μιας ανοιχτής και ασφαλούς Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου το σύνολο των πολιτών ασκεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας υπό συνθήκες ασφάλειας και δικαιοσύνης.

✚ Την ανάπτυξη κοινών πολιτικών σχετικά με τη χορήγηση ασύλου και τη μετανάστευση, λαμβάνοντας συγχρόνως υπόψη την ανάγκη συνεχούς ελέγχου των εξωτερικών συνόρων.

✚ Την προσέγγιση του νομικού καθεστώτος υπηκόων τρίτων χωρών προς αυτό των υπηκόων των κρατών-μελών.

- ✚ Τη σφαιρική προσέγγιση της μετανάστευσης, εντός του πλαισίου της οποίας ρυθμίζονται ζητήματα πολιτικής, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανάπτυξης στις χώρες και περιοχές καταγωγής και διέλευσης.
- ✚ Τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στην επικράτεια της Κοινότητας.
- ✚ Την ισορροπημένη λήψη μέτρων κατά του εγκλήματος με ταυτόχρονη προστασία της ελευθερίας και των νομίμων δικαιωμάτων των ατόμων και των οικονομικών παραγόντων.
- ✚ Την αποτελεσματικότερη πρόσβαση στη δικαιοσύνη.⁶⁰

⁶⁰ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, σελ.35

4.12 Η ελληνική νομοθεσία

Οι βασικοί νόμοι για τη μετανάστευση που ίσχυσαν στην Ελλάδα αποτελούν και ενδεικτικούς σταθμούς του μεταναστευτικού φαινομένου στη χώρα. Το νομοθετικό πλαίσιο για την είσοδο, παραμονή, απέλαση και εργασία αλλοδαπών σε ελληνικό έδαφος διέπεται από την αρχή πως κάθε κράτος έχει την αρμοδιότητα να ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα, με την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Όσο η Ελλάδα αποτελούσε χώρα αποστολής μεταναστών τα σχετικά με το νομικό πλαίσιο της εισόδου, παραμονής, εγκατάστασης, εργασίας και απέλασης των αλλοδαπών στην Ελλάδα ρυθμιζόταν από το Ν. 4310/1929, όπως τροποποιήθηκε, σε συνδυασμό με ορισμένες διμερείς συμβάσεις «περί μεταναστεύσεως» Ελλήνων στο εξωτερικό και σε νομοθετικά μέτρα για τη διευκόλυνση της παλιννόστησης.⁶¹

Λόγω της κατάργησης των κρατών του υπαρκτού σοσιαλισμού, στις αρχές της δεκαετίας του '90, των ευρύτερων γεωπολιτικών ανακατατάξεων στην Ευρώπη, αλλά και των κατευθύνσεων της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αντικανονικής μετανάστευσης, η Ελλάδα υιοθέτησε μέτρα σχετικά με την είσοδο, παραμονή και εργασία των μεταναστών

Τα συντάγματα των ετών 1975, 1985 και 2001 κατοχυρώνουν σημαντικά δικαιώματα, όσον αφορά στους μετανάστες. Το σύνταγμα του 2001 περιλαμβάνει μια σειρά δικαιωμάτων που ισχύουν εξ ίσου για τους Έλληνες πολίτες και τους αλλοδαπούς, όπως: η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ.1), η προσωπική ελευθερία (άρθρο 5 παρ. 2 και 3), η ελευθερία έκφρασης (άρθρο 14), το δικαίωμα στο οικογενειακό άσυλο (άρθρο 9), το δικαίωμα στην παροχή δικαστικής προστασίας (άρθρα 7,8 και 20), την προστασία της οικογένειας (άρθρο 21) και της εργασίας (άρθρο 22) κ. ά.⁶²

⁶¹ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), *Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου*, σελ.40-41

⁶² Έμκε-Πουλοπούλου Η., (2007), *Μεταναστευτική Πολιτική*, σελ. 713

Ωστόσο, το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιριζέσθαι κατοχυρώνεται μόνο στους Έλληνες πολίτες. Επιπλέον, το άρθρο 16 προβλέπει ότι μόνο οι Έλληνες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες εκτός από εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους (άρθρο 4 παρ.4).

Με το Ν. 1975/1991, ο οποίος ίσχυσε από 04-06-1992 και τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον Ν. 2452/1996 και τον Ν. 2713/1999, που κινούνταν σαφώς σε μία αποτρεπτική, αμυντική και κατασταλτική λογική. Εκεί φάνηκε και η αδυναμία της Πολιτείας να καταστρώσει ανάλογα μία μακροπρόθεσμη πολιτική.⁶³

Ο νόμος 1975/1991 προέβλεπε τη λειτουργία μεγάλου αριθμού εκτελεστικών και δικαιοδοτικών οργάνων με συγκεκριμένες αρμοδιότητες μεταναστευτικής πολιτικής, τα κυριότερα από τα οποία ήταν τα ακόλουθα:

- ❖ Υπουργείο Εξωτερικών και Ελληνικές Προξενικές Αρχές στην Αλλοδαπή
- ❖ Υπουργείο Δημοσίας Τάξης και κατά τόπους Αστυνομικές Αρχές και Τμήματα Αλλοδαπών
- ❖ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και ΟΑΕΔ
- ❖ Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας και οι Λιμενικές Αρχές
- ❖ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
- ❖ Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας
- ❖ Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
- ❖ Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας
- ❖ Επιθεωρήσεις Εργασίας (Νομαρχίες)

Λειτουργήσε επίσης πλήθος Διυπουργικών Επιτροπών, όπως η Επιτροπή Απελάσεων (αρ. 27, παρ. Ν. 1975/1991), η επιτροπή για τη χορήγηση άδειας παραμονής για εξαιρετικούς λόγους (αρ. 12, παρ. 2 Ν. 1975/1991), που προστέθηκε με το Ν. 2713/1999 κ.ά. Ο κύριος λόγος για τον οποίο το νομοθετικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε από τον νόμο αυτόν επικρίθηκε ήταν επειδή διεπόταν από μία προσέγγιση αστυνομικού τύπου, καθώς ένας επιπλέον λόγος ήταν ότι σειρά διατάξεών του (άρ.33, παρ 7, αρ. 31 Ν. 1975/1991) συνέβαλε με τις απαγορεύσεις που περιείχε, στην ποινικοποίηση της μετανάστευσης.⁶⁴

⁶³Σπυράκου Δ., (1994), «Ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης στο Ν. 1975/1991. Ένα παράδειγμα αλόγιστης εγκληματοπολιτικής», Κουράκης Ν. (επ.), Αντεγκληματική πολιτική, σελ.363

⁶⁴Παπαζιώπη-Πασιά Ζ., (2003), Δίκαιο Ιθαγένειας, σελ. 74

Σύμφωνα με την Κασιμάτη (1998), ο **N.1975/91** υιοθετούσε τη μερική αντιμετώπιση του προβλήματος, στη βάση αστυνομικών πρακτικών, με στόχο τη μείωση της αριθμητικής δυσαναλογίας μεταξύ νόμιμων και αντικανονικών μεταναστών. Τροφοδότησε τον κοινωνικό αποκλεισμό μάλλον του συνόλου των μεταναστών και δημιούργησε κλίμα ανασφάλειας. Βάσει των προεδρικών διαταγμάτων 358/1997 και 359/1997, τα οποία είχαν μεταβατικό χαρακτήρα, αποφασίσθηκε η καταγραφή και στη συνέχεια η νομιμοποίηση των αντικανονικών μεταναστών με αποτέλεσμα την εξασφάλιση άδειας παραμονής σε 200.000 περίπου μετανάστες από τις 600.000 που υπολογιζόταν ότι ζούσαν τότε στην Ελλάδα υπό καθεστώς παρανομίας. Τα προεδρικά διατάγματα έδιναν τη δυνατότητα στον αλλοδαπό που ήδη βρισκόταν στην Ελλάδα να νομιμοποιηθεί και να λάβει αρχικά τη λευκή κάρτα και στη συνέχεια, με την προσκόμιση ενσήμων εργασίας την πράσινη κάρτα.⁶⁵

Αυτή η πολιτική ακολουθήθηκε από την εφαρμογή του μέτρου των «μαζικών ελέγχων νομιμότητας», στοχεύοντας στη συγκράτηση του μεταναστευτικού ρεύματος και την αμεσότερη επαναπροώθηση των αντικανονικών μεταναστών. Με αυτόν τον τρόπο η καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης και η προσπάθεια κατοχύρωσης της δημόσιας ασφάλειας ταυτίστηκαν με την άσκηση κατασταλτικών πολιτικών και μηχανισμών κατασκευής στερεοτύπων μηδενικής ανοχής.

Η ανεπάρκεια του **N. 1975/ 1991** έθεσε επί τάπητος το ζήτημα της δημιουργίας μιας μακροπρόθεσμης και ρεαλιστικής μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία θα επέτρεπε την ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Για το λόγο αυτό, θεσπίστηκε ο **N. 2910/2001**, ο οποίος τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το **N. 3013/2002** (αρ.19-25), το **N. 3068/2002** (αρ. 15) και με το **N. 3074/2002** (αρ.11), το **N. 3103/2003** (αρ.23), το **N. 3146/2003** (αρ. 8), το **N. 3 169/2003** (άρ.10) και το **N. 3242/2004** (αρ.25), το **N. 3202/2003** (αρ.31-33) και **3274/2004** (αρ.34) χωρίς να καταργεί τα προεδρικά διατάγματα. Ωστόσο, αν το νομοθετικό εγχείρημα του 1991 είχε όλες τις ατέλειες της αιφνίδιας μεταλλαγής της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών και μίας ηθελημένης ή αθέλητης σύγχυσης μεταξύ μεταναστευτικής και αντεγκληματικής πολιτικής, η δεκαετής εμπειρία αλλά και οι εξελίξεις στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύσκολα μπορούν να εξηγήσουν την απουσία οργανωμένης μεταναστευτικής πολιτικής, έως σήμερα.

⁶⁵ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), *Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου*, σελ.43

Οι βασικότερες καινοτομίες που καθιέρωσε ο προαναφερθέντας νόμος συνοψίζονται ως εξής:

- ❖ Ο συντονισμός και σχεδιασμός της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας είναι πλέον αρμοδιότητα του ΥΠΕΣΔΔΑ μέσω της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, που ιδρύθηκε στο Υπουργείο.
- ❖ Οι αλλοδαποί που επιθυμούν να εργασθούν στην Ελλάδα δεν έρχονται αυτόβουλα, αλλά σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που δίνονται από Γραφεία Ευρέσεως Εργασίας στις χώρες προέλευσής τους, τα οποία λειτουργούν στις Ελληνικές Προξενικές Αρχές.
- ❖ Για τη χορήγηση άδειας παραμονής αλλοδαπού, αρμόδιος ορίστηκε ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας.
- ❖ Σε κάθε Περιφέρεια συγκροτήθηκαν Επιτροπές Μετανάστευσης, με έργο να καλούν τους αλλοδαπούς σε προσωπική συνέντευξη και να γνωμοδοτούν για τη χορήγηση άδειας παραμονής.
- ❖ Προβλέφθηκε η νομιμοποίηση αλλοδαπών που παρέμεναν παράνομα στην ελληνική επικράτεια.
- ❖ Μειώθηκε το χρονικό όριο της νόμιμης παραμονής στη χώρα για την απόκτηση άδειας αόριστης παραμονής.
- ❖ Ρυθμίστηκαν ζητήματα απέλασης και ιδίως η δυνατότητα δημιουργίας ειδικών χώρων προσωρινής κράτησης αλλοδαπών.
- ❖ Συμπεριλήφθηκαν διατάξεις σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα των αλλοδαπών και λήφθηκε μέριμνα για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.
- ❖ Οι όροι οικογενειακής επανένωσης τροποποιήθηκαν.
- ❖ Περιλήφθηκαν διατάξεις κατά τις οποίες πράξεις ρατσισμού και ξενοφοβίας διώκονται αυτεπάγγελα.
- ❖ Η διαδικασία απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση τροποποιήθηκε.
- ❖ Οριοθετήθηκε η έννοια του μετανάστη από αυτή του πρόσφυγα.
- ❖ Κατοχυρώθηκαν ίσα ασφαλιστικά δικαιώματα μεταξύ μεταναστών και αλλοδαπών.
- ❖ Κατοχυρώθηκε η πρόσβαση των ανηλίκων αλλοδαπών στην ελληνική εκπαίδευση.
- ❖ Προβλέφθηκε δυνατότητα προσφυγής του αλλοδαπού κατά της απόφασης απέλασης.

- ❖ Περιλήφθηκε ρύθμιση για τα κωλύματα ή τις απαγορεύσεις απελάσεων.
- ❖ Αποφασιστικές αρμοδιότητες σχεδιασμού και εκτέλεσης της μεταναστευτικής πολιτικής ανατέθηκαν σε άλλα Υπουργεία και δη στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.⁶⁶

Παρά το γεγονός ότι ο νόμος 2910/2001, επιχείρησε να διαμορφώσει μια νέα πολιτική όσον αφορά στην ένταξη των μεταναστών επικρίθηκε από πολλούς που θεώρησαν πως αποτελεί ως ένα βαθμό επανάληψη των διατάξεων της προηγούμενης νομοθεσίας.

Στη συνέχεια, παρατίθενται οι συμπληρώσεις και τροποποιήσεις οι οποίες σύμφωνα με το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου⁶⁷, προχώρησαν οι νομοθέτες για τον προαναφερθέντα λόγο.

^{65,66} Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, σελ.44-48

Ο Ν. 3013/2002 εισήγαγε τις παρακάτω αλλαγές:

- ❖ Παράταση της ισχύος των αδειών παραμονής έως το τέλος του 2002.
- ❖ Με απόφαση της η αρμόδια αρχή ορίζει σε ποιες περιπτώσεις θα καλούνται σε συνέντευξη ενώπιον της Επιτροπής Μετανάστευσης υπήκοοι τρίτων χωρών που υποβάλλουν αίτηση για χορήγηση άδειας παραμονής.
- ❖ Οι Επιτροπές Μετανάστευσης αυξήθηκαν από μία σε τρεις.
- ❖ Ορίστηκε ανώτατο όριο τριών ημερών προσωρινής κράτησης μέχρι την έκδοση διοικητικής απόφασης απέλασης.
- ❖ Κατόπιν εξαετούς παραμονής και εργασίας, όλες οι άδειες εργασίας ανανεώνονται σε διετή βάση. Μετά τη δεκαετή παραμονή και εργασία είναι δυνατόν να χορηγείται άδεια εργασίας αορίστου διάρκειας.
- ❖ Οι υπήκοοι τρίτων χωρών, σύζυγοι ημεδαπού ή κοινοτικού υπηκόου αποκτούν άδεια παραμονής πενταετούς διάρκειας, η οποία καλύπτει και τα άγαμα τέκνα αυτών κάτω των 18 ετών. Το ίδιο ισχύει και για τις χήρες αυτών, καθώς και για τις συζύγους, τέκνα και χήρες Ελλήνων ομογενών.
- ❖ Οι ομογενείς οι οποίοι κάνουν αίτηση για την ελληνική ιθαγένεια εξαιρούνται από την καταβολή του προβλεπόμενου παραβόλου.
- ❖ Δημιουργήθηκε το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής.
- ❖ Δόθηκαν διευκολύνσεις προκειμένου να απλοποιηθεί η διαδικασία νομιμοποίησης σύμφωνα με τον προηγούμενο νόμο (απλή υπεύθυνη δήλωση περί μη τέλεσης ποινικού αδικήματος για την αίτηση χορήγησης άδειας εργασίας, υπεύθυνη δήλωση απασχόλησης σε γεωργικές δραστηριότητες, αντί για σύμβαση εργασίας, αυτοδίκαιη διαγραφή από τον κατάλογο ανεπιθύμητων).

Με τον νόμο 3074/2002 είχαμε τις εξής τροποποιήσεις:

- ❖ Εξασφαλίστηκε η εξομοίωση από πλευράς ρυθμιστικού πεδίου των γονέων τόσο των ομογενών όσο και των αλλοδαπών που έχουν αποκτήσει με πολιτογράφηση την ελληνική ιθαγένεια.
- ❖ Τα τέκνα ηλικίας μέχρι 21 ετών και οι γονείς του / της συζύγου κοινοτικού υπηκόου, ορίστηκαν ως μέλη της οικογένειας αλλοδαπού.
- ❖ Διευθετήθηκε το θέμα των δικαιούχων αυτοτελούς άδειας παραμονής, δηλαδή καλύπτονται αλλοδαποί ηλικίας 18 έως 21 ετών, οι οποίοι σύμφωνα με το προγενέστερο νομικό πλαίσιο δεν δικαιούνταν αυτοτελούς άδειας παραμονής.

❖ Δόθηκε η δυνατότητα σε αλλοδαπούς που λαμβάνουν άδεια παραμονής για λόγους σπουδών να ανανεώσουν την άδεια παραμονής μετά το τέλος των σπουδών τους για έναν από τους λόγους που προβλέπει ο νόμος.

N. 3103/2003

Με τον νόμο αυτόν παρατάθηκε η ισχύς των αδειών παραμονής έως την 30.06.2003.

N. 3146/2003

Ο νόμος αυτός προέβλεψε τα ακόλουθα:

- ❖ Όποιος υπήκοος τρίτης χώρας διαθέτει επαρκείς πόρους διαβίωσης μπορεί να αποκτήσει άδεια παραμονής με αρχική διάρκεια ένα έτος, μόνο εφόσον διαθέτει θεώρηση εισόδου για τον σκοπό αυτόν.
- ❖ Οι αιτήσεις για χορήγηση άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους δεν γίνονται δεκτές, εάν ο αιτών έχει τουριστική θεώρηση εισόδου ή έχει εισέλθει στη χώρα παράνομα.
- ❖ Καταργήθηκε το πιστοποιητικό υγείας για την ανανέωση άδειας παραμονής.
- ❖ Καθιερώθηκε αυτοτελής πρόβλεψη για χορήγηση άδειας παραμονής σε μέλη ξένων αρχαιολογικών σχολών.

N.3169/2003

Ο μεταβατικός χαρακτήρας του άρθρου 10 αυτού του νόμου προβλέπει ευνοϊκότερες προϋποθέσεις σε σχέση με την κοινωνική ασφάλιση (150 ημέρες ασφάλισης, δυνατότητα εξαγοράς ενσήμων σε περίπτωση που αυτά υπολείπονται των απαιτούμενων) για την ανανέωση των αδειών παραμονής που έχουν παραταθεί έως την 30.06.2003, αλλά δεν έχουν εκπληρώσει τις ασφαλιστικές τους υποχρεώσεις κατά νόμο (άρ.19, παρ.8 Ν. 2910/2001).

N. 3242/2004

Οι άδειες παραμονής, των οποίων η ισχύς είχε παραταθεί μέχρι την 30.06.2003 σύμφωνα με το αρ. 23 του Ν. 3103/2003, καθώς και άδειες παραμονής που έληγαν μετά την ανωτέρω ημερομηνία ή επρόκειτο να λήξουν έως τη δημοσίευση του συγκεκριμένου νόμου παρατάθηκαν αυτοδίκαια έως την 30.06.2004 χωρίς την ανάγκη έκδοσης σχετικής διαπιστωτικής πράξης. Αλλοδαποί, οι οποίοι υπάγονταν στην ανωτέρω ρύθμιση μπορούσαν να υποβάλλουν αίτηση για χορήγηση άδειας

εργασίας και παραμονής από τη δημοσίευση (24.05.2004) του νόμου και έως την 30.06.2004.

N.3201/2003

Ρυθμίζονται ζητήματα χορήγησης ειδικής θεώρησης εισόδου σε αρχηγούς Οργανωμένων Ομάδων Τουρισμού, καθώς και χορήγησης βεβαίωσης του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας για τη νόμιμη διαμονή αλλοδαπών ή και τέκνων αλλοδαπών που γεννήθηκαν ή κατοικούν επί μακρόν στην Ελλάδα και σε όσους το αίτημά τους για χορήγηση ασύλου απορρίφθηκε. Ρυθμίζονται επίσης θέματα ανανέωσης άδειας παραμονής σε σχέση με το εργασιακό καθεστώς αλλοδαπών, χορήγησης άδειας παραμονής αορίστου χρόνου, καθώς και συγκρότησης Επιτροπής στην έδρα κάθε Περιφέρειας για την κατάρτιση έκθεσης αναφορικά με τις κενές θέσεις εργασίας ανά ειδικότητα και νομό και τη χορήγηση άδειας εργασίας από τον οικείο Νομάρχη.

N.3274/2004

Ο νόμος αυτός περιλαμβάνει τροποποιήσεις στο νομοθετικό πλαίσιο για την χορήγηση άδειας παραμονής για λόγους σπουδών, ρυθμίζει θέματα ανανέωσης άδειας παραμονής σε συνάρτηση με το εργασιακό καθεστώς αλλοδαπών, καθώς και θέματα οικογενειακής συνένωσης. Συμπληρώνει τις διατάξεις αναφορικά με τους αλλοδαπούς που βρίσκονται παράνομα στη χώρα και καταγγέλλουν πράξεις προαγωγής στην πορνεία. Ρυθμίζεται ακόμα, το καθεστώς σχετικά με τα παιδιά των αλλοδαπών που είτε είχαν υπαχθεί στις διατάξεις του άρθρου 66 παρ. 5 Ν. 2910/2001 είτε ήταν εγγεγραμμένα ως προστατευόμενα μέλη στις άδειες παραμονής των γονέων τους και δεν τους χορηγήθηκε αυτοτελής άδεια παραμονής παρά το γεγονός ότι οι γονείς τους κατείχαν άδειες παραμονής.⁶⁷

⁶⁷ Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προσκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου, σελ.45-48

Συνέχεια θεσμικού πλαισίου της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Ν. 4310/1929

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90, η υπάρχουσα μεταναστευτική πολιτική περιοριζόταν στη ρύθμιση της μαζικής άφιξης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής με βάση το Νόμο 4310/1929.⁶⁸ Ο πρώτος αυτός νόμος ονομάζεται «**Εγκατάσταση και κινητικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα, αστυνομικός έλεγχος διαβατηρίων, απελάσεις και μετακινήσεις - μεταθέσεις**». Ο αριθμός των αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980, ήταν τόσο μικρός που το κράτος συνειδητά, για ποικίλους κοινωνικο-πολιτικούς λόγους, αγνοεί την νομιμότητα ή μη της παραμονής τους στο ελληνικό έδαφος.

Η μαζική εισροή μεταναστών στη χώρα, μετά το 1989, δημιούργησε την ανάγκη νέου νομοθετικού πλαισίου, καθώς ο Ν.4310/1929 αδυνατούσε να ρυθμίσει τα μεταναστευτικά ζητήματα που προέκυψαν. Οι πολιτικές παλιννόστησης αποτέλεσαν για την Ελλάδα το προπύργιο για τη διαμόρφωση μεταναστευτικής πολιτικής ως χώρα υποδοχής.⁶⁹ Έτσι, διαμορφώνεται ο Νόμος 1975/1991, της κυβέρνησης Μητσοτάκη.

⁶⁸ ΙΝΕ / ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, (2003) *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*, σελ.92

⁶⁹ Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., (2003), *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*.

N. 1975/1991

Ο νόμος με τίτλο «Περί Αλλοδαπών» βασιζόταν πάνω στην αντίληψη της προσωρινής παρουσίας των μεταναστών στη χώρα. Οι πρώτες απόπειρες εφαρμογής του νόμου έγιναν με τα Προεδρικά Διατάγματα το 1997 και 1998 από το ΠΑΣΟΚ και έτσι δόθηκε για πρώτη φορά η ευκαιρία στους μετανάστες να αποκτήσουν νόμιμη παρουσία στη χώρα, δηλαδή να αποκτήσουν την πράσινη κάρτα (περιοδικό *Μετανάστευση*, Νοέμβρης 2006). Ο Νόμος 1975/91 και τα δυο Προεδρικά Διατάγματα ρύθμιζαν, επίσης, την καταγραφή των μεταναστών στη χώρα. Τα στοιχεία που θα συλλέγονταν από την καταγραφή, θα έδιναν τη δυνατότητα στο κράτος να τα αξιοποιήσει αναλόγως και να έχει πληρέστερο έλεγχο του μεταναστευτικού πληθυσμού.⁷⁰

Γενικά στοιχεία του μεταναστευτικού μοντέλου είναι η προσωρινότητα του αλλοδαπού στη χώρα και η αντιμετώπισή του ως εργάτη και όχι ως πολίτη. Βασικός στόχος των πρώτων νομοθετημάτων, ήταν η μείωση της δυσαναλογίας μεταξύ νόμιμων και αντικανονικών μεταναστών.⁷¹ Στο πλαίσιο αυτό επιδιώχθηκε η πάταξη της «λαθρομετανάστευσης», των ατόμων δηλαδή που θεωρούνταν παράνομοι στη χώρα επειδή δεν διέθεταν τα απαραίτητα έγγραφα παραμονής και ο περιορισμός της εισόδου στα σύνορα της ελληνικής επικράτειας. Έτσι, πρωτεύοντα ρόλο στον έλεγχο των μεταναστών αποκτά ο στρατός και η αστυνομία.

Βασικό σημείο του Προεδρικού Διατάγματος του 1998, αποτέλεσε η θεσμοθέτηση του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας, από το Υπουργείο Παιδείας. Στο Π.Δ. καθορίζεται ο τύπος του, οι προϋποθέσεις απόκτησής του, η διαδικασία και το περιεχόμενο των εξετάσεων, οι προϋποθέσεις συμμετοχής των υποψηφίων, η βαθμολογική κλίμακα καθώς η διαδικασία ορισμού εξεταστικών κέντρων. Στη συνέχεια, στις τρεις Υπουργικές Αποφάσεις που ακολούθησαν (B7/256/19.05.1998, B7/255/19.05.1998 και B7/144/06.04.1999) προσδιορίστηκαν με λεπτομέρειες οι δεξιότητες στις οποίες εξετάζονται οι υποψήφιοι σε κάθε επίπεδο και ορίστηκε το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας ως επίσημος φορέας χορήγησης πιστοποιητικών ελληνομάθειας και ως ο αποκλειστικός φορέας για τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με τη διενέργεια των εξετάσεων με τη συνδρομή υποφορέων-εξεταστικών κέντρων.

⁷⁰ Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., (2003), *Μετανάστες και μετανάστευση*, σελ.32

⁷¹ ΕΚΚΕ, (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, σελ.28

Ο χαρακτήρας των νομοθετημάτων, λοιπόν, χαρακτηρίζεται ως κατασταλτικός και η πολιτική που τα διέπει ως αποτρεπτική και αμυντική.⁷² Επίσης, χαρακτηρίζεται από την εμπλοκή ενός μεγάλου αριθμού υπηρεσιών, η οποία καθιστά τον έλεγχο και το χειρισμό της εισόδου και παραμονής των αλλοδαπών μια δαιδαλώδη διαδικασία. Αυτό είχε ως συνέπεια την εμπλοκή των μεταναστών σε μια χρονοβόρα και περίπλοκη διαδικασία για την απόκτηση της προσωρινής άδειας καθώς και της άδειας παραμονής.

Η πρώτη αυτή προσέγγιση της μεταναστευτικής πολιτικής θυμίζει έντονα τη γερμανική αρχή και φιλοσοφία της μεταναστευτικής πολιτικής σε δύο βασικά σημεία:

- ❖ Την άτυπη και παράνομη εργασία στην ελληνική περίπτωση σε αντιπαράθεση με τις συμβάσεις εργασίας του γερμανικού κράτους (εκμετάλλευση και στις δυο περιπτώσεις των υπάρχοντων δομών αντίστοιχα)
- ❖ Την ανάκτηση ενός μέρους των χαμένων πληθυσμών: των Ποντίων, Βορειοηπειρωτών και Ρώσων ελληνικής καταγωγής/των Ανατολικογερμανών, Ούγγρων, Τσέχων και Πολωνών γερμανικής καταγωγής⁷³

Η νομοθετική αυτή απόπειρα κρίνεται αναποτελεσματική, εφόσον η έλλειψη προετοιμασίας της Δημόσιας Διοίκησης και η απουσία συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και η ασάφεια αναφορικά με την απόκτηση πράσινης κάρτας², οδήγησαν τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών σε αποκλεισμό από τη σχετική διαδικασία. Επομένως, η καταπολέμηση της «λαθρομετανάστευσης» και η διενέργεια μαζικών ελέγχων νομιμότητας για τη συγκράτηση του μεταναστευτικού ρεύματος, δεν επιτεύχθηκε. Χαρακτηριστικό είναι, άλλωστε, το γεγονός ότι το 60% των μεταναστών τελικά δεν κατάφερε να λάβει την προσωρινή άδεια παραμονής, με αποτέλεσμα να παραμείνουν σε καθεστώς παρανομίας. Στη συνέχεια, πραγματοποιείται η δεύτερη φάση της νομιμοποίησης με το Νόμο 2910/2001 της κυβέρνησης Σημίτη.

⁷² Ναξάκης Χ., Χλέτσος Μ., (2003), *Μετανάστες και μετανάστευση*.

⁷³ ΙΝΕ / ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, (2003) *Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*, σελ.26

N. 2910/2001

Ο συγκεκριμένος νόμος έχει τίτλο «**Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις**». Η βασική τομή που επιχειρήθηκε με το νόμο αυτό ήταν η ορθολογικοποίηση του συστήματος αδειών παραμονής και εργασίας των μεταναστών και η μεταφορά αρμοδιοτήτων από τις αστυνομικές αρχές στις περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών και στην τοπική αυτοδιοίκηση.⁷⁴ Για πρώτη φορά, γίνονται δευτερεύοντα βήματα ένταξης των μεταναστών που ήδη υπάρχουν στη χώρα, σε σχέση με ζητήματα που αφορούσαν την υγεία, την παιδεία, την εργασία και την οικογενειακή κατάσταση των υπηκόων τρίτων χωρών.⁷⁵ Βέβαια, ο έλεγχος της μεταναστευτικής ροής έγινε αυστηρότερος.

Ορισμένες από τις βασικές διατάξεις που ρυθμίζει ο νόμος είναι η εκπαίδευση των ανηλίκων παιδιών των μεταναστών, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος των γονέων και η διασφάλιση ίσων ασφαλιστικών δικαιωμάτων με τους Έλληνες υπηκόους, για τους νόμιμους μετανάστες. Παράλληλα, δίνεται η δυνατότητα στους πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν επί δεκαετίας στη χώρα να υποβάλλουν αίτηση απόκτησης της ελληνικής υπηκοότητας, με βασική προϋπόθεση την επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας, της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού.⁷⁶

Ο Νόμος τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με μια σειρά άλλων νόμων, όπως οι 3103/2002 (άρθρα 19-25), 3068/2002 (άρθρο 15), 3074/2002 (άρθρο 11), 3103/2003 (άρθρο 23), 3146/2003 (άρθρο 8), 3169/2003 (άρθρο 10), 3242/2004 (άρθρο 25) και 3274/ (άρθρο 34). Ωστόσο, ενώ επέφερε έναν αριθμό βελτιώσεων, κατακρίθηκε ότι επαναλαμβάνει την προηγούμενη νομοθεσία.⁷⁷ Επίσης, ο Ν.2910/2001 κρίθηκε αναποτελεσματικός, καθώς οι χρονοβόρες διαδικασίες και η γραφειοκρατία είχαν ως αποτέλεσμα την έκδοση αδειών που παραλαμβάνονταν αφού είχαν λήξει. Έτσι, η Ελλάδα υπήρξε η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που εξέδιδε ληγμένες άδειες.

⁷⁵ΚΕΜΟ, (Μαρβάκης Α., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ.), (2001), *Μετανάστες στην Ελλάδα, Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Νίκος Πουλαντζάς*.

⁷⁷Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., (2007), *Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής*, σελ. 13

⁷⁶Βαρβιτσιώτης Ι.Μ., Καμπούρογλου Γ., (2006) *Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης*, σελ.90

⁷⁷ΕΚΚΕ, (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, σελ.30

Οι δυο αυτές απόπειρες νομιμοποίησης, του Ν.1975/1991 και του Ν.2910/2001, θεωρήθηκαν αναποτελεσματικές, καθώς δεν θέσπισαν μια πάγια διαδικασία σύμφωνα με την οποία κάποιος μετανάστης με την πλήρωση ορισμένων προϋποθέσεων, θα μπορούσε να νομιμοποιήσει την παραμονή του στη χώρα. Αντιθέτως, έθεταν την καταληκτική προθεσμία κατάθεσης των δικαιολογητικών (με περιορισμένο χρονικό περιθώριο από την έναρξη ισχύος των νόμων) για τους ήδη τότε ευρισκόμενους παράνομους μετανάστες στην Ελλάδα.⁷⁸ Επακολούθησε ο Νόμος 3386/2005 της κυβέρνησης Καραμανλή.

N. 3386/2005

Ο συγκεκριμένος νόμος συμπεριλαμβάνει το τρίτο πρόγραμμα νομιμοποίησης. Ο τίτλος του είναι «**Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια**». Τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου αυτού νομοθετικού πλαισίου συγκεντρώνονται στο τρίπτυχο νομιμότητας, ασφάλειας δικαιωμάτων και κοινωνικής ένταξης, λαμβάνοντας υπ' όψη ότι η εθνική πολιτική υπαγορεύεται από τους κοινοτικούς κανονισμούς και οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο νόμος υιοθετήθηκε με την προοπτική να διευθετήσει οριστικά το σύνολο των ζητημάτων, τα οποία αφορούν στους οικονομικούς μετανάστες και στις οικογένειές τους.

Ο νόμος αυτός ρύθμιζε ζητήματα που αφορούσαν κυρίως προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στη χώρα, θέματα απέλασης, λειτουργικά θέματα για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή των διατάξεων. Επίσης, έδινε τη δυνατότητα νόμιμης τακτοποίησης της διαμονής στην Ελλάδα όσων, για παράδειγμα, είχαν λήξει οι άδειες διαμονής τους, ή όσων εισήλθαν πέραν των διατάξεων του προηγούμενου νόμου (2910/2001) και παρέμεναν μη νόμιμα στη χώρα, εφόσον, βεβαίως πληρούσαν τις προϋποθέσεις του νέου νόμου.⁷⁹

⁷⁸ΚΕΜΟ, (Μαρβάκης Α., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ.), (2001), *Μετανάστες στην Ελλάδα, Εταιρεία Πολιτικού Προβλήματα*, σελ.235

⁷⁹ΕΚΚΕ, (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, , σελ.31

Βασικό χαρακτηριστικό του Ν.3386/2005, είναι η σύσταση του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης», το οποίο θα προωθήσει την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία. Το Πρόγραμμα αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα, την πολιτισμική ιδιαιτερότητα και την ίση μεταχείριση σε κάθε πτυχή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής των μεταναστών.⁸⁰ Οι δράσεις που αναπτύσσονται και τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο του Ολοκληρωμένου Προγράμματος καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς (Ν.3386/2005 – ΦΕΚ Α'212):

- ❖ Η πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας
- ❖ Η επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας
- ❖ Η ένταξη στην αγορά εργασίας
- ❖ Η ενεργός κοινωνική συμμετοχή

Στο Πρόγραμμα δεν προβλέπεται κανένα πολιτικό δικαίωμα στους νόμιμα διαμένοντες μετανάστες, ούτε ειδικά δικαιώματα για τους επί μακρόν διαμένοντες, ούτε μείωση του κόστους ανανέωσης της άδειας παραμονής τους.

Κατά τον Παπαθεοδώρου (2007), ο Ν.3386/2005, τυποποιεί δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους μετανάστες τα οποία παρουσιάζουν αντιφατικές κατευθύνσεις. Στο νομοθετικό πλαίσιο, συνυπάρχει η αυστηρότητα των πολλαπλών υποχρεώσεων με τη δογματική αντίληψη των περιορισμένων δικαιωμάτων και τη γραφειοκρατική λειτουργία του διοικητικού ελέγχου. Τέλος, ψηφίστηκε και ο Νόμος 3536/2007, ο τελευταίος από την ίδια κυβέρνηση.

Ο Νόμος αυτός αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή μιας ελεγκτικής και εισπρακτικής πολιτικής, η οποία δε συνοδεύεται από ρυθμίσεις για οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική ένταξη των μεταναστών.

Επιπρόσθετα, ο νόμος παρουσιάζει μια ασάφεια σχετικά με το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης, καθώς η μη χρήση άρθρου μετά από το ρήμα «εφαρμόζει» καθιστά ασαφές εάν θα υπάρξουν ένα ή πολλά Ο.Π.Δ. και συνεπώς αν το συγκεκριμένο θα είναι το πρώτο και τελευταίο, ή εάν θα ακολουθήσουν άλλα. Ίσως η αοριστία αυτή να υποκρύπτει μια σκοπιμότητα προκειμένου η κυβέρνηση να επικαλεστεί αργότερα ότι δεν αδράνησε και ότι ενήργησε σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο νόμο και κατ' επέκταση, με τις δεσμεύσεις της.

⁸⁰ ΕΚΚΕ, (2008), Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, σελ.34

Ο τίτλος του Νόμου είναι «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης». Ο νόμος αυτός, προσπάθησε να επιλύσει προβλήματα που εμφανίστηκαν με την εφαρμογή του προηγούμενου.

Με το νέο Νόμο δίνεται η δυνατότητα στους μετανάστες να καταθέσουν νέες αιτήσεις νομιμοποίησης, διευρύνοντας ταυτόχρονα τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για τη χορήγηση κάρτας διαμονής. Βασικά σημεία του τελευταίου Νόμου είναι η προσπάθεια μείωσης των γραφειοκρατικών αγκυλώσεων που αναδείχτηκαν κατά την εφαρμογή του προηγούμενου, η εισαγωγή κοινοτικών οδηγιών στο συγκεκριμένο Νόμο, η διευκόλυνση των αλλοδαπών κατά τη διαμονή τους στην Ελλάδα και η εισαγωγή μέτρων προώθησης της κοινωνικής τους ένταξης.⁸² Πέραν των τροποποιήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο Ν.3536/2007, σημαντική είναι η σύσταση της Εθνικής Επιτροπής για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α.). Έργο της Επιτροπής είναι: α) η εισήγηση προτάσεων και δράσεων που αφορούν την κοινωνική ένταξη των μεταναστών στη Διυπουργική Επιτροπή του άρθρου 3 του ν. 3386/2005 (ΦΕΚ 212 Α'), β) η διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου και του διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών για τη διαμόρφωση πολιτικών που προάγουν την ένταξη των μεταναστών σε όλους τους τομείς, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το ευρωπαϊκό κεκτημένο και γ) η κατάρτιση και παρακολούθηση επιχειρησιακών προγραμμάτων, σχετικών με την εφαρμογή της πολιτικής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, ιδίως στο πλαίσιο του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Κοινωνικής Ένταξης, εφόσον το έργο αυτό ανατέθηκε από τον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. Επίσης, έργο της Επιτροπής είναι η σύνταξη ετήσιας έκθεσης, στην οποία θα καταγράφεται οι εξελίξεις ως προς τα ζητήματα κοινωνικής ένταξης των μεταναστών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, καθώς και προτάσεις της προκειμένου να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα (Ν.3536/2007 – ΦΕΚ42/Α'/23.2.2007).

⁸² ΕΚΚΕ, (2008), Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, σελ.36

Η παραπάνω αναφορά στους νόμους, είχε σκοπό να παρουσιάσει σε ένα γενικό πλαίσιο, μια ιστορική αναδρομή, το πώς λειτουργούσαν οι νόμοι στην Ελλάδα και τι τροποποιήσεις γινόντουσαν, ανάλογα με τις ανάγκες που υπήρχαν.

Από τους σημαντικότερους νόμους που ισχύουν σήμερα στην Ελλάδα, είναι ο Ν. 4332/2015, ο οποίος σχετίζεται με τις τροποποιήσεις σχετικά με την ελληνική ιθαγένεια.

Με τις προτεινόμενες τροποποιήσεις ρυθμίζεται η εκκρεμότητα της δυνατότητας κτήσης ιθαγένειας σε τέκνα αλλοδαπών που γεννιούνται στην Ελλάδα, καθώς και σε αλλοδαπούς που έχουν αποφοιτήσει από Ελληνικά σχολεία στην Ελλάδα, μετά την έκδοση της 460/2013 απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικράτειας με την οποία κηρύχθηκαν αντισυνταγματικές οι διατάξεις του άρθρου 1 Α του κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως είχε εισαχθεί με το άρθρο 1 του ν. 3838/2010 και του άρθρου 24 του ν. 3838/2010.

Με το άρθρο 1 του σχεδίου νόμου τροποποιείται η διάταξη του άρθρου 1 Α του ΚΕΙ, που είχε εισαχθεί με το άρθρο του ν. 3838/2010 και ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις κτήσης της Ελληνικής ιθαγένειας από τέκνα αλλοδαπών που γεννιούνται στη Ελλάδα και αλλοδαπούς που έχουν αποφοιτήσει από Ελληνικά σχολεία ή σχολές ΑΕΙ ή ΤΕΙ της χώρας.

Με το άρθρο 2 του σχεδίου νόμου εισάγονται μεταβατικές διατάξεις που ρυθμίζουν περιπτώσεις αλλοδαπών που πληρούν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στις Διατάξεις του Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως τροποποιούνται με τις διατάξεις του παρόντος, καθώς και την εξέταση αιτήσεων κτήσεων Ελληνικής Ιθαγένειας που έχουν μείνει εκκρεμείς στις υπηρεσίες με βάση τις προϊσχύουσες διατάξεις του ν. 3838/2010.

Με το άρθρο 3 ρυθμίζεται η δυνατότητα αποβολής της Ελληνική Ιθαγένειας για όσους αλλοδαπούς απέκτησαν αυτήν όντας ανήλικοι, εντός της προθεσμίας από την ενηλικίωση τους.

Τέλος, με το άρθρο 4 προβλέπεται η σύσταση Επιτροπής για τη σύνταξη νέου κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

Σημαντικός επίσης, είναι ο Ν. 4251/2014, ο οποίος σχετίζεται με την Μετανάστευση και την Κοινωνική Ένταξη. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση με το προτεινόμενο σχέδιο νόμου εισάγεται για πρώτη φορά στην Ελληνική έννομη τάξη « Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» (εφεξής Κώδικας). Η υιοθέτηση του κώδικα κατέστη αναγκαία, καθώς το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, όπως είναι και σήμερα διαμορφωμένο, θεωρείται μεν πλήρες και ανταποκρινόμενο, στις

περισσότερες περιπτώσεις, στις ανάγκες των πολιτών, τρίτων χωρών, ωστόσο είναι εξαιρετικά διασπασμένο.

Ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης έχει συνταχθεί σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 76 του Συντάγματος, από την Επιτροπή που συγκροτήθηκε κατ'εξουσιοδότηση του άρθρου 24 του ν. 4151/2013 (Α 103), με την υπ αριθμό 28138/2013 (Β' 1522) απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών.

Με τον Κώδικα επιτυγχάνεται:

α) η συγκέντρωση και συστηματοποίηση των συναφών διατάξεων της μεταναστευτικής νομοθεσίας, γεγονός που συμβάλλει στην ευκολότερη κατανόηση του σχετικού νομικού πλαισίου από τον κάθε ενδιαφερόμενο, στην κατοχύρωση και ενίσχυση δικαιωμάτων, αλλά και στην διευκόλυνση των αρμόδιων υπηρεσιών.

β) στοχευμένες παρεμβάσεις που τροποποιούν το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο σε κρίσιμης σημασίας ζητήματα, όπως η προώθηση των υπηρεσιών μιας στάσης, η απλοποίηση διαδικασιών και ο περιορισμός του αριθμού των τύπων άδειας διαμονής που μειώνει το λειτουργικό κόστος των υπηρεσιών κ.α.

Οι ουσιαστικές παρεμβάσεις κινούνται σε τέσσερις άξονες.

Ο πρώτος άξονας αφορά την απλοποίηση των διαδικασιών. Στόχος των παρεμβάσεων είναι η μείωση του λειτουργικού και διοικητικού φόρτου και κόστους, η καλύτερη εξυπηρέτηση των συναλλασσόμενων και η διευκόλυνση των υπηρεσιών.

Ο δεύτερος άξονας αφορά την επανεξέταση των όρων πρόσβασης στην αγορά εργασίας και την καλλιέργεια φιλικού κλίματος για επενδύσεις από πολίτες τρίτων χωρών. Στόχος είναι ο αποτελεσματικότερος και συνολικότερος έλεγχος της αγοράς εργασίας σε συνάρτηση με τις καθημερινές συνθήκες και τις πραγματικές ανάγκες επιμέρους κλάδων αλλά και ευρύτερα της εθνικής οικονομίας, αλλά και η υποβοήθηση τους επενδυτικού ενδιαφέροντος φυσικών και νομικών προσώπων με έδρα στο εξωτερικό.

Ο τρίτος άξονας αφορά στη μεταβολή των όρων και των προϋποθέσεων πρόσβασης σε μακροχρόνιους τίτλους διαμονής, με στόχο την προώθηση της άδειας διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος έναντι των αδειών διαμονής δεκαετούς διάρκειας.

Τέλος, ο τέταρτος άξονας αφορά στη διασφάλιση της νομιμότητας της διαμονής της «δεύτερης γενιάς». Αυτό γιατί στη συντριπτική πλειοψηφία της η «δεύτερη γενιά» έχει ελάχιστη επαφή με τη χώρα προέλευσης των γονέων τους, αντιμετωπίζει την

Ελλάδα ως πατρίδα, ή έστω ως χώρα στην οποία θα ζήσει αυτή και τα παιδιά της, ενώ η κοινωνική της ένταξη έχει ήδη επιτευχθεί στην πραγματικότητα, σε σημαντικό βαθμό.

Ταυτόχρονα, στον Κώδικα Μετανάστευσης περιέχονται και μεταβατικού χαρακτήρα ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση επειγόντων ζητημάτων που έχουν ανακύψει λόγω της οικονομικοκοινωνικής κρίσης και της αύξησης των προβλημάτων που σχετίζονται με την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Κλείνοντας, με το προτεινόμενο σχέδιο νόμου και ιδίως με τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής ένταξης γίνεται ένα σημαντικό βήμα για την εδραίωση μιας ολοκληρωμένης εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής με σαφή προσανατολισμό στο πεδίο της νόμιμης μετανάστευσης. Μια μεταναστευτική πολιτική που κινείται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη νόμιμη μετανάστευση θέτοντας ταυτόχρονα τις δικές της εθνικές προτεραιότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ο ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

5.1 Ποιος είναι ο συνήγορος του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη, από την αποστολή που τάσσει σε αυτόν ο νόμος, είναι και Συνήγορος των δικαιωμάτων. Δικαιώματα όμως ο νόμος αναγνωρίζει όχι μόνο στους πολίτες της χώρας μας αλλά και στους πολίτες άλλων χωρών ή ακόμη και σε όσους δεν διαθέτουν καμία ιθαγένεια. Ορισμένα δε δικαιώματα, που είναι θεμελιώδη για την αξιοπρέπεια ενός προσώπου, το Σύνταγμα τα κατοχυρώνει επί ίσοις όροις για τον καθένα, για μόνον τον λόγο του ότι είναι άνθρωπος. Αυτά είναι κατ' εξοχήν τα λεγόμενα «δικαιώματα του ανθρώπου».

Αποτελεί ασφαλώς προτεραιότητα κάθε κράτους να προστατεύει κατ' αρχήν τους πολίτες του και να μεριμνά για αυτούς, όπου και αν βρίσκονται. Όταν όμως διακυβεύονται δικαιώματα του ανθρώπου, την προστασία του οφείλει να την παρέχει εξ ίσου και σε όσους αλλοδαπούς φιλοξενεί στην επικράτειά του. Πριν και από αυτό, όμως, οφείλει εξ ίσου το κράτος να αποφεύγει να πλήττει το ίδιο τέτοια δικαιώματα, είτε φορείς τους είναι ημεδαποί είτε αλλοδαποί.

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα γνώρισε μια πρωτόγνωρη στη σύγχρονη ιστορία της εισροή αλλοδαπών οι οποίοι, πιεσμένοι από την ανέχεια, τους πολέμους, τις διώξεις, την ανεργία και την έλλειψη ευκαιριών στη χώρα τους, αναζητούν εδώ εργασία και ένα καλύτερο μέλλον. Αρκετοί από αυτούς διαμένουν στη χώρα μας εδώ και καιρό και την βλέπουν πλέον, ιδίως τα παιδιά τους που γεννήθηκαν εδώ, ως δεύτερη πατρίδα. Έχουν έτσι την εύλογη προσδοκία, εφ' όσον οι ίδιοι ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της χώρας υποδοχής, να τυγχάνουν, από ένα σημείο και μετά, καλύτερης μεταχείρισης από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς. Στον βαθμό μάλιστα που εντείνεται και η ένταξη του αλλοδαπού στην κοινωνική ζωή, η διαφορετική αυτή μεταχείριση ευλόγως έχει ως ενδεχόμενη κατάληξη την απόκτηση.

Μαζί με τα ουσιαστικά δικαιώματα που παρέχει στους αλλοδαπούς, ο ελληνικός νόμος τους αναγνωρίζει επί πλέον και τα μέσα της αποτελεσματικής έννομης προστασίας τους. Οι αλλοδαποί, όπως και οι έλληνες πολίτες, έχουν το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας αλλά και το ευρύτερο δικαίωμα αναφοράς στις αρχές του ελληνικού κράτους για κάθε πρόβλημα το οποίο ενδεχομένως αντιμετωπίζουν με αυτές. Ειδική μορφή του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος του αναφέρεσθαι αποτελεί το δικαίωμα των αλλοδαπών, σε περίπτωση που θεωρούν ότι

παραβιάζεται κάποιο δικαίωμά τους, να προσφεύγουν με αναφορά τους στον Συνήγορο του Πολίτη.

Η διαρκής εγκατάσταση αλλοδαπών στη χώρα καθώς και τα σοβαρότατα προβλήματα που αυτοί αντιμετωπίζουν στην επαφή τους με την ελληνική Διοίκηση έδωσαν στην ανεξάρτητη αρχή μας την ευκαιρία να εδραιώσει και να αναδείξει τον ρόλο της ως του κατ' εξοχήν θεσμικού φορέα προστασίας των δικαιωμάτων των μεταναστών, των προσφύγων και των ομογενών.

Οι σχετικές δράσεις του Συνηγόρου του Πολίτη στο ευρύ αυτό πεδίο καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις του προς τη Βουλή των Ελλήνων. Τον θεσμικό αυτό ρόλο του Συνηγόρου όμως επιβεβαιώνει, ήδη από την πρώτη στιγμή της λειτουργίας του, η αθρόα προσέλευση μεταναστών, προσφύγων και ομογενών με αναφορές για σοβαρές παραβιάσεις δικαιωμάτων τους.

Ο Συνήγορος του πολίτη έχει καταγράψει σε αριθμούς, τα άτομα που έχουν απευθυνθεί σε αυτόν. Από την αρχή της λειτουργίας του θεσμού το 1998 έως και το τέλος του 2010, έχουν υποβληθεί από πρόσωπα αλλοδαπής ιθαγένειας στον Συνήγορο του Πολίτη περισσότερες από 10.000 αναφορές, δηλαδή το 7,75% του συνόλου των αναφορών που έχει χειριστεί η Αρχή. Οι αναφορές των αλλοδαπών προς την Αρχή παρουσιάζουν μάλιστα, σημαντική διαχρονική αύξηση.

Η συντριπτική πλειονότητα (88,43%) των αναφορών της περιόδου 1998 – 2010 που αφορά υποθέσεις αλλοδαπών, προέρχονται από υπηκόους χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο μεγαλύτερος αριθμός αναφορών (30,16%) προέρχεται από αλλοδαπούς αλβανικής υπηκοότητας και ακολουθούν οι αναφορές των πακιστανών πολιτών (18,51%).

Ο μεγαλύτερος όγκος (91,8%) των αναφορών που καταθέτουν οι αλλοδαποί στον Συνήγορο του Πολίτη περιέρχεται στον Κύκλο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα θέματα αλλοδαπών του Κύκλου αυτού παρουσιάζουν έντονα αυξητική τάση με αποτέλεσμα πλέον να αποτελούν περισσότερο από το ήμισυ των υποθέσεων που αυτός χειρίζεται, γεγονός που αναδεικνύει εμπράκτως την εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα της Αρχής. Έτσι, λ.χ. από τις αναφορές αλλοδαπών που κατατέθηκαν το έτος 2010 και αποτέλεσαν αντικείμενο διερεύνησης, το 86,15% επιλύθηκε με θετικό για τον ενδιαφερόμενο τρόπο κατόπιν των διαμεσολαβητικών ενεργειών της Αρχής.

Η αυξητική αυτή τάση αναφοράς αλλοδαπών πολιτών προς την Αρχή απεικονίζει αφ' ενός την ένταση των προβλημάτων εφαρμογής του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, αλλά και την εντεινόμενη εμπλοκή του Συνηγόρου στη διαδικασία αυτή. Συνέπεια αυτών είναι ότι το μεγαλύτερο μερίδιο του συνόλου των αναφορών του Κύκλου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατέχουν θέματα σχετικά με την είσοδο και διαμονή στη χώρα αλλοδαπών υπηκόων χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, η καθημερινή παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη καλύπτει το σύνολο των επί μέρους πεδίων όπου δοκιμάζονται οι σχέσεις των αλλοδαπών με την ελληνική διοίκηση, των ζητημάτων κοινωνικής προστασίας συμπεριλαμβανομένων. Ο Συνήγορος του Παιδιού έχει μάλιστα εντείνει τις παρεμβάσεις του υπέρ των αλλοδαπών ανηλίκων. Ειδικότερα, τα θεματικά πεδία της παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των αλλοδαπών διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες: Μετανάστευση, Πολιτικού Πρόσφυγες και ζητήματα Ομογένειας – Ιθαγένειας.

Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν περιορίζεται στη διερεύνηση ατομικών υποθέσεων των αλλοδαπών, αλλά δραστηριοποιείται και στη κατεύθυνση της διερεύνησης των διαρθρωτικών προβλημάτων του νομικού καθεστώτος μεταναστών, προσφύγων και ομογενών στη χώρα μας. Εισηγείται νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να καταπολεμηθούν φαινόμενα κακοδιοίκησης και να προσαρμοσθεί περισσότερο η ισχύουσα νομοθεσία με το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβατικές δεσμεύσεις της χώρας.

5.2 Ο Συνήγορος του πολίτη και οι δράσεις του

Ο Συνήγορος του πολίτη έχοντας την εμπειρία, μετά από την έρευνα χιλιάδων υποθέσεων μεταναστών, είναι σε θέση να αξιοποιεί τις θεσμικές του δυνατότητες, υποβάλλοντας νομοθετικές και οργανωτικές προτάσεις για γενικότερα ζητήματα βελτίωσης και εφαρμογής του νομοθετικού πλαισίου περί αλλοδαπών.

Σημαντικές παρεμβάσεις του Συνηγόρου του πολίτη που αφορούν την μετανάστευση:

- Ειδική Έκθεση για τις επιστροφές των αλλοδαπών σύμφωνα με την οποία διαπιστώθηκε αύξηση κατά 60% του αριθμού των διοικητικά κρατούμενων αλλοδαπών για το 2017, χωρίς όμως αντίστοιχη αύξηση στους αριθμούς των

επιστρεφόμενων στις χώρες καταγωγής τους. Ο Συνήγορος του πολίτη εκφράζει τον προβληματισμό του για τις διακηρύξεις αποτελεσματικότητας του συστήματος επιστροφών αν δεν συνοδεύονται από εγγυήσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. (2018)

- Ο Συνήγορος του πολίτη υπέβαλε αναλυτικές παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, αποσκοπώντας να συμβάλει στη νομοθετική πρωτοβουλία προς ορθή ενσωμάτωση της σχετικής Ευρωπαϊκής Οδηγίας και των εγγυήσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο. (2018)

- Το 2016 ο Συνήγορος του πολίτη απέστειλε αναλυτικό σχολιασμό των προτεινόμενων ρυθμίσεων του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών για θέματα υποδοχής προσφύγων και μεταναστών. Το σχέδιο ψηφίστηκε ως νόμος με αριθμό 4375/ 2016 «Οργάνωση και λειτουργίας Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης και λοιπές διατάξεις», χωρίς ωστόσο να περιλαμβάνονται διατάξεις για μεταναστευτικά ζητήματα.

- Ο Συνήγορος του πολίτη παρενέβη το 2018 στο θέμα των διαβατηρίων για πρόσφυγες που λαμβάνουν άδεια «επί μακρόν διαμένοντος» και αυτό γιατί η Ελληνική Αστυνομία δεν χορηγούσε (ανανέωνε) ταξιδιωτικό έγγραφο σε δικαιούχο διεθνούς προστασία, στον οποίο είχε ήδη χορηγηθεί άδεια διαμονής «επί μακρόν διαμένοντος». Το επιχείρημα της Ελληνικής αστυνομίας ήταν ότι ο αλλοδαπός για να παραλάβει τη νέα άδεια παραμονής του, επέστρεφε το δελτίο αναγνωρισμένου πρόσφυγα, επομένως δεν έφερε πλέον την ιδιότητα του δικαιούχου διεθνούς προστασίας.

Με την παρέμβαση του Συνηγόρου του πολίτη και την απόφαση του Υπουργείου εσωτερικών, που συμφώνησε με τις διατυπώσεις, προχώρησε η διαδικασία χορήγησης ταξιδιωτικών τίτλων σε όσους αλλοδαπούς δικαιούχους διεθνούς προστασία, έχει χορηγηθεί άδεια διαμονής «επί μακρό. διαμένοντος».

Από τις παραπάνω παρεμβάσεις γίνεται αντιληπτή η σπουδαιότητα του έργου που προσφέρει ο Συνήγορος του πολίτη τόσο στους μετανάστες, όσο και σε άλλες ευπαθείς ομάδες και όχι μόνο, γιατί δεν πρέπει να ξεχνιέται, πόσο σημαντική είναι η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6.1 Συμπεράσματα της παρούσας εργασίας

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτελεί μεγάλη πρόκληση για όλα τα κράτη και κυρίως για το ελληνικό, καθώς προσφέρει ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν προς όφελος της κοινωνίας και της οικονομίας, αλλά ταυτόχρονα συνεπάγεται κοινωνικά προβλήματα που καλείται το ελληνικό κράτος να λύσει για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Είναι ένα φαινόμενο, που πολλές φορές συνδέεται με το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού, σαν μία σχέση αιτίας – αιτιατού. Ο μετανάστης βιώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό (φτώχεια, κοινωνική απομόνωση κλπ) στη χώρα καταγωγής του και μεταναστεύει στην Ελλάδα προς αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής (που πιθανόν τις βρίσκει), αλλά παραμένει αποκλεισμένος από τα δημόσια αγαθά που οφείλει η πολιτεία να του παράσχει.

Σχετικά με τους περιορισμούς των δικαιωμάτων των μεταναστών, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική, ακολουθεί σε κάποιες περιπτώσεις, αστυνομική έως και εκφοβιστική πρακτική, που συμβάλλει στη δημιουργία στερεοτύπων, αναπαράγοντας στοιχεία ξενοφοβίας και δεν ταιριάζει με τις αρχές και τις αξίες μιας δημοκρατικής, ευρωπαϊκής κοινωνίας.

Η μετανάστευση δεν θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται σαν ένα παροδικό φαινόμενο. Θα πρέπει να υπάρχει μία ολοκληρωμένη πολιτική ένταξης των μεταναστών στην οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική ζωή της χώρας.

Η νέα ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική παρ' όλο που θα μπορούσε ενδεχομένως να ανοίξει κάποιες διόδους εισόδου και να εξασφαλίσει ενιαίους και σαφέστερους όρους ενσωμάτωσης των ήδη εγκατεστημένων μεταναστών, εξακολουθεί να είναι μια πολιτική η οποία έχει σκοπό τον πρώιμο έλεγχο των μετακινήσεων ατόμων από τρίτες χώρες που αναζητούν θέση απασχόλησης σε μια χώρα της

ευρωπαϊκής ένωσης. Η εμπειρία, ωστόσο, έχει αποδείξει ότι μια μεταναστευτική πολιτική που στηρίζεται σε προαποφασισμένες ανάγκες σε εργατικό δυναμικό δεν δύναται να έχει αποτέλεσμα. Οποιαδήποτε προσπάθεια υλοποίησης της από κάθε κράτος – μέλος δεν θα αποφύγει το ενδεχόμενο να αμφισβητηθούν ή να καταπατηθούν βασικά δικαιώματα των μεταναστών, μέσω της άρνησης εισόδου, της εκδίωξης των παράνομα εγκατεστημένων μεταναστών και της καταπάτησης στον τόπο διαμονής των εργασιακών, κοινωνικών ή ατομικών τους δικαιωμάτων. Γι' αυτό οι νέες νομοθετικές ρυθμίσεις μεταναστευτικής πολιτικής θα πρέπει να ακολουθούνται από μελέτες που θα κάνουν απολογισμό και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των προηγούμενων ρυθμίσεων.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, η οποία είναι μία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία γνώρισε τις μεγαλύτερες αλλαγές σχετικά με την μετανάστευση κατά την περίοδο της δεκαετίας του '90, αποδείχθηκε ότι η ζήτηση για τα φθηνά εργατικά χέρια των μεταναστών, ήταν ισχυρή παρά την επιφυλακτικότητα της κοινής γνώμης και η δυνατότητα απορρόφησης αυτού του νέου εργατικού δυναμικού τόσο από την οικονομία όσο και από την ελληνική κοινωνία ήταν μεγάλη. Από την άλλη πλευρά, η προσαρμογή της νομοθεσίας και του κρατικού μηχανισμού στις καινούργιες συνθήκες παρουσίασε προβλήματα. Αναλυτικότερα, η απουσία της ομαλούς λειτουργίας και της αυστηρότητας των νόμων, σε αντιδιαστολή με την χαλαρότητα του κρατικού μηχανισμού αναφορικά με την τήρηση αυτών των νόμων είχε ως αποτέλεσμα να μειωθεί σε μεγάλο βαθμό η αποτελεσματικότητα των περιορισμών σχετικά με την είσοδο και την απασχόληση των αλλοδαπών. Αυτό με τη σειρά του διευκόλυνε την παράνομη είσοδο και παραμονή μεγάλου αριθμού μεταναστών εις βάρος, όμως, των εργατικών κοινωνικών και ατομικών τους δικαιωμάτων καθώς και η απασχόληση των νόμιμων μεταναστών και των Ελλήνων, δυσχέραινε συνεχώς. Εκτός από τα παραπάνω, το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα, είναι ένα φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζεται από καχυποψία, προκατάληψη, πολιτικές καταστολής και διακρίσεων αφού οι μεταναστευτικές κινήσεις έχουν συνδεθεί με την έννοια του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.

Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι κατηγορίες για εγκληματικότητα είναι βάσιμες και αυτό γιατί πολύ μετανάστες υπέπεσαν σε μικροεγκλήματα όπως διαρρήξεις και μικροκλοπές και αυτό λόγω της παράνομης εισόδου τους στην Ελλάδα, χωρίς, ωστόσο, τα στατιστικά στοιχεία να έχουν αυξηθεί τόσο ώστε να δικαιολογείται η υπερβολική ανησυχία που παρατηρείται από μέρους της κοινής γνώμης.

Από τα παραπάνω και από το σύνολο της εργασίας γίνεται αντιληπτό, ότι η ισότιμη ένταξη των μεταναστών στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι της Ελλάδας δεν εξαρτάται μόνο από το θεσμικό πλαίσιο και τα μέτρα της πολιτείας, αλλά και από την ενεργητικότερη κινητοποίηση της «κοινωνίας των πολιτών».

Ολοκληρώνοντας, η «μετανάστευση», ο «κοινωνικός αποκλεισμός» κι η «κοινωνική ένταξη», ίσως, είναι έννοιες οι οποίες χρήζουν αποτελεσματικότερης ανάλυσης από τους ίδιους τους μετανάστες. Επομένως, ας αφουγκραστούμε τις ανάγκες τους κι αυτό που τους αξίζει, διότι: «...οι μετανάστες δεν είναι απλώς πράγματα διαφόρων φυλών και ηλικιών, που καταφθάνουν σαν ένα μέρος ενός στόχου για στρατολόγηση και έχοντας μοιραστεί σαν μονάδες, μέσω ενός οικονομικού συστήματος, υπόκεινται στη μία ή στην άλλη αφηρημένη ανάλυση για αφομοίωση ή υπόθεση περιττής διάκρισης. Είναι ανθρώπινα όντα μπλεγμένοι με τις αγωνίες και τις απολαύσεις της ζωής σε έναν νέο κόσμο, και το καλύτερο στοιχείο στη ζωή τους και το μέλλον τους, συνήθως βρίσκεται στις ίδιες τους τις σκέψεις και τις λέξεις». (Charles Price, 1969, *Study of assimilation*)

6.2 Βιβλιογραφία

Abercrombie, Hill & Turner, (1991) / Βλαχάδη Μαρία (2009), Μετανάστευση-Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα.

Jary D. & Jary J. (2006), Λεξικό όρων Κοινωνιολογίας.

Schnapper, (1992) / Βλαχάδη Μαρία(2009), Μετανάστευση-Κοινωνικός αποκλεισμός και Πολιτικές ένταξης στην Ελλάδα.

Αλεξιάδης Σ. (1996), Εγκληματολογία.

Αμίτσης Γ., Λαζαρίδη Γ., (2001) Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Οι πολιτικές ρυθμίσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Βαρβιτσιώτης Ι.Μ., Καμπούρογλου Γ., Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης, (2006)

Βασιλείου Θ.Α., Σταματάκης, (1992), Λεξικό του Ανθρώπου, Gutendeg.

Βλαχάδη Μαρία, (2010), Δικαιώματα και μετανάστευση-παλιννόστηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γκοτόβος Αθανάσιος Ε., (1996), Ρατσισμός–κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε), (2005), Μετανάστευση και υγεία-πρόνοια. Αποτίμηση της κατάστασης-εκπαίδευσης, προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης.

ΕΚΚΕ, (2008), Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Έμκε-Πουλοπούλου Η., (2007), Μεταναστευτική Πολιτική.

Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, (2004).

ΙΝΕ / ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ, (2003) Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2004), Στατιστικά δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής ένωσης.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ.), (2005), Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης . Επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2005), Αναλογία και επιδόσεις των αλλοδαπών μαθητών στα σχολεία του Νομού Θεσσαλονίκης.

Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ), (2007), Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξή του.

Καβουνίδη Τ., (2004). Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική –Πληροφορική Α.Ε.

Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης, Μελέτη Συμβατότητας του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου.

ΚΕΜΟ, (Μαρβάκης Α., Παρσάνογλου Δ., Παύλου Μ.), (2001) Μετανάστες στην Ελλάδα.

Κοιλιάρη Α., (1997), Ξένος στην Ελλάδα. Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη.

Κοντιάδης Ξ., Παπαθεοδώρου Θ., (2007), Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής.

Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., (2003) Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική.

Ναξάκης Χ, Χλέτσος Μ, (2003) Μετανάστες και πολιτική.

Παπαζιώπη-Πασιά Ζ., (2003) Δίκαιο Ιθαγένειας.

Πουλοπούλου Ήρα-ΕΚΜΕ., (1986) Προβλήματα Μετανάστευσης, Παλιννόστησης.

Ρούκουνας Ε., (1995) Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Σπυράκου Δ., (1994) «Ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης στο Ν. 1975/1991. Ένα παράδειγμα αλόγιστης εγκληματοπολιτικής».

Τσαούσης Δ. (1989), Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας.

UNESCO-Ελληνική Παιδεία Α.Ε (1972), Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, τόμος 2,3.

6.3 Δικτυογραφία

www.antigone.gr

www.ypakp.gr

lawdb.intrasoftnet.com

www.ypes.gr

www.enet.gr

www.europa.eu

www.mfa.gr

www.iospress.gr

www.cityofathens.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Συνολική θεώρηση της έρευνας

Η μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης, καθώς και η εντρύφηση στις αιτίες, τα δικαιώματα των μεταναστών και στην ελληνική μετανάστευση, με οδήγησε στη δημιουργία ενός ερωτηματολογίου, με σκοπό την προσωπική επαφή με τους μετανάστες. Μέσα από αυτή την προσωπική συνέντευξη, επιπλέον σκοπός ήταν να γίνει κατανοητός ο γενικότερος τρόπος ζωής των μεταναστών, καθώς και της αντιμετώπισή τους από τους ημεδαπούς και το κράτος.

Πρότυπο Ερωτηματολόγιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Φύλο: Άντρας Γυναίκα

Καταγωγή: Επάγγελμα:

Ηλικία: Έτος Γέννησης:

Ερωτηματολόγιο:

Στόχος του παρακάτω ερωτηματολογίου είναι η συλλογή στοιχείων σχετικά με το πώς βρέθηκαν στην Ελλάδα οι αλλοδαποί και πώς βιώνουν οι ίδιοι την μετανάστευση.

1. Πόσα χρόνια είστε στην Ελλάδα;

- 1-5 χρόνια 5-10 χρόνια 10-15 χρόνια
 15 και άνω Άλλη επιλογή:

2. Λόγος εγκατάλειψης της χώρας προέλευσης;

- Πόλεμος Φυσικές καταστροφές Έλλειψη Εργασίας
 Αντάμωση Οικογένειας Αναζήτηση καλύτερου τρόπου ζωής
 Άλλη επιλογή:

3. Αν η Ελλάδα ήταν η πρώτη σας επιλογή ως χώρα υποδοχής; Αν ναι, γιατί η Ελλάδα και όχι κάποια άλλη χώρα;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Γιατί:

4. Πώς φτάσατε/ταξιδέψατε στην Ελλάδα;

Αεροπλάνο Πλοίο Τρένο/Λεωφορείο
 Αυτοκίνητο Πόδια Άλλη Επιλογή:

5. Αντιμετωπίσατε/αντιμετωπίζετε δυσκολίες κατά τη διαμονή σας στην Ελλάδα; Αν ναι, κάντε μια αναφορά.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Τυχόν δυσκολίες: Εύρεση εργασίας / Ρατσισμό / Κοινωνική ένταξη / Εύρεση Σπιτιού

Απάντηση:

6. Ποια ήταν και είναι η αντιμετώπισή σας από τους ημεδαπούς (Έλληνες);

Άριστη Πολύ καλή Καλή
 Μέτρια Κακή

7. Είχατε ή έχετε προβλήματα με την άδεια παραμονή σας; Τι είναι αυτό που δυσκολεύει την όλη διαδικασία;

ΝΑΙ ΟΧΙ

Τυχόν Απαντήσεις: Γραφειοκρατία / Έλλειψη συνεννόησης με τους ειδικούς φορείς ή συμβούλους / Έλλειψη χρημάτων

Απάντηση:

8. Το κράτος σας παρέχει (δίνει) δικαιώματα σχετικά με την περιθαλπή σας, την εκπαίδευσή σας και την προστασία σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

9. Θα θέλατε να είχατε περισσότερα δικαιώματα? Αν ναι, τι και σε ποιον τομέα;

ΝΑΙ ΟΧΙ ΙΣΩΣ

Απάντηση:

10. Μία τελευταία ερώτηση πριν ολοκληρώσουμε την έρευνα είναι:

α) Γνωρίζετε ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση. Θέλετε να παραμείνετε;

ΝΑΙ ΟΧΙ Άλλη Απάντηση:

β) Έχει πράγματα να σας προσφέρει ακόμα αυτή η χώρα ή το μέλλον σας είναι και πάλι αβέβαιο;

ΝΑΙ ΟΧΙ ΙΣΩΣ
 Δε Γνωρίζω Άλλη Απάντηση:

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας και την υπομονή σας.

Επιμέλεια: Σακαβέλη Εμμανουέλα

Ανάλυση δείγματος ερωτηματολογίου

Το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνηση του ερωτηματολογίου συγκεντρώθηκε έπειτα από προσωπική επαφή και έρευνα με τους μετανάστες σε εξωτερικούς χώρους και στους χώρους εργασίας τους.

Αναλυτικότερα το δείγμα αποτελείται από 30 άτομα, εκ των οποίων τα 23 έχουν καταγωγή από τα Βαλκάνια (Ρουμανία, Βουλγαρία και Αλβανία), τα 4 από τη Ρωσία, 1 άτομο από Ιταλία, 1 από Αίγυπτο και 1 από Λιθουανία.

Από το σύνολο των 30 ατόμων, οι 21 είναι γυναίκες και οι 9 άντρες, (από τους οποίους όλοι είναι εργαζόμενοι, εκτός από ένα άτομο) και κατανέμονται ηλικιακά ως εξής:

ΗΛΙΚΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	ΑΝΑΛΟΓΙΑ
19-30	8 ΑΤΟΜΑ
31-45	15 ΑΤΟΜΑ
45 ΚΑΙ ΑΝΩ	7 ΑΤΟΜΑ

Ανάλυση Αποτελεσμάτων

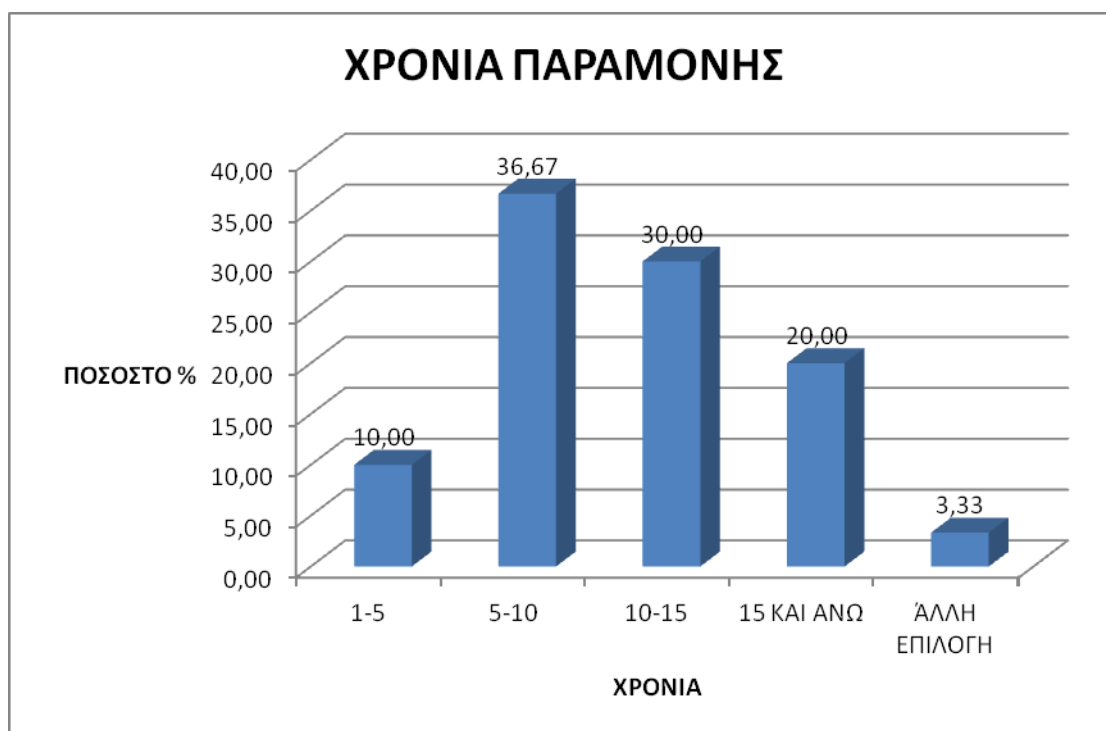
Με βάση τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προέκυψαν συμπεράσματα σχετικά με το γενικότερο τρόπο ζωής των μεταναστών, καθώς και την αντιμετώπισή τους από τους ημεδαπούς και το κράτος.

Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων που χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα στην έρευνα διαμένουν στη Ελλάδα 5 έως 10 χρόνια και ο κύριος λόγος εγκατάλειψης της χώρας τους ήταν η έλλειψη εργασίας, που τους οδήγησε κατά συντριπτική πλειοψηφία να επιλέξουν ως πρώτη χώρα υποδοχής την Ελλάδα. Ως μέσο μεταφοράς για

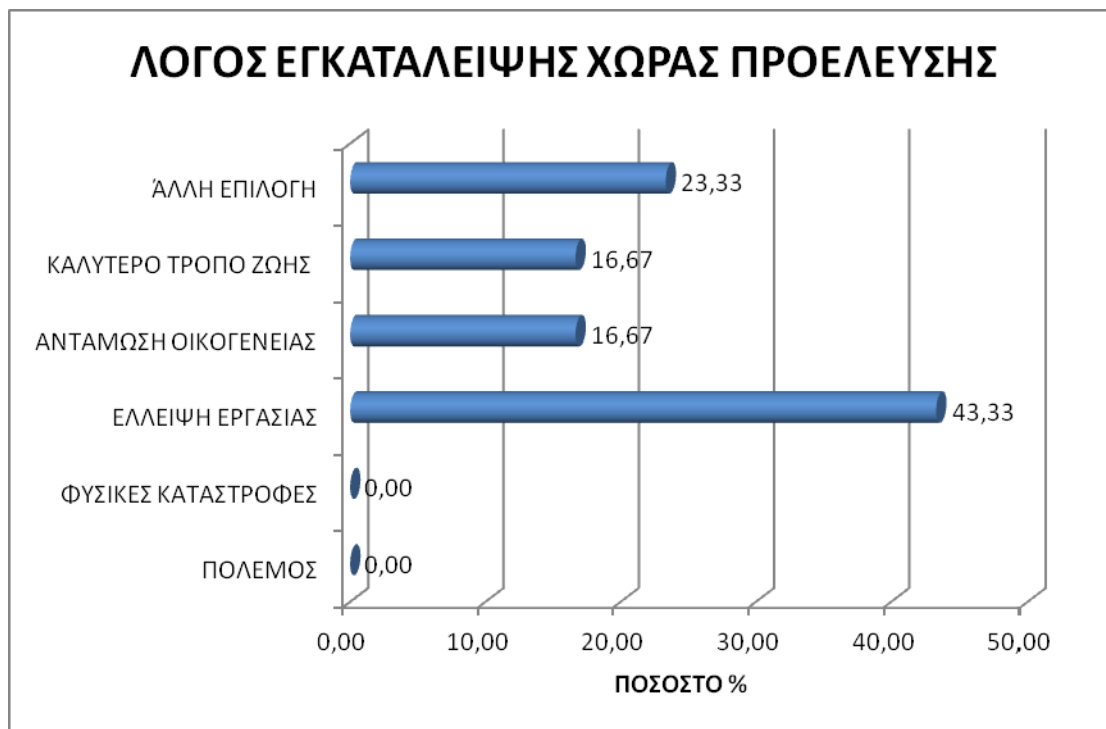
τον ερχομό τους στην Ελλάδα χρησιμοποίησαν το αεροπλάνο. Κατά την εγκατάστασή τους στη χώρα ανέφεραν ότι δεν αντιμετώπισαν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, εύρεση σπιτιού, κοινωνική ένταξη κ.τ.λ. Αξίζει να σημειωθεί πως η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε πως η αντιμετώπισή τους από τους ημεδαπούς είναι πολύ καλή. Εξίσου θετική αντιμετώπιση είχαν από τους κρατικούς φορείς σχετικά με την έκδοση της άδειας παραμονής τους. Όσον αφορά στα δικαιώματά που τους παρέχει το ελληνικό κράτος σχετικά με την περίθαλψή τους, εκπαίδευση και προστασία, διάκινται ευμενώς. Στην ερώτηση για την παροχή περισσότερων δικαιωμάτων το δείγμα εμφανίστηκε διχασμένο. Εν κατακλείδι, με βάση τις απαντήσεις, παρατηρήθηκε ότι έχοντας πλήρη επίγνωση της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας, είναι αποφασισμένοι να παραμείνουν, ατενίζοντας το μέλλον με ελπίδα, αντιμετωπίζοντας τις όποιες αντίξοες συνθήκες.

Παρακάτω παρατίθενται γραφήματα που παρουσιάζουν τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σε προσαρμοσμένη αναλογία επί της εκατό.

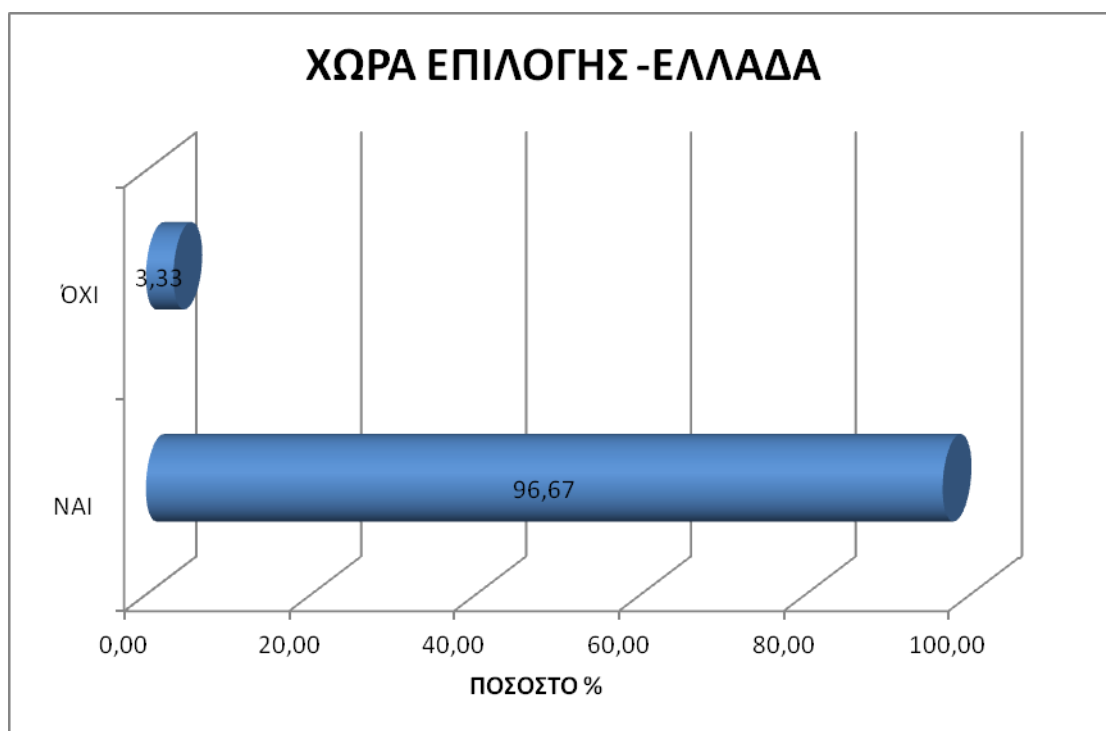
ΓΡΑΦΗΜΑ 1.

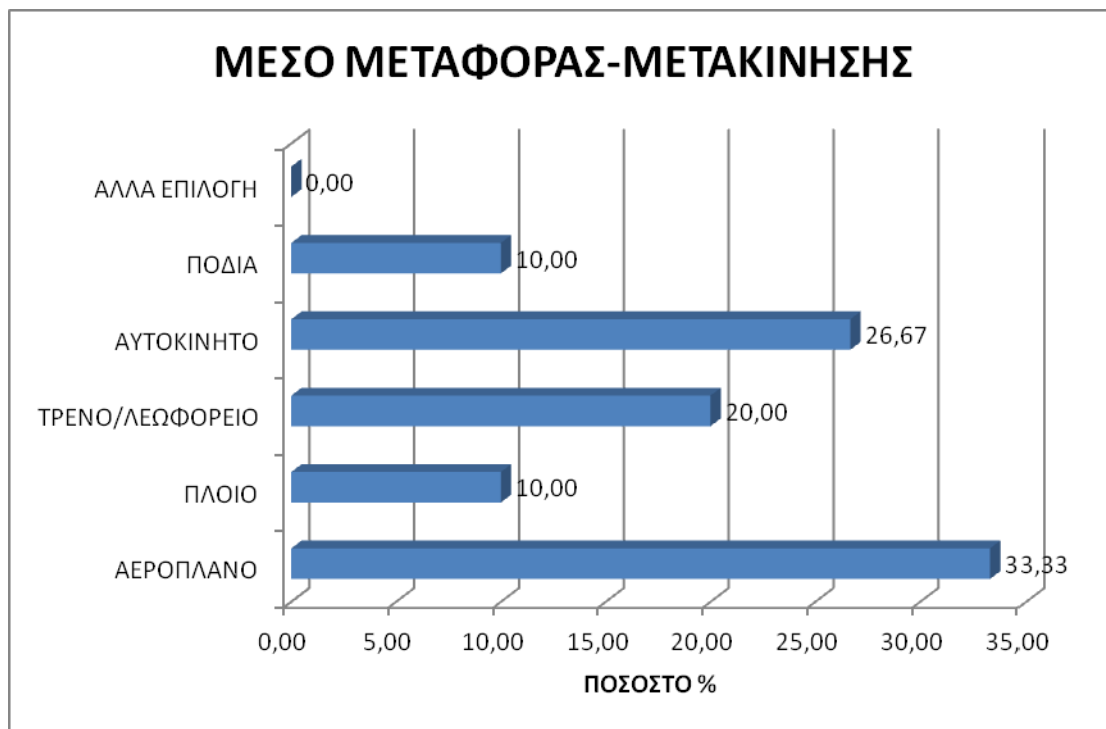
ΓΡΑΦΗΜΑ 2.

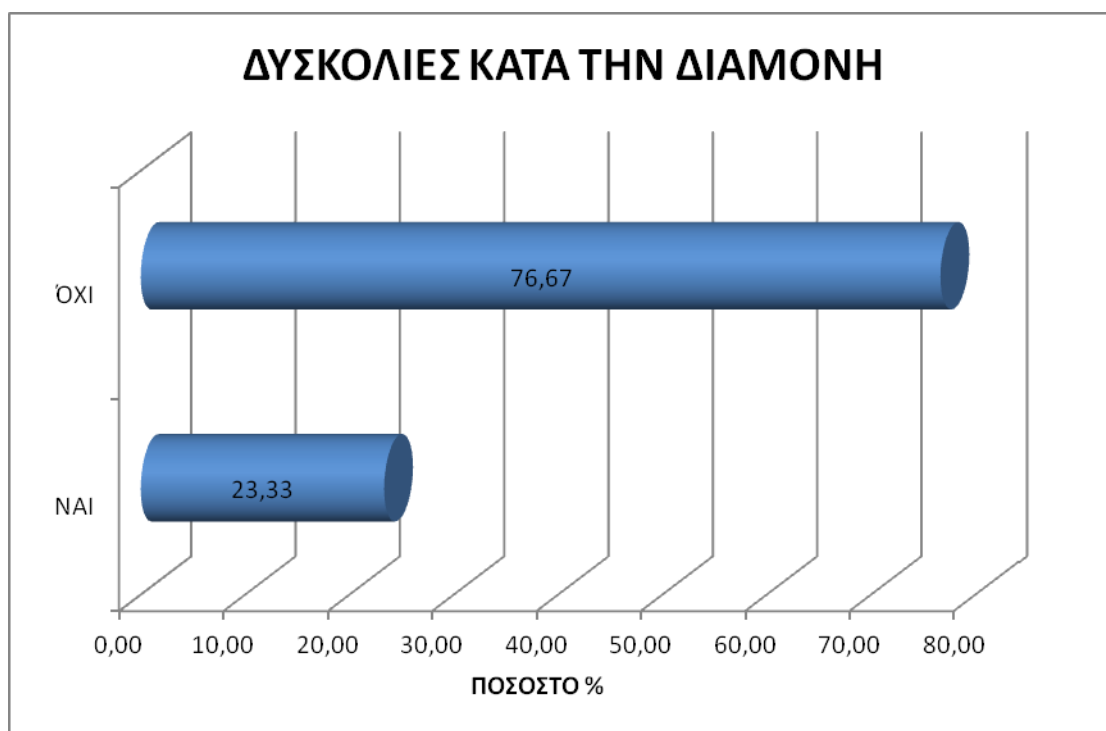
ΓΡΑΦΗΜΑ 3.

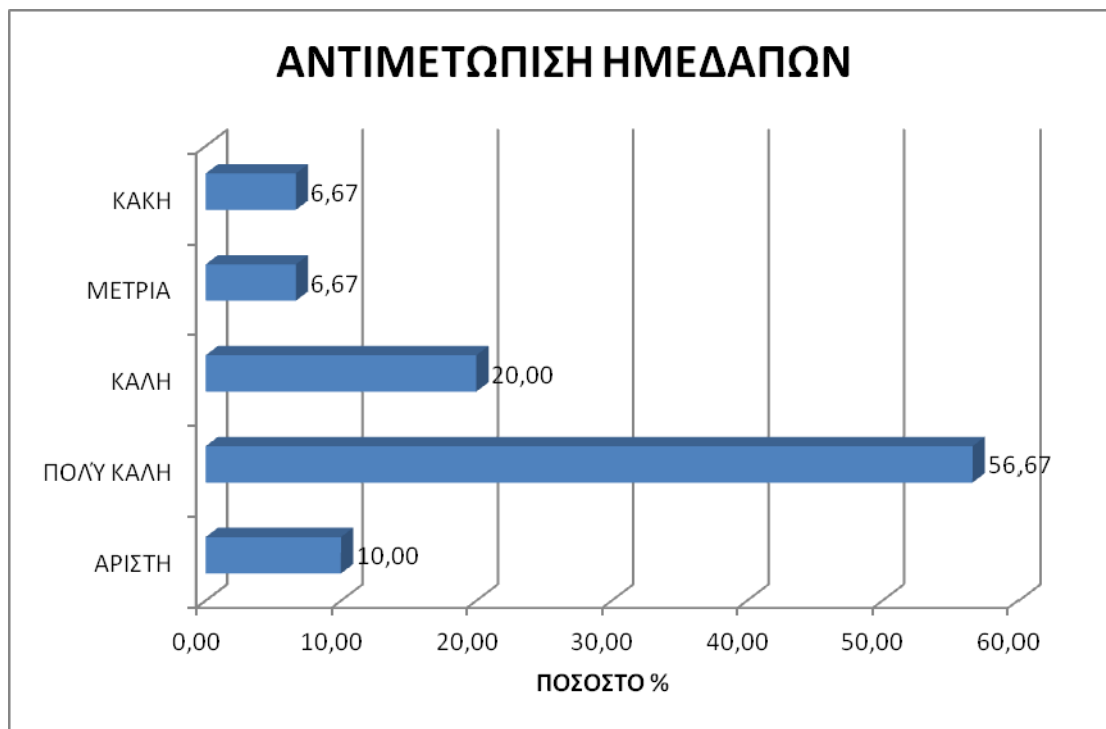
ΓΡΑΦΗΜΑ 4.

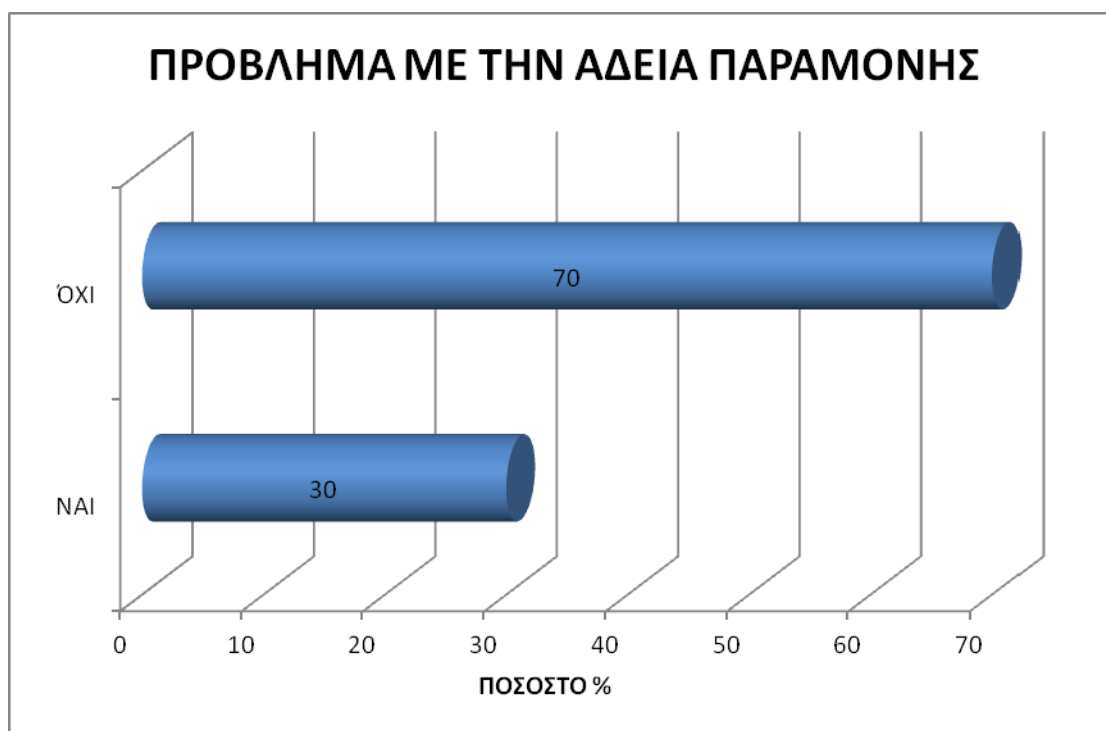
ΓΡΑΦΗΜΑ 5.

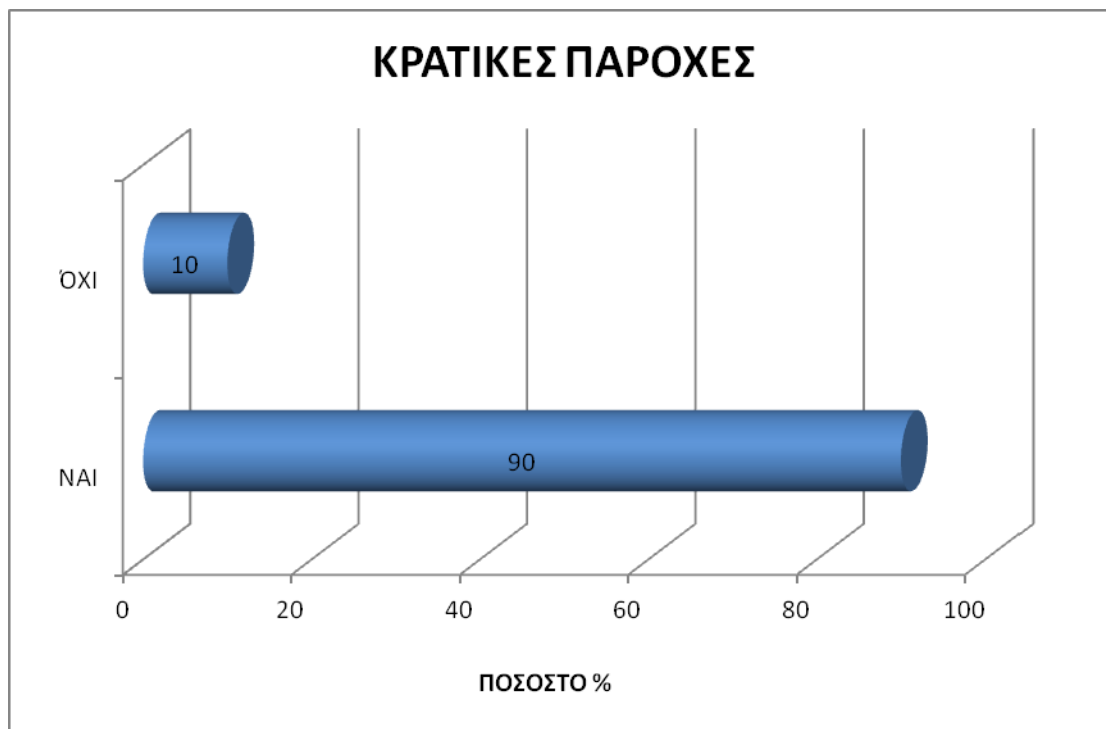
ΓΡΑΦΗΜΑ 6.

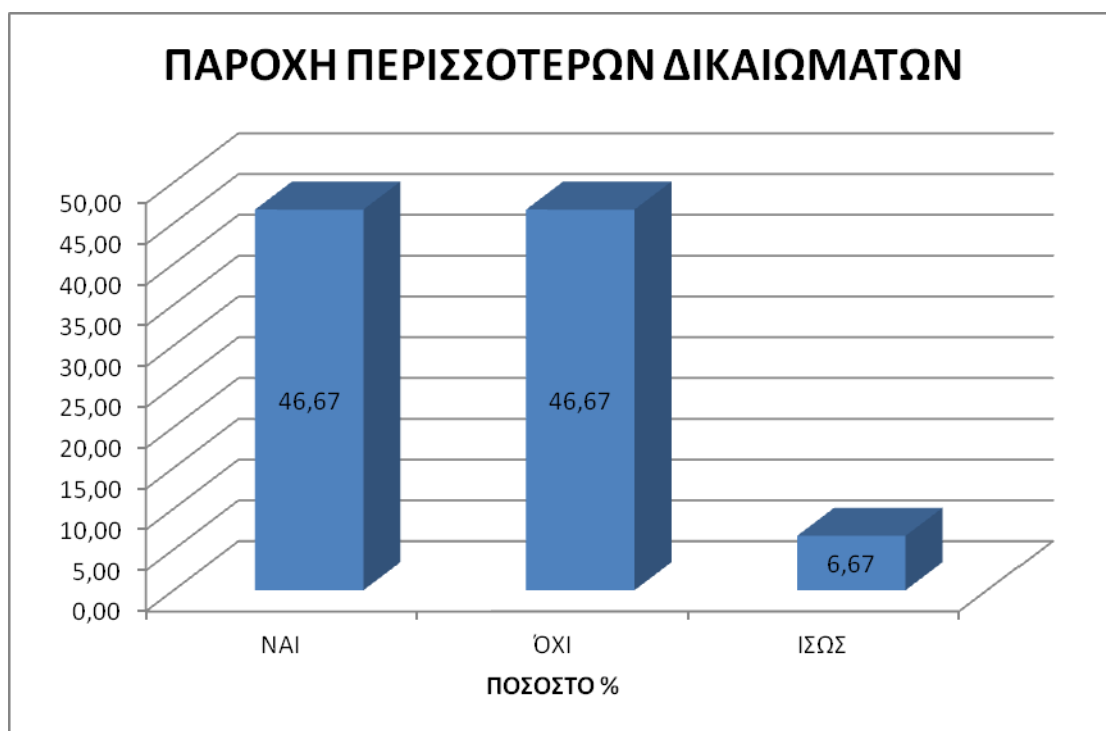
ΓΡΑΦΗΜΑ 7.

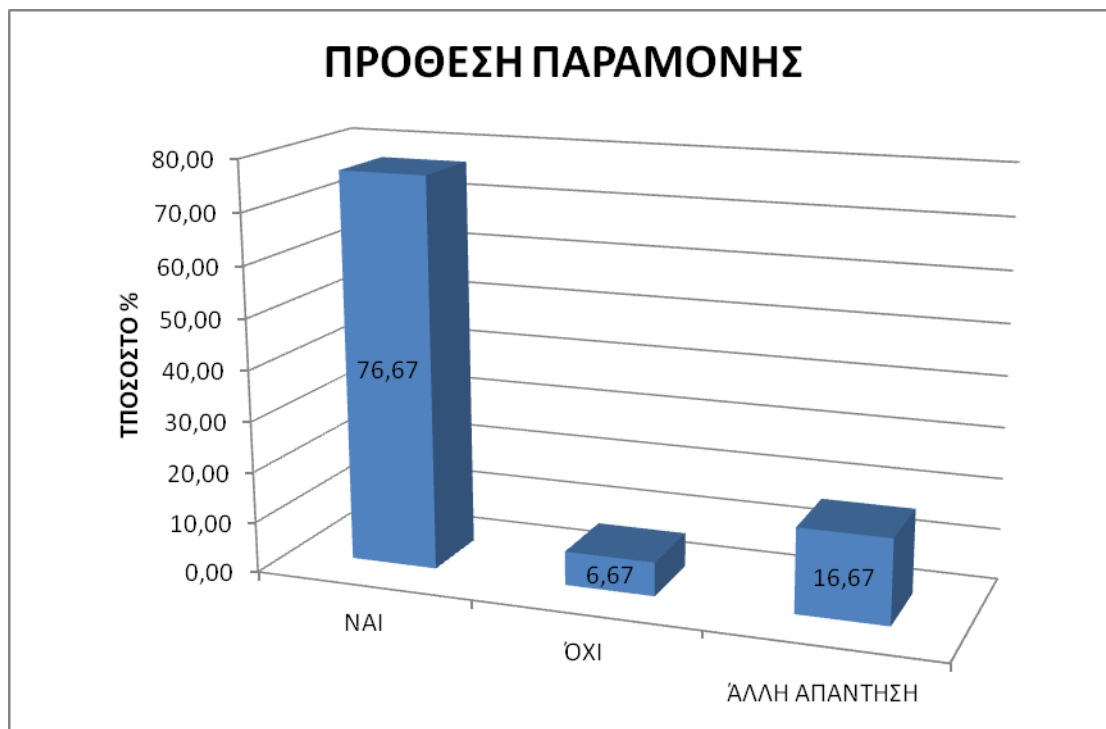
ΓΡΑΦΗΜΑ 8.

ΓΡΑΦΗΜΑ 9.

ΓΡΑΦΗΜΑ 10^Α.

ΓΡΑΦΗΜΑ 10^B.

